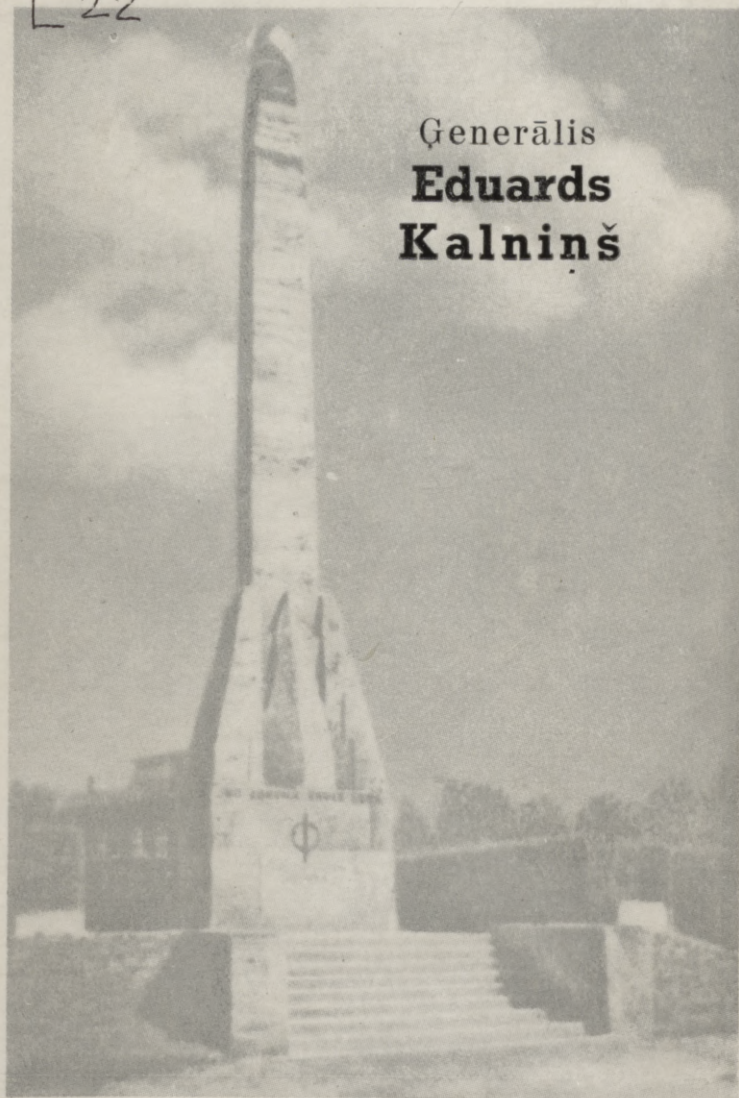

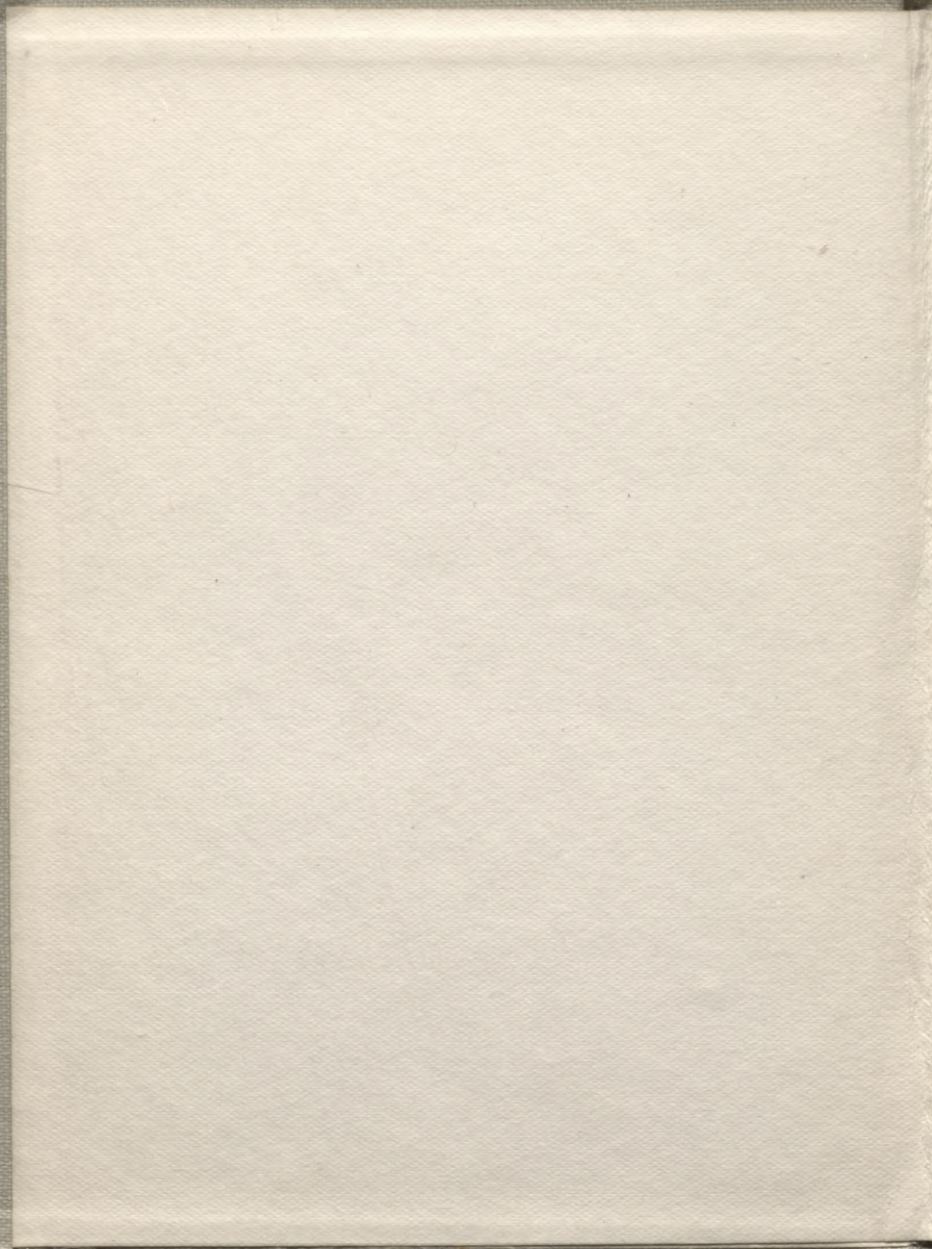
92-2

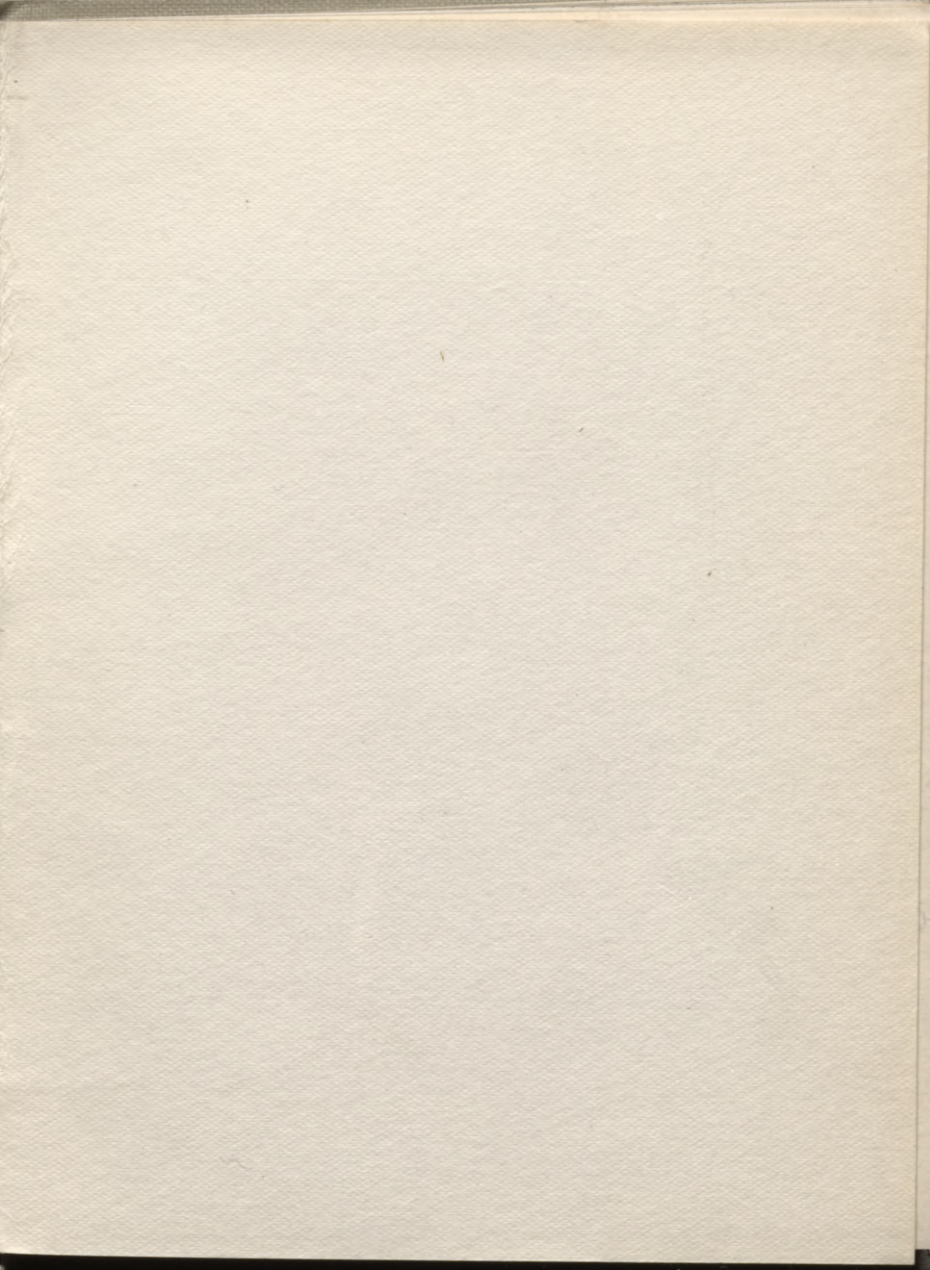
22

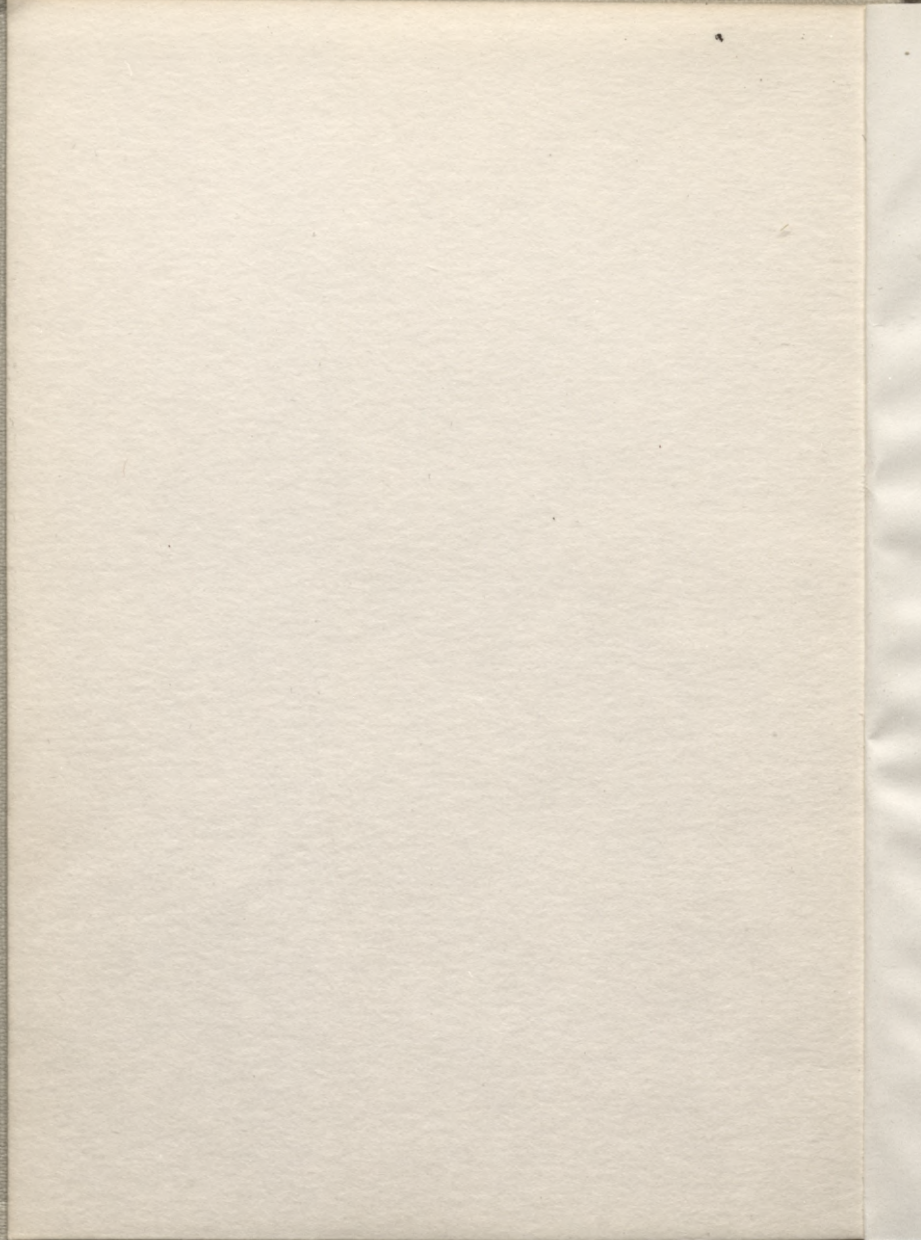

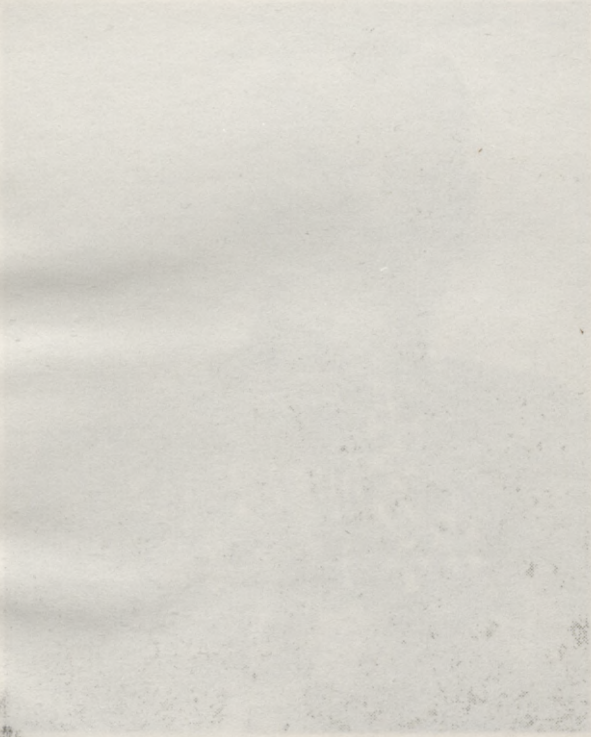
Ģenerālis
Eduards
Kalniņš

Motto:

*Daudz vētru mums reiz pāri gājis,
Un ja vēl daudz mums viņu būs,
Dievs aicinās kā aicinājis
Arvienu atkal saulē mūs.*

Leonīds Breikšs.

1871

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
455 N. 5TH ST. N. Y. C.

92-2
L 22

L
35

ĢENERĀLIS

EDUARDS KALNIŅŠ

Sarakstījis E. Jurka.

1965.

APGĀDS SAULESRĀKSTS

Brisbanē, Austrālijā.

116

GENERALIS

EDUARDS KALINS

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

~~7.509~~
0309057840

36866

PRINTED BY MINTIS PTY. LTD.,
417 BURWOOD RD., BELMORE, N.S.W., AUSTRALIA.

ĢENERĀLIS
EDUARDS KALNIŅŠ.

(1876.31.12. — 1964.28.6.)

Ģenerālis dzimis 1876. g. vecgada dienā Rīgas apriņķa Plāteres pagasta Plaužu mājās kā savu vecāku Andreja un Ilzes pēdējais dēls. Plaužu mājas centīgie vecāki iepirkuši 1867. gadā no Lakstenes dzimtskunga fon Loves. Plaužos Eduards pavada bērnību un iesāk pirmās skolas gaitas Plāteres pagasta skolā, kur par skolotāju tolaik bijis Antons Benjamiņš, vēlākais izdevējs. Pēc pagasta skolas beigšanas viņš mācījies Rīgas pilsētas Katriņas 2. skolā. Tālāku skološanos vecāki nav varējuši atbalstīt, kadēļ Eduards nolēmis iestāties Jūrskolā. Bet tur, sīkā auguma dēļ, nav uzņemts. 1894. gadā viņš aizbrauc uz Pēterpili un iestājas Pirotehniskā skolā. Pēc šīs skolas beigšanas viņš izturēja speciālu pārbaudījumu pie kadeta korpusa, pēc kam, viņu uz vienu gadu piekomandēja speciālai artilērijas baterijai Kauņā. 1901. gadā, pēc ļoti sekmīgi izturēta pārbaudījuma pie Miķeļa artilērijas kaŗa skolas, viņam pirmo dienesta vietu nozīmē Novo-Georgijevskas cietoksnī, bet 1903. g. pārkomandēja uz Port-Artūras cietoksnī. Šeit jaunam artilērijas virsniekam jāpiedalās krievu — jāpāņu kaŗā, kur tas divas reizes ievai-

nots. No tā laika ievainojumiem divas granātu šķembas savā ķermenī viņš iznēsāja visu mūžu. Par kaujas nopelniem šinī karā Kalniņš apbalvots ar Sv. Jura ordeņa 4. pakāpi un zelta zobenu. Pēc 1904. g. 19. decembra pamiera noslēgšanas japāņi ienāca Port-Artūras cietoksnī un tā aizstāvjiem dod divas izvēles: vai nu dodot goda vārdu pret japāņiem vairs nekarot un braukt uz Krieviju, vai atsakoties no goda vārda došanas palikt japāņu gūstā. Kalniņš izvēlās pēdējo, jo kā Krievijas armijas virsnieks viņš neatļāvās goda vārdu dot, kad izpilde neatkarājas no viņa. Pēc 1906. g. janvārī noslēgtā miera līguma japāņi gūstekņus atbrīvoja un Kalniņš ieradies Vladivostokā, kur viņu iedala vietējā cietokšņa artilerijā. Pēc neilga dienesta šinī cietoksnī, Kalniņu pārkomandē uz Sveaborgas cietoksni Somijā. 1910. gadā viņu uzņem Pēterpils ģeneralštaba akadēmijā, bet frontē gūto ievainojumu dēļ no tās bijis spiests izstāties un turpināt dienēt Sveaborgā līdz 1917. gadam, kad no krievu armijas demobilizējies pulkvežleitnanta dienesta pakāpē. Ilgais dienests Somijā un dzīve starp varonīgas, taisnīgas un godīgas somu tautas Kalniņam deva iespēju to tuvāk iepazīt un vienu vai otru īpašību arī piesavināties. Pēc kara dienesta viņš Helsinkos dzīvoja kā privāts cilvēks, somu tautas draugu pulkā.

Par notikumiem Latvijā Kalniņš jau bija informēts. Helsinkos viņš 1919. g. janvārī nodibināja sakarus ar Latvijas valdības pārstāvjiem. Neilgi pēc tam viņam pieņāca Pagaidu valdības Apsardzības ministra Zāliša pavēle, ka viņš iecelts par Ziemeļlatvijas brigādes artilerijas priekšnieku. Šo amatu viņš sāka pildīt 1919. g. martā. Ar to sākas Kalniņa darbs Latvijas armijas izveidošanā Ziemeļlatvijā, viņas vešana pretī uzvarām un kalpošana Latvijai un savai tautai. Ne sliktos, ne labos gados viņa nopelni netika pieminēti, vismaz ne tādos

apmēros kā viņš to bija pelnījis. Arī tagad nav nolūks viņu uzbāzīgi cildināt, bet katram lasītājam pašam atrast spriedumu par ģenerāli pēc viņa padarītiem darbiem un panākumiem. Ne tikai frontē, bet arī daudzās un dažādās apspriedēs kur ģenerālis aizstāvējis Latvijas intereses pret lielu un bagātu valstu pārstāvju netaisnībām un iegribām viņš panācis savu, jo arvien un visur ir prasījies tikai *latviešu tiesu*. Tādēļ, ne par velti, dzejnieks un kaņavīrs Valdemārs Skaitlauks pēc padarītā darba Ed. Kalniņam veltījis piecu pantu dzejoli kas nodrukāts Latvijas Kareivja 1920. g. 9. oktobra n-rā — Kad tālu bij vēl brīves zelta rīts:

... Un gadu atpakaļ mums visiem atmināmā brīdī,
kad tālu bij vēl brīves zelta rīts,

Jūs pratāt izveidot tik īsā laika sprīdī
mūs varoņarmiju, ka liekas tas ka mīts.

... mūs vedāt viņam pretī (brīves rītam) varonīgi
droši, —

ar Jūsu nopelniem šis rīts ir iezvanīts!

Ģenerāli Kalniņu viņam pakļautie kaņavīri, kā kaņra laikā, tā arī miera laika apstākļos atceras kā sirsniņu, taisniņu un gādīgu priekšnieku. Attiecīgi viņa spējas un dotības diplomatiskā laukā ir novērtējuši arī mūsu valsts vīri un kaimiņu valsts kaņaspēku vadītāji, ar kuņiem Kalniņam nācies sadarboties. Kā atzinību viņš pie savām krūtīm varēja nest 3. un 2. šķ. Lāčplēša, 2. šķ. Triju zvaigžņu, 1. šķ. Somijas baltās rozēs, 2. šķ. Francijas goda leģiona, Polijas, Igaunijas un Lietuvas augstākos kaņa ordeņus. Kalniņš divas reizes vadīja Kaņa ministriju, kad tam nācas apgrozīties arī diplomatiskās aprindās. Tur tas nebija tikai statist, bet pateicoties daudzo valodu prasmei un aristokratiskai stājai ārzemniekiem patīkams sarunu biedris. Divas reizes viņš tika komandēts uz Francijas augstākiem militāriem kursiem. Kā Artilērijas pārvaldes priekšnieks, viņš noslēdza pirmos li-

gumus ar Angliju par ieroču iegādi. Viņš arī piedalījies pamiera un miera sarunās ar Padomju savienību un no Latvijas puses to parakstījis.

Privātā dzīvē Kalniņš bijis ar sirsnīgu un cēlu raksturu, ļoti nosvērts, patiess pret sevi un taisns pret citiem. Viņš bijis liels cilvēku pazinējs un nav cietis liekulību, izlikšanos un pielīšanu. Viņš nekad neesot bijis paštaisns, bet ja viņš par savu taisnību bijis pārliecīnāts, tad to arī aizstāvējis. Ja viņš nopratis kā labas idejas izposta pašlabuma meklētāji un tas viņam nav patīcis, viņš piecēlies un aizgājis. Kā aspratīgs sarunu vedējs, eleganti ģērbies un eiropejisku uzvešanos viņš arī Rīgas latviešu sabiedrībā bijis labi cienīts. Viņu ievēlēja arī pēdējā Saime, bet no deputāta goda viņš atteicās par labu sabiedriskai darbiniecei Bertai Pīpiņai. Kalniņš kaņavīra gaitas beidza 1935. g. janvārī aizejot pelnītā atpūtā.

Ģenerālis savu dzīves līdzgaitnieku bija izraudzījis no Ludzas, krievu tautības ārsta Orlova atvasi. Ģimenes dzīve svētīta ar trim dēliem, vecākais dēls Viktors, ārsts Amerikā, vidējais miris Latvijā ap trīsdesmit gadus vecs un jaunākais Igors, okupētās Latvijas Konservatorijas klavieru klases profesors.

Plaužu mājas mantojis ģenerāļa brālis Jānis. Arī tur ģenerālis bijis arvien gaidīts un mīļš ciemiņš. Jāņa bērni to arvien sagaidījuši ar gavilēm un atplēstām rokām. Ar krusttēvu Eduardu, viņa mieru un laipnību, it kā pate svētku diena ieradusies. Tēva mājas tam bijušas sevišķi mīļas. Ģenerālis cēlieniem klaiņojis pa Plaužu laukiem un uzklausījis brāļa padomus. Ģenerālis neesot pagājis garām ne ganiņam norā, ne arajam tīrumā, nepateicis kādu laipnu vārdu.

Latvijas laikā ģenerālim Kalniņam piešķīra jaun-saimniecību Codes pagastā, 6 klmt. no Bauskas. Tās viņš nosauca par Plūdoņiem. Ar saviem līdzekļiem un darba spēku viņš tās uzposa. Daudz līdzekļu ieguldot

muižas nolaisto ēku remontiem un dārza iekopšanai. Tur Kalniņš nodzīvojis abus okupācijas laikus, bet kad otro reizi draudēja sarkano okupācija, viņš ar grūtu sirdi atstāja Plūdoņus un tur ieguldīto darbu. 1944. gada rudenī viņš caur Ventspili devās trimdā uz Zviedriju, kur nodzīvoja līdz 1954. gadam. Pēc tam vedeklas un mazbērnu aicināts viņš pārcēlās uz Ameriku, Holivudu, kur pavadīja sava mūža pēdējos gadus. Tie viņam bija jāpavada tumsā, jo zaudēja redzi. Tumsa viņu garīgi nospieda, kaut gars palika arvien možs. Kad šo grāmatiņu sarakstītais lūdza ģenerāli lai viņš uzraksta kaut ko par savu bagāto dzīvi, un tā vēstule tikusi viņam nolasīta, tad sekoties atbilde: "par sevi nekā nerakstīšu, tad kad manis vairs nebūs, lai raksta." Kad sirmā-ģenerāļa spēki arvien vairāk izsīkuši, nespēks nav ļāvis pat gultu atstāt un pats sajutis tuvojamies aizsaules vārtiem, vakara nokrēslu stundās viņš tuviniekiem daudz štāstījis par savu dzīvi. Tie neviens nav noprātuši kādam nolūkam vēstēvs tik runīgs un nekā neesot piezīmējuši. Bet arī bez tā, ģenerāļa darbi ir vislabākais viņa dzīves stāsts!

Nopelniem un piedzīvojumiem bagātais mūžs beidzās Holivudā, 1964. gada 28. jūnijā.

KARAVĪRS AR STĀJU UN NOPELNIEM.

Ģenerālis Eduards Kalniņš ir viens no retajiem Latvijas virsniekiem kas pats piedalījies un ar savu stāju ir devis laimīgu pagriezienu svarīgos Latvijas atbrīvošanas posmos. Viņa vārds ir cieši saistīts ar valmieriešu uzvaras gājienu pret lieliniekiem, Cēsu kaujām, Rīgas aizstāvēšanu pret Bermonta uzbrukumu un līdzdalība plānojumā par bermontiešu bandu sakaušanu. Kā karavīrs, viņš sadarbībā ar savu tuvāko priekšnieku plkv. Zemī-

tānu un Igaunņu armijas virspavēlnieku plkv. Laidoneru, igauņu divīzijas komandieri ģenerāli Pedderu un zemākiem igauņu armijas komandieriem saskaņīgi vadīja latviešu karavīrus pretī uzvarām. Tajā pašā reizē Kalniņš no igauņu virspavēlnieka bija pilnvarots piedalīties dažādās sabiedroto misiju un vāciešu sarīkotās apspriedēs, kur Kalniņš būdams ticībā Latvijas valstij, arvien aizstāvējis tās intereses un nekad nav baidījies protestēt stiprākā un varenākā prasībām. Kalniņā bija apvienoti kaņavīra un diplomata talanti. Viņš nebija diplomāts fraķā, bet ar pistoli pie jostas. Sarunās tam vajadzēja atsist nevien viltīgos vāciešu priekšlikumus, bet arī vientiesīgos Sabiedroto pārstāvju solījumus. Kalniņš zināja, ka beidzāmo vārdu runās pistole! Tāpat, viņš zināja, ka Latvijas brīvību uz sudraba paplātes nepasniegs ne angļu ne amerikāņu ne franču militārie pārstāvji, bet to būs ar savām asinīm jāizkaro latviešu kaņavīriem.

Kalniņa dzīvei un raženiem darba gadiem no Plāteres Plaužiem līdz Holivudai ir grūti izsekot, ziņu trūkuma dēļ. Pats viņš par savu personīgo dzīvi nekā rakstiski nav atstājis, ko varbūt kavēja dzīves novakarē zaudētā redze. Totiess, par spīti, ka viņš ar lielu rakstu ir piedalījies Latvijas laikā izdotā grāmatā "Latvijas atbrīvošanas kaņa vēsture", trimdā Kalniņš uzrakstījis atmiņas par tā laika notikumiem kam devis virsrakstu "Īss Latvijas atbrīvošanas kaņa pārskats." Šinī pārskatā Kalniņš pakavējas no Latvijas proklamēšanas līdz miera noslēgšanai ar Maskavu, bet tikai šis autors ir daudz vaļsirdīgāks nekā tas Kalniņš kas rakstījis dekādes laikā. Tādā veidā Kalniņš būs pakalpojies tiem latviešiem kuriem atbrīvošanas kaņa vēsture šķitusies tendencioza vēsture. Šinī ģenerāļa Kalniņa piemiņai veltītā grāmatiņā materiāli būs ņemti no viņa īsā pārskata un kopsakarības dēļ, viens otrs notikuma apraksts būs jāatkārto kas jau aprakstīts Latvijas atbrīvošanas kaņa vēsturē.

Latvijas republikas pasludināšanas laikā, Latvija bija svešu varu okupēta. Krievu armijai atkāpjoties Kurzeme bija izpostīta un liela daļa iedzīvotāji aizdzīti uz krievu armijas aizmuguri. Palikušie Kurzemes latvieši, vairākus gadus dzīvojot zem vācu varas, bija materiāli izsūkti. *“Pateicoties latviešu strēlnieku pulku varonībai Rīga un Vidzeme ar Latgali līdz 1917. gadam palika krievu rokās.”* Rīgas un Vidzemes iedzīvotāji nebija izkļiedēti, Tur pat bija patvērumu atraduši daļa Kurzemes bēgļu. Saimnieciski gan piefrontes apgabali bija cietuši no krievu armijas rekvizīcijām, pavisam nopostīts Daugavas labais krasts, bet Ziemeļvidzemē ikvienam saimniekam kāds maiss labības bija noglabāts nedienām. Ja krievu armija būtu atkāpusies 1916. gadā, tad Rīga un Vidzeme arī būtu nopostīta un iedzīvotāji aizdzīti trimdā. Dezorganizētā krievu armija 1917. gadā vairs tik stingri pie kaŗa likumiem neturējās. Kalniņš strēlnieku nopelnus saskatījis tieši šinī apstākļī, kas visai saprotami izteicās skaitļos: Neņemot vērā, citus blakus apstākļus, Dienvidnieki četru mēnešu laikā savus spēkus Kurzemē pavairoja četrkārtīgi, no 200 uz 800. Turpretī, ziemeļnieki divos mēnešos Tērbatā un atbrīvotos ziemeļvidzemes pagastos sakomplektēja divus pulkus un citas vienības. Tieši šie spēki bija tie kas izšķīra, vai Latvijai būt vai nebūt! Bez tiem Latvija būtu palikusi tikai skaists pavasara nakts sapnis.

Rīgā Pagaidu valdība bija ielenkta no viena ienaidnieka, bet otrs-sarkanie tuvojās no austrumiem. Vācu armija neizrādīja nekādu patiku tiem pretoties, bet mēnesi vecai valstij nebija ne naudas, ne pārtikas, ne savs kaŗaspēks. 1918. g. 7 decembrī Pagaidu valdība vienojās ar Vācijas pilnvaroto Vinningu par sava kaŗaspēka organizēšanu no vietējiem iedzīvotājiem. Apbruņojumu un apģērbu Vinnings apsolijs no atkāpjošās 8. vācu armijas noliktavām, kas būtu tāpat jāatstāj pie atkāpša-

nās. Solījums gan pildīts vienpusīgi un ar lielu negribu, kas jau pašā sākumā lika nomanīt, ka vāciešiem nav nekādu interešu lai latviešiem būtu savs kaŗaspēks kas aizsargātu Pagaidu valdības darbību. Tomēr, šī vienošanās latviešiem deva tiesības organizēties un slepēni vai atklāti apbruņoties ar dažādos ceļos iegūtiem ieročiem. Kā latviešu kaŗaspēka nevēlamība no vācu puses jau bija nākotnes politika, apliecinā Vinnings savā grāmatā: "lai kam arī paliktu Krievijas nomaļapgabali-tas būtu jāizšķir varai, bet patstāvīgi viņi nedrīkstētu tapt." (Am Ausgang der deutschen Ostpolitik) Vinnings jau pašā sākumā bija pilnīgi pievienojies plaši izplatītai domai par Latvijas kolonizēšanu ar vāciešiem un visādi centās pretdarboties Latvijas kaŗaspēka pavairošanai un Pagaidu valdības nostiprināšanas centieniem. Tuvojoties vācu baronu mērķu realizēšanai un izmantojot Latvijas Pagaidu valdības bezcerīgo stāvokli, Vinnings bija uzsācis sarunas ar Pagaidu valdību par vācu brīvprātīgo Dzelzdivīzijas iesaistīšanu Latvijas dienestā, zem ļoti smagiem nosacījumiem: Starp citu, katram vācu brīvprātīgam, kurš būtu brīvprātīgo vienībās nokalpojis četras nedēļas un cīnījies par Latvijas atbrīvošanu jādod Latvijas pavalstniecība un jāmaksā liela alga. Šinīs sarunās zemes piešķiršanas doma neesot cilāta, tas apspriests 1919. g. decembra beigās, bet nekāda vienošanās nav panākta. Vismaz rakstiski nekas neesot fiksēts un parakstīts. Vēlāk gen. Goltcs un citi Latvijas kolonizācijas projekta atbalstītāji šo sarunu plašos apmēros izmantoja, apgalvodami, ka Latvijas Pagaidu valdība neturot savus solījumus. Bez šo zemes "apsolījumu", Kurzemes muižnieki kolonizācijas lietai piedāvājuši 1/3 daļu no savām lielām muižām, gan ne par velti, bet uz cariskās Krievijas īpašumu rēķina.

Nezināšanas dēļ, arī daži latvieši, pat vēl trimdā, zemes "apsolījumu" vācu kaŗavīriem izmanto par iegā-

stu lai pārņemtu Kārlim Ulmanim, ka viņš neesot pildījis solījumu vai nolīgumu. Patiesības labā ir jāzin, ja arī Pagaidu valdības vārdā Ulmanis būtu parakstījis, kādu solījumu, tad solījums viņam būtu jāpilda kamēr viņu atzīst par partu. Ar 16. aprīļa puču, kad Pagaidu valdību ar prezidentu Ulmani vācieši uzdzina uz Saratovu, viņi iepriekšējos slēgtos līgumus vai norunas ar Pagaidu valdību brīvprātīgi anulēja. No padzītās un neatzītās valdības nekā tie nevarēja prasīt, jo zemi tie cerēja iegūt ar ieroču varu.

Pienāca liktenīgās 1919. g. janvāra pirmās dienas. Vācieši Rīgu neturēja un arī Sabiedroto flote atteicās sniegt palīdzību. Pagaidu valdība pārcēlās uz Liepāju. Pl-lt. O. Kalpaks ar dažiem simtiem kaņavīru atgāja uz Jelgavu. No turienes caur Auci, kur izcīnīja pirmo kauju ar lieliniekiem, uz Ventas krastiem. Liepājā vācu civīlā un militārā vadība izmantoja sajukuma momentu visādā centās traucēt Pag. valdības darbību un sevišķi latviešu militāro spēku vairošanu. Tur darbojās arī 8. armijas zaldātu padome, kuŗa dažās reizēs nostājās Pag. valdības pusē. Latviešu iedzīvotāju daļa, saniknota no nekrietnās vācu okupantu valdīšanas un nepazīdama lielinieku varas metodes, domāja, ka lielinieku ienākšana Liepājā tiem būtu patīkamāka, tikai lai atbrīvotos no vāciešiem. Pie tādiem apstākļiem Pag. valdībai bija neapskaužams stāvoklis, jo vairāk tāpēc, ka nelielais latviešu kaŗaspēks karoja pret lieliniekiem kopā ar vāciešiem, zem vāciešu pavēlniecības. Vairākus gadus zem vācu okupācijas spaidiem, kurzemniekiem bija diezgan dībināti iemesli atturēties saistīties latviešu vienībās, kas jau nozīmēja kaujas laukā sadarboties ar saviem apspiedējiem. Pag. valdība lielā ticībā un neatlaidībā, maz pamazām pārvarēja politiskos un saimnieciskos šķēršļus. Ministriem ārzemēs netikai apsolīja ieroču piegādi, bet Lietuva deva 5. milj. ostmarkas aizdevumu, ar ko varēja

uzlabot pārtikas jautajumu. 9. februārī no Sabiedroto kara flotes saņēma 50 patšautenes un 5000 šautenes ar municiju, jaunformējamo rotu apbruņošanai.

1919. g. 1 februārī Liepājā ieradīs ģenerālis grāfs Ridigers fon der Goltcs kurš bija iecelts par visu vācu bruņoto spēku komandieri Latvijā. Viņš bija vāciešu avangarda ideologs austrumos. Par pirmo un svarīgāko savu uzdevumu viņš uzskatīja vācu iespaidu un varas atjaunošanu un nostiprināšanu. Viņš īsā laikā sapratās ar vietējiem vācu muižniekiem un pilnībā ar tiem sadarbojās. Jau no pirmām dienām Goltcs konstatējis, kā viņam ir četri ienaidnieki, zaldātu padome, Latvijas pag. valdība, lielinieki un Sabiedrotie. Vēlāk, kad vācu valdība pilnībā nav atbalstījusi Goltca plānus Latvijā, arī tā pārvērtās par viņa piekto ienaidnieku. Pirmām kārtām viņš pakāpeniski likvidēja zaldātu padomi. Ar vācisku neatlaidību viņš kavēja Pag. valdības darbu un bruņoto spēku vairošanu, noliedzot arī mobilizāciju. Bet par spīti šī pretlielniecisko spēku komandiera naidam pret latviešiem, mūsu vienības izcīnīja kaujas ar lieliniekiem pie Auces, Skrundas, Bataru mājām, Slokas un marta mēneša beigū daļā sasniedza Lielupi. Latviešu varonību Goltcs pat bijis spiests atzīt kādam draugam Helsinkos rakstītā vēstulē: "latvieši esot drošsirdīgi, grūtos brīžos nezaudējot aukstasinību un nekad nepadodoties pānikai."

PAGaidu VALDĪBAS GĀŠANA.

Vācu un latviešu apvienotie spēki ar mazākām un lielākām sadursmēm no Ventas līdz Lielupei nonāca, apmērām divdesmit dienu laikā. Ja tādā pašā tempā turpinātu uzbrukumus, nevisai stipriem lielinieku spēkiem, tad Rīgas ieņemšana varēja būt tikai nedēļas jautajums.

Aiz nezināmiem iemesliem vācieši tālāk virzīšanos ap-
tura, kas no militārā viedokļa nebija attaisnojams, do-
dot iespēju sakautam ienaidniekam sakārtoties. Bet Golt-
cam un viņa patroniem-Kurzemes muižniekiem nebija
militārie mērķi galvēnie: Vispirms bija jānokārto poli-
tiskā platforma, jo Rīgas ieņemšana nedrīkstēja notikt
kamēr Sabiedroto un latviešu tautas acīs ideāla vara pie-
derēja demokratiskā ceļā izraudzītai Latvijas pagaidu
valdībai. Šī, vāciešiem naidīgā valdība bija arī nepārkāp-
jams šķērslis visiem Goltca tālākiem plānojumiem Lat-
vijā. Tā tad, pirms sāk tālāku kara gājienu, jāatbrīvojas
no Pag. valdības un kamēr vēl tā atrodas Latvijas noma-
lē. Kā Pag. valdības gāšanas projekts ir briedināts vācu
baronu galvās, līdz šim latviešiem bija noslēpums, bet to
gan ikviens intuitīvi varēja noprast, ka ja arī pučisti ne-
rēķinājās ar tautas noskaņojumu, tad ar tiem dažiem
simtiem latviešu, kas atradās ar ieročiem rokās, tiem bija
jārēķinājās.

Pučā izvešanai, ar Goltca un Fletchera svētību bija
norīkota kāda vācu triecienrota, 25 gadus vecā Kazdan-
gas barona fon Manteufeļa vadībā, kuŗa jau aprīļa pir-
mā pusē nosūtīta uz Liepāju, it kā atpūtā. Puča dienā
tie atbruņojuši Kara ostā nomitināto latviešu rotu, no-
šaujot sardzi, tāpat ielaužoties Pag. valdības mītnē, tie
nošāvuši naudas lādes sargu, apcietinā dažus ministrus,
bet no pučistu viedokļa, pats ļaunākais — Ministru pre-
zidents Ulmanis paglābies angļu misijā. Goltca otro ie-
naidnieku — Pagaidu valdību galīgi iznīcināt neizdevās,
 kaut arī viņas darbība un rīcības brīvība vēl vairāk tika
ierobežota.

Padzītās valdības vietā vācieši mēģināja radīt kaut
kādu viņiem pieņemamu valdošo aparātu-triumvirātu.
Tajā bija paredzēts viens Kurzemes barons, firsts plkv.
Līvens un latviešu dienvidnieku komandieris plkv. J.
Balodis. Šis nodoms viņiem neizdevās realizēt, jo Līvens

un Balodis atteicās. Baloža nominēšana šai augstā posteņī tomēr pierāda, ka viņš vāciešiem ir bijis pieņemams, vai arī ka kompensācija par kļušu ciešanu Pagaidu valdības gāšanas aferā!

Liepājas pučs ir viens mazs zobratīņš lielajā mehanismā kas darbināja vācu muižnieku politiku Latvijā. Goltcs izlikās kā viņam par valdības jautajumu nav nekāda interese. Viņš it kā rūpējoties par kārtību Liepājā un disciplīnu armijā, kaut gan, Pag. valdībai un Sabiedroto pārstāvjiem nebija noslēpums, ka pučs noticis ar viņa ziņu un pat uz viņa rīkojuma. Šinī sakarībā Sabiedroto misiju augstākais priekšnieks Liepājā, Admirālis Kovans nosūtīja Goltcam kategorisku pavēli atcelt no amatiem apvērsuma taisītājus, tos sodīt un netraucēt likumīgās Latvijas valdības darbu. Līdzīgi pārmetumi Goltcam pienāca arī no vācu oberštaba. Goltcs arī padevās. Atcēla baronu Manteufeli no ieņemtā amata un piespieda Landesvēra vadītājus piekāpties, un atrast izeju, jauktās vācu-latviešu valdības nodibināšanā. Tā radās vāciski noskaņotā, latviešu mācītāja Andrieva Niedras valdība, ar kara ministru ārstu Vankinu, mācītāju Kupču un citiem. Tā bija vāciešu izraudzīta valdība, un tikai pagaidām, vācu baronu nodomu sekmešanai Latvijā. Viņai bija jāizpilda Goltca pavēles. Niedru ģen. Kalniņš bargi netiesa: Viņš raksta; "Niedra kā mācītājs, rakstnieks un dzejnieks tautā bija iecienīts un populārs, bet viņa politika latviešiem nebija pieņemama. Šoreiz viņa populāritāte nevarēja pārvarēt latvju tautas īgnumu pret vāciešiem. Pašu Niedru nevar nosaukt par nodēvēju, istā vārda nozīmē. Puča laikā viņš bija Jelgavā un tajā nav līdzinātājs. Jelgavā viņš bija redzējis un dzirdējis tautas vaimanas bada un terora atmosferā. Kā luterāņu mācītājs viņš zināmā mērā atradās vācu kultūras iespaidā. Nebūdams ar plašu politisku skatu, bet redzēdams vācu varas pieaugumu Kurzemē, kā arī vācu bruņoto spēku

Ziemeļnieku ienākšana Rīgā 1919. 6. jūlijā. Labā pusē,
ar ziediem rokā, pl-lt. Ed. Kalniņš, kreisā pusē plkv. J.
Zemītāns. Starp viņiem plkv. J. Balodis.

Latvijas armijas pirmā parāde 1919. g. augustā Rīgā. No kreisās otrais pl. l. Kahiņš, prezidents Ulmanis, angļu pl.-lt. Tallents un igauņu virspavēlnieka štāba pr-ks gen. Soots.

lielumu un panākumus frontē, viņš glābiņu saskatīja pieslienoties vācu varai.”

Liepājas pučs un vēlākie politiskie notikumi Kurzemes iedzīvotajos radīja sašutumu. Vācieši baidīdamies no sacelšanās bija spiesti izņemt no frontes dažas vienības un tās nosūtīja tautas apspiešanai, sevišķi Durbē, Rudbāržos un citur, kur tika latvieši arestēti un pat nošauti. Vienību izņemšana no frontes Landesvērs izdarīja jau puču gatavojot, tā izvešanas laikā un arī pēc tam. Tas nepalika noslēpums lieliniekiem, ka vāciešiem Kurzemē kārtojamas “svarīgākas” aizmugures lietas, uzbrukumi nav gaidāmi un tie savus spēkus novirzīja vai arī pārsvieda pret igauņiem un ziemeļniekiem, kur notika sīvas cīņas ap Api un Melnupes krastos. Dienvidfrontes iesaldēšana, Landesvēram kārtojot Latvijas valdības lietas, ziemeļniekiem bija jāsamaksā ar liekiem upuriem, cīnoties pret pastiprinātiem lielinieku spēkiem.

Pēc kara vēsturnieku apraksta, dienvidnieku — Baloža brigādes virsnieku delegācija ieradusies Liepājā un Ministru prezidentam Ulmanim izteikuši līdzjūtību un apliecinājuši uzticību. Ulmaņa valsts tad jau bija Saratova klajs.

Tallinā ziņas par Landesvēra izdarīto puču Liepājā pienāca 18. aprīlī, kas visus pārsteidza un sacēla sašutuma vētru. Igauņu valdība, ar viņai toreiz raksturīgo noteiktību krasi reaģēja: tūlīt atbrūvoja savas vācu Landesvēra daļas un apcietināja dažus neuzticāmus vācu muižniekus. Latviešu sabiedriskās organizācijas un kaŗaspēka vadība nosūtīja telegrammu Ministru prezidentam Ulmanim ar noteiktu uzticības apliecinājumu viņa likumīgi, no Tautas Padomes iceltai valdībai, kuŗai vienīgai tiesības reprezentēt latviešu tautas gribu. Citu, mākslīgi radītu, valdību ziemeļnieki uzskata par nelikumīgu. Ar līdzīgiem iesniegumiem un protestiem, par vāciešu rīcību Liepājā, tie griezās pie vietējām Sabiedroto

misijām. Ļoti, nomierinošu iespaidu atstājis Anglijas pārstāvja Bozenketa rakstiskā atbilde, kurā viņš paskaidroja, ka Sabiedrotie arī atzīst tikai likumīgo K. Ulmaņa Liepājas valdību un “tas fakts, ka Latvijas ministru prezidents un citi ministri no bruņotās sacelšanās laika mitinās uz angļu kuģiem un to apsardzībā, jau pats par sevi pietiekošs fakts, lai izkļiedētu šaubas par Sabiedroto un viņu pārstāvju attiecībām pret Latviju”. Šāds Sabiedroto pārstāvja (Anglijas) apliecinājums pacēlis iedzīvotāju, Latvijas valdības pārstāvju, sabiedrisko organizāciju un karavīru gara stāvokli.

Pēc tam kad Goltcs bija Kurzemē izkārtojis Latvijas “valdības” jautājumu, nomierinājis aizmuguri, 22. maijā tie ieņēma Rīgu, sarīkojot īstu asins pirti, apšaujot ikvienu kam bijis kāds armijas apģērba gabals, vai kas uzrādīts par “sarkano.” Otrā dienā, 23. maijā, Rīgā ienāca arī Baloža brigāde. Atklāta cilvēku šaušana gan samazinājās, bet “komunistu”, kādi vaciešu acīs bija visi latvieši, iznīcināšanu neviens ierobežot nevarēja. Brigādes karavīru noskaņojums arī laikam nebija apskaužams: janvārī tie Rīgu atstāja pl-lt. Kalpaka vadībā, ministru prezidenta Ulmaņa ticības apgaroti, maijā tie ienāca Rīgā bez Kalpaka, bez Ulmaņa un viņa ticības, kā vācu kaŗa kalpi ar mīglā slēptu nākotni.

ZIEMEĻLATVIJAS KARĀSPĒKA ORGANIZĒŠANA.

Ar Ministru prezidenta Ulmaņa 1919. g. janvāra mēneša sarunām Tallinā ar Igaunijas valsts prezidentu Petsu un armijas komandieri, toreizējo pl-lt. Laidoneru, bija panākta vienošanās par visu Igaunijā atrodošo lat-

viešu iesaukšanu kara dienestā. Igaunija aizdevuma veidā apsolīja Latvijas kara spēka uzturēšanu un apbruņošanu. Igaunija jau gan bija vienu gadu veca valsts, bet karām vajadzīgo materiālu apgādē tā dzīvoja no Sabiedroto žēlastības. Arī savas zemes aizstāvēšanā tā bija izcīnījusi smagas cīņas ar lieliniekiem, kuŗi vienreiz jau bija pievirzījušies galvas pilsētas Tallinas tuvumā. Vēlāk igauņi tos bija atspieduši pāri Narvas upei un uz dienvidiem ieņēmuši Latvijas Valku, Rūjienu, ka arī dažus Latvijas pagastus.

Latvijas pagaidu valdība 1919. g. janvāra mēnesī uz Tallinu aizkomandēja kapt. Jorgi Zemitānu, kuŗam uzdeva organizēt latviešu bruņotos spēkus. Sākumā tika saformētas dažas brīvprātīgo rotas, bet kad bija no lieliniekiem atbrīvoti arī Latvijas pagasti, tika izdarītas vairākas cilvēku un transporta līdzekļu mobilizācijas. Pateicoties tam, ka iedzīvotāju noskaņojums ziemeļlatvijā bija daudz patriotiskāks kā Kurzemē, daudz lielāks skaits kara dienestam derīgo atpalikuši no aizklīšanas svešumā, latvieši izbaudījuši vāciešu un sarkano laupīšanu un postīšanu un pieredzot igauņu sekmīgās cīņas, visi ieročus nest spējīgie labprātīgi iestājās jaunformējamā Latvijas armijā. Tāpat, bez kurnēšanas iedzīvotāji no sava mazumiņa ziedoja apģērbus, apavus, pārtiku un nodeva zirgus un pajūgus. Saformētās vienības taktiskā ziņā tika pakļautas kopējam komandierim — Igaunijas armijas virspavēlniekam.

Pirmo Tērbatā saformēja un kaut cik apmācīja Valmieras pulku, divu bataljonu sastāvā, katrā četras rotas, pl-lt. J. Jansona vadībā un 1 artilērijas bateriju virslt. Dannenbergā vadībā, kuŗā bija četri veci krievu tipa lauku lielgabali. Valmieras pulkā vēl skaitījās ložmeteju komanda, kājnieku izlūku komanda, sakaru komanda, saimniecības rota, ambulance un orķestris, kopā 61 virsnieks, 14 kara ierēdņi, 4 ārsti un 1177 instruktori un ka-

reivji. Tādā sastāvā pulks uzsāka kaujas frontē. Formas tērpī bija tikai virsniekiem un dažiem instruktoriem. Kareivji bija dažādos savos privātos tērpos. Vienīgā pazīšanas zīme bija saite ar divām sarkanām strīpām uz kreisās rokas piedurknes un latviešu uzlēcošu sauli pie cepures. Apavi bija pavisam bēdīgā stāvoklī.

Par latviešu spēku mobilizāciju lielnieki bija labi informēti un februāra mēneša beigās tie ar stipru triecienu uzbruka Valkai. Mērķis bija izjaukt tuvākos pagastos izsludināto mobilizāciju. Igauniem šo uzbrukumu izdevās atstāt, kur prettriecienā piedalījās pat latviešu kanceļijas darbinieki. Šinī laikā igauņu frontes stāvoklis pret lielniekiem bija stipri apdraudošs un pienāca pavēle arī Valmieras pulkam iziet uz fronti, kaut apmācības un apgāde vēl nebija pabeigta. Pulka trešais bataljons (rezerves bataljons) un viena artilērijas baterija, formēšanas stādijā, palika Tērbatā no kura vēlāk izveidojas Cēsu kājnieku pulks. Šī pulka sastāvā skaitījās 31 virsnieks, 3 ārsti, 12 kaŗa ierēdņi un 1274 instruktori un kareivji. Par pulka komandieri iecēla pl-lt. K. Berķi. No Cēsu pulka savkārt izdalīja rezerves bataljonu kas Rūjienā papildinājas un uz Sabiedroto misijas ierosinājumu ar angļu kuģiem aiztransportēja uz Liepāju. Viņa sastāvā bija 22 virsnieki un 1850 kareivji. Šo pulku nosauca par 3. Jelgavas kājnieku pulku un par komandieri iecēla pl-lt. Dankeru. Valmieras un Cēsu pulku un 1. artil. bateriju apvienoja vienā brigādē-Ziemeļlatvijas brigādē, un par komandieri iecēla plkv. J. Zemitānu, bet par viņa palīgu un brigādes artilērijas priekšnieku plkv.-lt. E. Kalniņu. Brigādē vēl skaitījās neliels kapt. Aparnieka partizāņu pulks un divi jātnieku eskadroni. Pēc šī uzskaitījuma redzāms, ka ziemeļvidzemē un Igaunijā ir organizējušies un izveidojušies svarīgi Latvijas armijas spēki kas atbrīvošanas cīņās ir spēlējuši izšķirošu lomu. Tā Valmieras pulks cīnījās pret lielniekiem, Cēsu pulks Cēsu un Ju-

glas kaujās pret vāciešiem un 3. Jelgavas pulks aizstā-
vot Liepāju pret bermonta bandām.

Ziemeļlatvijas brigādē skaitījās 223 virsnieki, 26
kaŗa ierēdņi un 9554 instruktori un kareivji, pavisam ko-
pā 9803 kaŗavīri.

VALMIERAS PULKA KAUKAS.

No Valkas 1919. g. 27. martā Valmieras pulks ar
gādīgu roku šūdinātu karogu, nacionālās krāsās, ar uz-
lēcošu sauli vidū, izbrauca un fronti un jau 30. martā
pulka vienības nonāca sadursmē ar pretinieku. Toreizē-
jo lielnieku fronti igauņi bija atvairījuši uz līnijas Ai-
naži-Strenči-Ape-Pečori un gar Peipus ezeru. Pulks bija
pakļauts igauņu 2. divīzijas komandierim, kas pulka ko-
mandierim, bija paziņojis, ka kaujās pie Vera-
vas lielnieki sakauti un tie atkāpjas Alūksnes
virzienā. Neuzdodot lielnieku spēku lielumu divi-
zijas komandieris uzdod pulkam atbrīvot Alūksnes pil-
sētu. Pulkam bija piedoti 3 igauņu šaursliežu dzelzceļa
bruņotie vilcieni. Reizē ar Valmieras pulku kaujās va-
jadzēja, kreisā flankā iesaistīties igauņu 1. jātnieku pul-
kam un vienam kājnieku bataljonam. Lielnieki Alūksnes
pilsētas aizstāvēšanai bija novietojušies Rezeku, Alsviķu
un Griguļu muižu rajonos, gar abām dzelzceļa līnijas pu-
sēm, bet Adammuiža dienvidflanka aizsardzība. Valmie-
ras pulka komandieris uzbrukumu organizē trīs kolonās:
Labā kolona, bataljona komandiera kapt. Bojara vadībā
uzbrūk Rezeku muižai, kur atsitot vairākus pretuzbru-
kumus to arī ieņem, iegūstot zirgus, pajūgus un sakaru
līdzekļus. Kaujā zaudē 2 kritušus un 8 ievainotus. Vi-
dus kolona kapt. Skrejas vadībā, saņemot pabalstu no
igauņu bruņotiem vilcieniem, uzbrūk Alsviķu muižai, bet

tā izrādās stipri nocietināta un Skrejas kolona spiesta atiet un ieņemt aizstāvēšanas pozīcijas. Kreisā kolona kapt. Liepiņa vadībā, pēc nelielām sadursmēm ar pretinieku, uzdevumu nevarēja veikt un priekšējas daļas novietojas Māriņkalnā. Kapt. Bojara kolona Rezeku muižu noturēja, kaut gan bija jāatsit uzbrukumī arī no labā flanka. Pirmajā kaujas dienā bija jūtams sakaru trūkums, sevišķi kreisā spārnā, jo kapt. Liepiņam nebija nekādu ziņu par igauņu vienību darbību. Otrā kaujas dienā iesākās nesaskaņota kaujas darbība, kad uzbrukumī un lielinieku pretuzbrukumī sekoja viens otram. Krita kapt. Skreja. Lielinieku pārspēks arvien pieauga. Tas pats turpinājās trešajā dienā. Kreisā un vidus kolona, kā arī igauņu spēki sastapa pieaugošu pretestību, atbalstītu ar stipru artilērijas uguni. Pēc dažām neveiksmēm, kad divas rotas bija zaudējušas savus vezumus, pulka komandieris pavēlēja atiet un novietoties Apes miesta apkārtnē. Divīzijas komandieris nebūdam informēts par lielinieku spēkiem ne par Valmieras pulka un igauņu daļu stāvokli, pavēlēja Valmieras pulkam, igauņu jātnieku pulkam un Tallinas kājn. pulkam uzbrukumus turpināt, kaut gan kaņaspēks vairāku dienu kaujās un nakts gājienos noguris un kaujas spējas stipri mazinājušās. Izpildot šo pavēli Valmieras pulks, igauņu bruņota vilciena atbalstīts izdarīja vairākus sekmīgus triecienus, bet rotas cieta lielus zaudējumus. Krita arī virsnieki. Vienam igauņu vilcienam lielinieki aizmugurē izpostīja sliedes, apkalpe gan izglābās, bet vilciens bija jāatstāj. Kādā citā vietā latviešu rota lieliniekiem atņēma artilērijas bateriju, bet zaudējot kritušo rotas komandieri kapt. Ozolu, ieguvums bija jāpamet. Lielinieku pārspēks pakāpeniski. Api ielenca un mūsu vienības bija spiestas atkāpties. Šinīs kaujās piedalījās arī latviešu artilērijas baterija ar 3 lielgabaliem. Tā kaujas pozīcijas bija ieņēmusi dienvidos no Apes, sargājot Apes ceļa krustojumu, kas bija nepieciešams latvie-

šu un igauņu vienību atiešanai. Lielinieki pienāca baterijas tuvumā un ar ložbēriem sabojāja diviem lielgabaliem ceļamās ierīces. Tikai ar igauņu bruņotā vilciena palīdzību lielgabalus izdevās izvest no kājnieku uguns joslās. Nebojāto lielgabalu uzstādīja Apes miestā un atklāja kartežu uguni pa lielinieku kājnieku ķēdēm. Arī šis lielgabals nokļuva kritiskā stāvoklī un tikai ar virves palīdzību to izdevās izvilkēt no pretinieku kājnieku uguns. Sakarā ar Apes ielenkuma draudiem divīzijas komandieris deva pavēli valmieriešiem sākot ar 9. aprīli atiet, un aizstāvēšanās pozīcijas ieņemt gar Vaidavas upes labo krastu.

No kāda sarkanarmijas pārbēdzēja uzzināja, ka lielinieki gatavojot lielu uzbrukumu. Gar dzelzceļu uzbrukšot 6. un 13. sarkanais latviešu pulks, bet dienvidos no dzelzceļa vairāki krievu pulki. Sarkanā vadība visādā ziņā gribot ieņemt Valku. Šīs ziņas arī piepildījās. 17. aprīlī sākās straujš lielinieku trieciens starp latviešu un igauņu vienībām. Fronte tika pārrauta un latviešu un igauņu daļas viena pēc otras atgāja uz Melnupes labo krastu.

Šinīs kaujās Valmieras pulks bija zaudējis divus kritušus rotas komandierus, kapteinus Skreju un Ozolu, un divus ievainotus rotas komandierus. Pavisam bija krituši 6 virsnieki un 6 ievainoti, 22 krituši instruktori un karavīri, 58 ievainoti un 104 bez vēsts pazuduši. Kaut arī šinīs pirmajās Valmiera pulka kaujās bija savi trūkumi, jo sakaru līdzekļu trūkumu dēļ tos nevarēja uzturēt netikai ar igauņiem, bet arī savējo starpā, tad tomēr karavīri, sevišķi virsnieki, uzrādījuši apbrīnojamu drošsirdību. Triecienos virsnieki gājuši vienību priekšgalā, kapēc arī tik daudz tos zaudēja.

Aprīļa mēnesī lielinieki sevišķu aktivitāti izrādīja arī no dienvidiem. 25. aprīlī tiem izdevās ieņemt Rūjienas no kurienes tie attīstīja stipru uzbrukumu Valkai. Šo

uzbrukumu izdevās apturēt tikai ar lielām grūtībām. Pie Ērgemes igauņi un latvieši lielinieku uzbraukumu apturēja raidot kaujā komandantūru rakstvežus un visus pārējos, kas varēja nest ieročus. Ar labi noorganizētu pretuzbrukumu igauņi 1. maijā Rūjienu atkal atbrīvoja.

Pie Valmieras pulka pirmajām kaujām un upuriem lasītājs pakavēts ilgāk, jo tas notika laikā, kad vācieši fronti no dienvidiem apturēja Lielupes krastos. Kapēc tas tika darīts, mēs jau zinām. Šī Goltca kombinācija bija jāsamaksā ar igauņu un valmieriešu asinīm. Šāds vāciešu paņēmieni jau bija iekalkulēts viņa nākotnes plānos, lai lielinieki pēc iespējas vairāk iznīcinā tos spēkus pret kuriem viņi bija nodomājuši karot. Arī otrā pasaules karā, kad sarkanarmija bija pienākusi pie Varšavas, poļi uzsāka cīņu pret vāciešiem. Tā turpinājas vairākas nedēļas un sarkanarmija atļāva lai vācieši izdara slaktera darbu līdz galam, tā aiztaupot savu municiju, kas būtu jāizlieto poļu apšaušanai. Tāda neuzticāmu kara draugu tak-tika!

Maija mēnesī lielinieku aktivitāte apsīka, jo tiem savi spēki bija jāpārsviež pret ģen. Judeniča krievu brigādi, kas uzsāka uzbrukumu Pēterpils virzienā. Sākumā tie guva arī lielus panākumus ar milzu upuriem lielinieku pusē un 17. maijā pat ieņēmot Jamburgu. Pēc Dzelzdivīzijas un dienvidnieku iesoļošanas Rīgā, igauņi 25-26 maijam ieņēma Ainažus, Salacgrīvu. Kopā ar latviešiem atbrīvoja Strenčus un Valmieru. Lielinieku spēki Vidzemē bija ieslēgti no ziemeļiem un dienvidiem.

VALMIERAS PULKA UZVARAS GĀJIENS.

Aprīļa mēnesī valmierieši Melnupes krastos ar lieliniekiem izcīnīja kaujas ar mainīgiem panākumiem.

Melnupes krastos Valmieras pulks zaudēja 5 kritušus instruktorus un kareivjus, 4 ievainotus virsniekus un 17 ievainotus instruktorus un kareivjus. Pulka sarakstos tolaik skaitījušies 36 virsnieki un 778 instruktori un kareivji.

Igauņu 2. divīzijas komandieris 27. maijā valmieriešiem dod pavēli sākt uzbrukumu. Pulks izvērtās divās kolonās un 2. rota jau 28. maijā, straujā triecienā ieņēma Api. 2 bataljons tajā pašā dienā sasniedza Rīgas-Pleskavas šoseju un kopā ar igauņu jātniekiem 29. maijā ieņēma Alūksni. 2. rotas komandieris leitn. Zīle ar 33 bezbailīgiem kareivjiem iebrūk dziļi lielinieku aizmugurē, saceļ pānīku igauņu 5. komunistu pulkā un dažu krievu daļās, saņem gūstā 40 sarkanarmiešus, divus lielgabalus, 50 zirgus uz citas mantas un atstāj lieliniekiem daudz kritušo un ievainoto. 31. maijā Valmieras pulks ieņēma Vecgulbeni ar 15 lokomotīvēm un 80 vagoniem. Ar Vecgulbenes dzelzceļa mezglu ieņemšanu lielinieku atkāpšanās ceļš palika tikai dienvidos no Lubānas ezera.

Naktī uz 1. jūniju virsleitnants Rekšāns ar 34 kareivjiem pa meža ceļiem sasniedza Lubānas muižu un negaidot uzbruka 4. sarkano latviešu strēlnieku pulka saimniecības daļai, saņemot gūstā 300 sarkanos strēlniekus, pulka vezumus, ap 100 zirgus, pulka kancleju ar naudas lādi un 537,000 rubliem un pulka karogu.

1. jūnija vakarā 1. rota virsleitnanta Bražņevica vadībā devās uz Krapas muižu un pusnaktī to ar kauju ieņēma, sagūstot 94. krievu kājn. pulka 3. bataljona 650 kaņavīrus, 7 ložmetejus, zirgus un vezumus. Šajos pārdrošos iebrukumos valmierieši bija ieguvuši arī ap 2000 šauteņu un vairākus tūkstošus patronas.

Panākumi frontē valmieriešus pārliecīnāja, ka lielinieku kaņaspēks demoralizējies un ar mazām kaujas spējām. Tamdēļ, 3. jūnijā Valmieras pulks un igauņu jātnieku pulks, pēc iepriekš izstrādātā plāna devās Krust-

pils virzienā. Pa ceļam valmierieši Ļaudonā 5. jūnijā sastapās ar kapt. Aparnieka partizāņiem, kuŗi no Čēsīm gāja uz austrumu fronti. Tajā pašā dienā tie sasniedza Atašieni, bet Valmieras pulks, vakarā iegāja Krustpilī, kur priekšā jau bija igauņu jātnieki. Tie ceļā bija sagūstījuši vienu 16. latviešu strēlnieku pulka rotu, pilnā sastāvā, un nodeva valmieriešiem. Tie izrādījās sarkano spaidu kārtā mobilizēti jaunieši un izteica vēlēšanos tūlīt pievienoties Valmieras pulkam cīņā pret lieliniekiem. Otrā dienā Valmieras pulka 6. rota pārcēlās Daugavai un ieņēma Jēkabpili.

Ar Krustpils un Jēkabpils ieņemšanu Vidzeme no lieliniekiem bija atbrīvota. Valmieras pulks no 27. maija līdz 5. jūnijam, 10 dienu laikā, vajadams ar kaujām ienaidnieku bija nogājis 200 kilometrus.

CĒSU KAUVAS PRIEKŠVAKARS.

Lieliniekiem atstājot Vidzemi, Ziemeļlatvijas brigādes štabs pārcēlās uz Čēsīm, bet vienam no brigādes vadītājiem, plkv. Zemitānam vai pl-lt. Kalniņam arvien bijis jāpaliek Tallinā, Igauņu virspavēlnieka plkv. Laidonera tuvumā, dažādu saimniecisku vai administratīvu jautājumu ātrākai izlemšanai. Sadarbību frontē izšķīruši uz vietas, augstāku komandieru apspriedēs. Par frontes jauno stāvokli tāda apspriede notikusi 25. maijā Rūjienā, kur vienojušies, ka Čēsu pulkam jādodas uz austrumiem un jāpiedalās atejošā ienaidnieka vajašanā. Šo lēmumu izpildot gan paspēts izsūtīt tikai kapt. Aparnieka partizāņu pulks un Čēsu pulka 2. rota. Arī Igauņu armijas virspavēlnieks plkv. Laidoners bija nomodā par austrumu fronti un vēlējās ātrāk padzīt lieliniekus. Tādā sakarībā viņš naktī uz 2. jūniju deva pavēli 3. igauņu divizi-

jas 3. un 6. kājn. pulkiem ar 4 baterejām, pl-lt. Rēka vadībā, doties no Smiltenes caur Dzērbeni, Vecpiebalgu un Pļaviņām uz Krustpili. Par Cēsu pulka izsūtīšanu brigādes štābā jau bija izgatavota pavēle, kad citi notikumi aizsteidzās priekšā. — 2. jūnija vakarā Ieriķu stacijas priekšnieks telefonējis brigādes štābam Cēsīs, ka stacijā iebraucis bruņots vācu ešalons un pieprasot laist to tālāk uz Cēsīm. Telefonisko sarunu vedis brigādes štāba priekšnieks un licis paziņot ešalona priekšniekam, ka Cēsīs ir latviešu kaņaspēks un vāciešu iebraukšana nav vēlama. Pēc neilga laika no Ieriķiem atkal zvanīts un paziņots, ka Cēsīs vēlas iebraukt tikai vācu kaņaspēka delegācija. Tam brigādes komandieris piekritis, kaut vācu ešalona brauciens uz Cēsīm licies aizdomīgs, jo nevarēja pielaist, ka vācieši nezinātu par latviešu-igauņu darbību ziemeļos. Brigādes komandieris nebūdamas drošs, vai Cēsīs neiebrauks viss bruņotais ešalons pavēlējis Cēsu pulka 3. rotai ieņemt Cēsu staciju un dažus kilometrus uz Ieriķu pusi izjaukt sliedes. Šo darbu rota nepaspēja izdarīt, kad Cēsu stacijā iebrauca bruņoja lokomotīve ar diviem vagoniem, kuros atradās vairāki virsnieki un 20-30 bruņoti kareivji ar diviem ložmetējiem. Mūsu rota vāciešus no vagoniem neizlaida, bet trīs virsniekus pavadīja uz brigādes štābu. Šinī laikā no Valmieras puses Cēsu stacijā iebraucis igauņu bruņotais vilciens, kas uz vāciešiem atstājis jūtamu iespaidu.

Virsnieki izradījās no Landesvēra ar ritmeisteru fon Jena priekšgalā. Viņš paskaidrojis, ka no Rīgas esot izgājušas četras kolonas ar uzdevumu sasniegt Krustpili, Lubānas ezeru, Balvus un Liepnu. Jenam brigādes štābā izskaidrots latviešu-igauņu frontes stāvoklis, aizrādot, ka lielinieki atkāpjas un kā latviešu Cēsu grupa dodas tiem pakal dienvidaustrumu virzienā. Landesvēra grupas turpretī, virzīdamās ziemeļaustrumu virzienā šķērso latviešu vienību aizmuguri, kas nav vajadzīgs, ne arī pielai-

žams. Ja Landesvērs patiešām grib cīnīties pret lieliniekiem, tad tam no Rīgas jāoperē austrumu virzienā. Brigādes vadība lūdza ritmeisteru paziņot stāvokli arī minētām četrām kolonām un lai tās aptura virzišanos, iekams Landesvēra štabs būs noskaidrojis attiecības ar latviešiem. Ritmeisters Jena likās izbrīņies par jaunām ziņām un apsoliņās informēt savu štabu, aizbrauca. Šis gadījums brigādes štaba vadībai izsauca pamatotas aizdomas, ka vāciešiem un Niedras valdībai nerūp lielinieku izdzīšana, bet gan vācu varas nostiprināšana. Brigādes vadībai bija jāatmet nodoms par Cēsu pulka gājienu uz austrumiem un tā vietā bija pulks steidzāmi jāpapildinā ar jauniem iesaucamiem un jānodrošina Cēsis pret vāciešu uzbrukumu. 3. jūnijā atkal no Raiskuma puses Cēsis iegājusi kāda vāciešu trieciena grupa. Tie apstājušies uz tirgus laukuma un komandieris-kapteinis ar dažiem virsniekiem iegājuši latviešu štabā. Kad tiem paskaidrots kā Cēsis ir latviešu brigāde un viņiem Cēsis jāatstāj, kapteinis bravurīgi atbildējis, ka viņam tas nenākot ne prātā. Bet pa to laiku latvieši tirgus laukumu ielenkuši un logos novietojuši ložmetējus. To uzzinot kapteinis palicis rāms un teicies iet uz Kārļa muižu. To šī landesvēra vienība atstājusi 5. jūnijā, bet muižas pagalmā atrasti vairāku nošautu cilvēku liķi.

3. jūnijā plkv. Zemitāns saņēma no igauņu virspavēlnieka divas telegrammas, kurās bija paskaidrots, ka igauņu un latviešu operācijām vajadzīga brīva dzelzceļa satiksme pa līniju no Valkas uz Ieriķiem un no Ieriķiem uz Vecgulbeni, kādēļ viņš nevarot pielaist uz šiem dzelzceļiem ne vācu, ne landesvēristu rīcību. Bija arī uzdots ieņemt minētās dzelzceļa līnijas un Ieriķu mezglu ar bruņotiem vilcieniem. Šo stratēģiskā ziņā svarīgo pavēli nevarēja izpildīt. Īstie vācu nodomi vēl nebija galīgi noskaidrojušies, bet viņu bruņotās daļas jau ieņēma Ieriķu dzelzceļa mezglu. Brigādes štabam bija saprotams, ka

bez bruņotas sadursmes vācieši Ieriķus neatstās. Šinī sakarībā tika rakstīti vairāki ultimāti, bet tie palika bez atbildēm. 4. jūnijā, vēlu vakarā, atkal Cēsīs ieradās divi landesvēra sarunu vedēji: leitn. Šīmanis, vācu armijas tērpā un leitn. Sīvers krievu tērpā. Bet tā kā tiem nebija rakstisku pilnvaru, tad nekāda runāšana neiznāca. Sarunas vest ar pilnvarām tie vairs neieradās. 5. jūnijā Cēsīs iebrauca igauņu 2. un 4. bruņotais vilciens. Līdz ar tiem bija iebraucis Savienoto valstu militārais pārstāvis Tallinā kapt. Dawley's. Tajā pašā dienā bija pienākušas ziņas no Ieriķiem, ka vācieši posta dzelzceļa līniju uz ziemeļiem no Ieriķiem t.i. Ieriķi-Cēsis līniju. Pienāca arī telefoniska ziņa, ka Landesvēra komandiera majora Fletchera pilnvarotie sarunu vedēji izbraukuši no Rīgas ar auto un satikties grib pie Āraižiem. Plkv-lt. Rēks, saskaņā ar igauņu virspavēlnieka direktīvēm, atbildēja, ka sarunas var notikt tikai pēc tam, kad Landesvērs un vācieši būs atstājuši Ieriķus. Lai noskaidrotu stāvokli, Rēks un amerikāņu kapt. Dawley's ar abiem bruņotiem vilcieniem izbrauca uz Ieriķiem. Āraižu stacijā viņi sastapa no Rīgas automobilī atbraukušos plkv-lt. Bolšteinu un kapt. Beķeri, kuri nebija Fletchera pilnvarnieki, bet atbraukuši nodibināt sakarus ar ziemeļniekiem. Arī viņi iekāpuši vilcienā, un tie lēnā gaitā viens aiz otra dažu simtu metru atstarpē tuvojušies Amatas tiltam. Pirmam vilcienam pretī skrējis sargs un ziņojis, ka vācieši tiltu minierejuši. No vilciena izsūtīti izlūki, un kad tie no tilta apakšas vilkuši laukā minas, no tuvējā mežiņa uz tiem vācieši atklājuši uguni, nošaujot vienu igauņu virsnieka vietnieku un ievainojot vienu seržantu. Kāda vācu ķēde uzbruka arī otram bruņotam vilcienam, tas tos padzina ar ložmeteja un lielgabala uguni. Tā nu vācieši pirmie uzsāka kara darbību ar pirmiem upuriem igauņu pusē. Dienā nelikumīgas Niedras valdības kara ministrs Vankins telefoniski no Ieriķiem sarunājies ar Cēsu pulka ko-

mandieri pl-lt. Berķis un paskaidrojis viņam pie kādiem noteikumiem cēsinieki pēc savas 'maldišanas' nožēlošanas varētu tikt amnestēti un uzņemti "Latvijas armijā". Berķis pēc dažām asām atbildēm sarunu pārtraucis.

Plkv. Zemitāns par vāciešu rīcību un saspīlēto stāvokli informēja plkv. Balodi Rīgā.

Apsverot notikumus kas risinājušies pie Cēsīm no 2-5. jūnijam, Ziemeļlatvijas brigades vadībai radās nešaubīga pārliecība, ka vācieši aiz nelikumīgas Niedras valdības aizsega sāks kara darbību pret Ulmaņa valdības aizstāvjiem igauņiem un ziemeļniekiem. Spēku vairošanai, drudžainā steigā papildināja un apbruņoja jaunas rotas, arī nelielas brīvprātīgo un ugunsdzēsēju komandas. No Valmieras un Cēsu skolām brīvprātīgi pieteicās 128 skolnieki, no kā izveidojās Cēsu skolnieku rota. Daudzi no tiem šauteni rokās turēja pirmo reizi, bet apmācībām vairs laika nebija. Patriotiskā sajūsma pārvarēja visas grūtības!

Cēsu pilsētas aizstāvēšanu igauņu 3. divīzijas komandieris uzdeva Cēsu pulka komandierim pl-lt. Berķim.

Landesvēra un vāciešu kara gājiens pret ziemeļniekiem un igauņiem saskaldīja viņu bruņotos spēkus divās frontēs un deva iespēju lieliniekiem atjēgties, saorganizēties un turpināt apdraudēt nacionālo Latviju vēl ilgāk kā gadu.

CĒSU KAUKAS

Cēsu kaujas laikā Cēsu kājnieku pulkā, bez 2. rotas, kura atradās austrumu frontē, skaitījās 20 virsnieki, 2 ārsti-virsnieki, 41 instruktors un 896 kareivji ar 17 patšautenēm. Tiešo ierindnieku bija apmērām tikai 700.

Trīs rotas, 4,8 (skolnieku rota) un 9. bija tikko saformētas un neapmācītas. Tiem uzbruka vācieši veci kaņavīri, kaujās norūdīti, ar ložmetejiem un lauku artileriju, kāda Cēsu pulkam nemaz nebija. Valmieras baterija gan bija ieradusies no austrumu frontes, bet tā atradās Valkā, kur apmainīja vecos krievu lielgabalus pret angļu 18 mārč. lielgabaliem.

6. jūnijā pēc plkst. 3.00 vācieši sāka apšaudīt visu Cēsu pulka fronti. Sevišķi stipru artilērijas uguni tie attīstīja pa Līvu pagastnamu un mācītāja muižu. Pirmos kājnieku uzbrukumus gan 7. rota atsita, bet pēc dažām stundām rotai bija jāatkāpjas. Pulka komandieris redzēdams, ka frontes stāvoklis paliek arvien apdraudošāks, no rezerves izdalīja četrus vadus, virsleitnanta Veitmaņa vadībā, un tam uzdeva apiet Meijermuižu no rietumiem, uzbrukt vāciešiem kreisā flankā. Izmantojot apaugušo Gaujas kreiso krastu un gravas Veitmanim ar saviem vadiem arī izdevās nepamanītam pieiet vāciešu kreisam spārnam. Pārsteidzošais uzbrukums tiem izdevās labi un vācieši atkāpās, kaujas laukā pamestdami trīs sabojātus ložmetejus. Turpīnot uzbrukumu Veitmaņa vadi nonāca stiprā ložmeteju ugunī, kur krita virslt. Veitmanis un vairākus kaņavīrus ievainoja. Vadi palikuši bez vadoņa sāka atkāpties, pamestdami arī iegūtos ložmetejus. Arī citos sektoros vācieši pastiprināja triecienus un latviešu rotas atspieda. Pulka komandieris redzēdams, ka Cēsis nebūs iespējams noturēt plkst. 12 dod pavēli pulka vienībām atiet aiz Raunas upes un nocietināties. Ienaidnieks mūsu daļas nevajaja, jo uzbrukumā pats bija cietis prāvus zaudējumus un noguris. Pirmās kaujas dienas panākumi, Cēsu ieņemšana, to pilnīgi apmierināja.

Cēsu aizstāvēšanā latvieši bija zaudejuši 1 kritušu un 1 ievainotu virsnieku, 12 kritušus un 36 ievainotus kareivjus un instruktorus. Daži bija arī pazuduši.

Vāciešu uzbrukums igauņu-latviešu apvienotam ka-
rāspēkam apliecināja viņu patiesos nolūkus. Sabiedroto
pārstāvju cerības, ka vācieši pēc Rīgas ieņemšanas savus
spēkus virzīs uz austrumiem, lielinieku vājašanai, nepie-
pildījās. Vāciešiem svarīgākais bija varas jautājuma no-
kārtošana Latvijā, kas bija iesākts ar Liepājas puču un
Niedras valdības noorganizēšanu. Aiz šīs "Valdības", un
viņas vārdā, tie uzmetas par "latviešu" tautas un "Latvi-
jas" aizstāvjiem. (Arī uz priekšu rakstot par Niedras
valdību un vāciešu Latviju, tie skaidrības dēļ būs likti
pēdīnās.) Pēc Rīgas ieņemšanas pret lieliniekiem tie bi-
ja raidījuši tikai izpriecās šāvienus, turpretī, pavisam
neskubināmi nevainīgu cilvēku-latviešu nošaušanā. Pie
Amatas tilta, Sav. valstu kapt. Dawley'a klātbūtnē mūsu
kaimiņi dabūja apraudāt savu pirmo upuri.

Politiskā arenā uznāk atkal ģen. Goltcs. 7. jūnijā
plkst. 21,30 Igaunijas virspavēlnieks Tallinā saņēma
"Vācu virspavēlniecība Jelgavā" parakstītu telegrammu,
kuŗā starp citu rakstīts: "5. jūnijā igauņiem padotās lat-
viešu formācijas uzbruka "Latvijas" karāspēka daļām,
kuŗas atrodas zem vācu virspavēlniecības... Es prasu
igauņu karāspēku atvilkt aiz valodu robežas-Ainaži-Val-
ka-Isborska. Ja tas nenotiks, cīņa starp Igauniju un
"Latviju" neizbēgama." Kas un kam uzbrucis, Goltcam
varēja arī būt nepareizas ziņas, vai arī efekta dēļ ar no-
domu apstākļi tika sagrozīti. Bet telegrammas galvenais
mērķis bija, izmantojot pirmās kaujas panākumus, Cēsu
ieņemšana, iebaidīt igauņus lai tie atteicas no Ulmaņa
valdības atzīšanas. Ar to Sabiedroto pārstāvju acīs būtu
cēlies Niedras "valdības" prestižs. Bet paldies Dievam,
Laidoners nebija ne iebaidams ar kaŗu un otro fronti, ne
arī Ulmaņa un Petsa vienošanos sadarbībai pret ārējiem
ienaidniekiem tik lēti uzskatīt par nebijušu. Telegram-
mai Laidoners devis atbildi: "Igaunijas un Latvijas ka-
rāspēka daļas manā vadībā tagad cīnas ar lieliniekiem

frontē no Pleskavas līdz Daugavai. 5. jūnija rītā mūsu kaŗaspēks ieņēma Krustpili un Jēkabpili. Lai aizstāvētu šo fronti ir nepieciešami, lai dzelzceļš Valmiera-Ieriķi-Vecgulgbene-Pļaviņas atrodas mūsu rokās. Līdz šim šai frontē, Jūsu kaŗaspēks, nav piedalījies operacijās pret lieliniekiem... Igaunijas kaŗaspēks atstās Ziemeļlatviju tad, kad, Latvijas kaŗaspēka daļas būs pilnīgi ieņēmušas fronti pret lieliniekiem uz Latvijas robežas.” Goltca iebiedēšanas mēģinājums neizdevas!

Naktī no 9. uz 10. jūniju tika noslēgts pamiers. 10. jūnijā plkst. 11,00 Cēsis bija nolikta Sabiedroto pārstāvju un karojošo pušu sanāksme. No Tallinas ieradas franču militāras misijas priekšnieks plkv. Hurstels un amerikāņu plkv-lt. Dawley's. No Liepājas — amerikāņu milit. pārstāvis plkv. Grīns un angļu misijas majors Talents. No Rīgas — Landesvēra komandieris majors Fletchers ar sava štaba priekšnieku fon Dona, jūras kapt. Taube, kā tulks, un Niedras “valdības” kaŗa ministrs Dr. Vankins. No igauņu puses piedalījās plkv. Rinks un latviešiem pl-lt. Ed. Kalniņš. Sanāksmi vadījis plkv. Grīns. Sarunu sākumā Kalniņš aizrādīja, ka ir zināms, ka igauņu-latviešu kaŗaspēkam uzbrūk valsts vācu armija un lūdza paskaidrojumu, kādas attiecības tam ir ar Niedras “valdību.” Plkv. Grīns likās drusku pārsteigts par šo ziņu, bet pēc apspriešanās misiju locekļu starpā, paziņoja, ka arī valsts vācieši skaitoties pagaidām Niedras “valdības” dienestā. (Goltcs jau bija paspējis maldināt Sabiedroto pārstāvjus, jo Dzelzdīvīziju viņš Niedras “valdībai” iznomāja tikai 18. jūnijā.) Tālāk Kalniņš paskaidrojis, ka Niedras “valdību” neatzīst Sabiedrotie, arī Igaunija un Ziemeļlatvijas kaŗaspēks atzīst tikai Ulmaņa valdību, kadēļ viņš nevar vest sarunas ar majoru Fletcheru kā ar likumīgas Latvijas valdības pārstāvi.

Pēc tam, Grīns deklareja, ka viņi, Sabiedroto misiju

pārstāvji rīkojoties savu valdību vārdā un neuzstājoties nevienas karotājas puses labā. Viņi esot pārliecināti, ka tagadējā naidīgā darbība esot pārpratuma sekas. Grīns un Hurstels lika priekšā panākt vienošanos uz sekojošas bāzes:

- 1) Cīņa ar lielniecismu ir tagadnes lielākās rūpes.
- 2) Tikpat svarīga ir izvairīšanās no pilsoņu kara.
- 3) Nav vēlams, ka viena valsts iemaisas kaimiņu valsts darīšanās.

4) Kaimiņu valstis piedalās cīņā ar lielniecismu viena otras labā, savu spēku apmēros. Rezultatā vajaga radīt ievērojamus spēkus pret lieliniekiem, kuŗus uz Igaunijas teritorijas aiztura Igaunijas karaspēks, bet uz Latvijas teritorijas Latvijas karaspēks. To spēku daudzums, ar kuŗu tagad var rīkoties, nepielaiž šo nodomu realizēšanu.

Igaunijas karaspēkam vajadzētu pagaidām turēt vienu daļu latviešu fronti, darbojoties sakaros ar to karaspēku, kuŗš patlaban atrodas Latvijā.

No amerikāņu un franču pulkvežu priekšlikuma izriet, ka viņi nostājušies pilnīgi Goltca pusē. Pirmajā punktā pastrīpoto cīņu pret lielniecismu tie deklarēja savu valdību direktīves, lai pie lielinieku uzvaras Krievijā neaizietu zudumā Sabiedroto ieguldītie kapitāli. Amerikāņu, anġļu un franču ieguldīto kapitālu glābšana Krievijā bija svarīgāka kā mazo tautu brīvība. Par pilsoņu kara nevarēja būt runa, jo vāciešu karaspēks "Vācu virspavēlniecība Jelgavā" vadībā uzbruka igauņu-latviešu karaspēkam, kuŗa kopdarbība jau bija saistīta ar militārās savienības līgumu. Šī ieroču brālība bija domāta tikai savas tautas un zemes aizsargāšanai pret svešām varām, kāda izrādījās arī vācieši ar Baltijas muižniecību. Nekādu sūdzību nebija no Pag. valdības uz kuŗa Saratova, ka Igaunija būtu iejaukusies viņas iekšējās lietās, tāpat kā Latvija nebija iejaukusies Igaunijas lietās. Šeit

gan Sabiedroto pulkveži, Goltca un Fletchera iespaidā, bija domājuši Niedras "Latviju." Ar 4. punkta pamācībām Sabiedroto pulkveži bija nokavējušies par vairākiem mēnešiem. Ja viņi bija sūtīti kā kārtības nodibinātāji un ievēdēji, tad tiem bija jāzina, kā igauņu un latviešu kaņavīri lielniekus bija padzinuši aiz Igaunijas un Vidzemes robežām. Ja tālāko nodomu realizēšanai spēku daudzums nav pietiekams, tad viņiem nevajadzēja kautrēties pateikt Goltcam lai tas savus spēkus virza uz austrumiem, bet nevis uzsāk kaņa darbību ar igauņiem un latviešu ziemeļbrigādi, vienīgo Latvijas valdības atbalstu.

Debatēs Landesvēra komandieris Fletchers apgalvoja, ka Igaunija atrodoties kaņa stāvoklī ar "Latviju". (Niedras) Igaunijas kaņaspēks esot iebrucis "Latvijas" teritorijā, to okupējis, izvedot rekvizīcijas un arī citādi to postot un nodarot lielus zaudējumus. Tādēļ, lai iestātos abu valstu starpā mierīgas attiecības, igauņu kaņaspēkam esot jāizvācās no "Latvijas", un latviešu kaņaspēkam jāpakļaujas viņam. Pret šīm Fletchera aplamībām un ierosinājumu enerģiski uzstājas pl-lt. Kalniņš. Viņam pievienojies arī igauņu plkv. Rinks.

Karojošo pušu samierināšanai Grīns iesniedza otru priekšlikumu: Šī priekšlikuma mērķis bija nodibināt kopēju pretlielniecisku fronti. (Atkal veca dziesma!) Grīns neatbalsta Fletchera prasību, lai Ziemeļlatvijas armija pārietu viņa padotībā, bet atļauj tai brīvi izvēlēties, vai atkāpties kopā ar igauņiem vai pāriet Niedras, t.i. Goltca pusē. Majors Tallents personīgā sarunā Kalniņam ieteica šī priekšlikuma pieņemšanas gadījumā latviešu kaņaspēkam atiet ar igauņiem uz Igaunijas teritoriju. Arī uz šī priekšlikuma bāzes vienošanos nepanāca, un apspriedi pārtrauca. Paturot spēkā pamiera līgumu paredzēja pēc dažām dienām apspriedi turpināt.

Sabiedroto militāro misiju locekļu izturēšanās Cē-

su apspriedē, ar ko tie nomanāmi atklāti atbalstīja nelikumīgo Niedras "valdību" un Fletchera kombinācijas, izsauca protesta vētru no Igaunijas valdības un armijas vadības. Par Cēsu apspriedes norisi un divainajiem Sabiedrisko misiju locekļu priekšlikumiem un ierosinājumiem no Tallinas tika informēti Sabiedroto diplomatiekie pārstāvji un Sabiedroto militāro misiju priekšnieks ģen. Gofs (Gough) Liepājā, jo radās dibinātas šaubas, vai plkv. Grīna rīcība saskan ar patiesiem Sabiedroto nolūkiem. Tāpat, no Cēsu apspriedes igauņiem un ziemeļlatviešiem radās iespaids, ka Sabiedroto militāro misiju locekļi Latvijas demokratiskā ceļā izraudzīto Pagaidu valdību norakstījuši vēsturei. Tie visas savas cerības piegriezta vācieša — Goltca militāro spēku pārākumam. Goltcs šinī virzienā izmantoja katrus apstākļus, jo viņš zināja, ka viņu uzvara par igauņiem un latviešiem ir nodrošinājums Niedras "valdības" atzīšanai un vācu muižnieku varas nostiprināšanā. Kamēr Sabiedroto militāro misiju locekļu domāšana riņķoja ap pretlielniecisko spēku vairošanu, tikmēr Goltcs, Fletchers un citi vācieši gudroja kā igauņus izdzīt uz valodu robežas.

Liepājas pučs sevi attaisnoja, jo tas Goltcam deva lielas politiskas manevrēšanas iespējas, tādas tas izmantoja arī nākotnē.

Ģenerālis Gofs Liepājā, dažādo protestu iespaidā, nomanīja kas slēpjas aiz Goltca politikas Baltijā. Viņš tādēļ 10. jūnijā Goltcam nosūtīja telegrammu ar kuŗu pavēlēja:

- 1) Visu Jūsu rīcībā atrodošos kaŗaspēku atvilkt uz dienvidiem no līnijas Gaujas grīva-Sigulda-Nītaure-Jaungulbene. (Tieši kā prasīja Igaunijas virspavēlnieks.)
- 2) Aizsūtīt uz Vāciju pusi no vācu kaŗaspēka.
- 3) Atļaut Ulmanim organizēt nacionālo valdību kā arī organizēt un apmācīt Latvijas kaŗaspē-

ku bez kādas iejaukšanās.

4) No Jums okupētos apgabalos ievērot sabiedrisko un privāto mantu neaizskaramību.

5) Aizvākt lielgabalus, kas pārvalda Liepājas ostu.

Šī pavēle jāizpilda bez kavēšanās, par neizpildīšanu daru atbildīgu personīgi Jūs.

Ar šo pavēli ģen. Gofs kā visu militāro misiju priekšnieks, atklāti nostājās pret Goltca rīcību Latvijā. Reizē ar to, viņš anulēja Sabiedroto pārstāvju priekšlikumus 10. jūnija Cēsu apspriedē.

13. jūnijā Cēsis atkal sanāca Landesvēra, igauņu un ziemeļnieku pārstāvji sarunu turpināšanai. Šoreiz Fletchers paskaidroja, ka viņš neesot Goltcam pakļauts, un tādēļ ģen. Gofa prasības uz viņu neattiecoties. Vispār, angļu ģenerāļa prasības viņš bez Niedras piekrišanas neizpildīšot. Vispirms viņam esot jāsazinoties ar Niedru, kadēļ viņš ierosinā sarunas pārtraukt. Pamiers tika pagarināts.

Arī Fletcheram ģen. Gofs telegrafiski pavēlēja ieturēt pamieru un ar saviem spēkiem atiet kā norādīts Goltcam.

Šinī militāri-politiskā maskerādē, kur vācieši izmantoja iespējamus cirka artista paņēmienus kas vien tik varētu nākt par labu vācu muižnieku mērķu sasniegšanai, Fletchers izejot no Goltca pakļautības pārvērtās par bāndītu. Lai labāki izskatītos un lielākas neskaidrības sagādātu vientiesīgajiem svešniekiem, viņš pats sevi un Landesvēru pakļauj Niedras "valdībai", *kurū neviens neatzina*. Saprotāmi, ka līdzšim viņam pakļautas, firsta Līvena grupa un Baloža brigāde, arī ieģuva jaunu priekšniecību!

Par spīti vāciešu mīklainai žonglēšanai tie atrada iemeslus, vismaz Sabiedroto priekšā kā savu akciju attaisnot: Goltcs bija dabūjis zināt, ka ziemeļlatvijas spēkos ieskaita no lielinieku frontes pārbēgušos, un rūpīgi

pārbaudītos, latviešus-gūstekņus, kuņus lielinieki spaidu kārtā mobilizējuši un arī citus nacionāli noskaņotus pilsoņus, kuri lielinieku varas laikā ar tiem saistījušies. Šinī sakarībā Goltcs apvainoja Igaunijas armijas virspavēlnieku, ka tas savā armijā laižot cīņā lielā vairumā lieliniekus. Viņš, tādēļ esot spiests, Igaunijas virspavēlniekam pakļauto kaŗaspēku uzskatīt kā savus ienaidņiekus un saskaņā ar to rīkoties. Kā redzams, šoreiz Goltcs pret igauņiem gribēja izspēlēt lielinieku briesmas!

18. jūnijā Fletchers nosūtīja telegrammu ģen. Gofam un Igaunijas virspavēlniekam, kuŗā paziņoja, ka viņš prasa 10. jūnijā Cēsīs Sabiedroto pārstāvju otrā priekšlikuma pieņemšanu, t.i. par igauņu spēku atiešanu aiz etnografiskās robežas. Atbildi tas gaidīšot līdz 18. jūnijam plkst. 22. Pretējā gadījumā viņš ar 19. jūniju skaitīšot, ka pamiers izbeidzies. Goltcs un Niedra bija nākuši pie atziņas, ka pamiera turpināšanas viņu mērķiem nāk par sliktu. Dzelzdivīzijā arvien spēcīgāki izplatījās noskaņojums pret karošanu ar igauņiem un latviešiem. Arī politiskais stāvoklis prasīja, vai nu paklausīt ģen. Gofam, vai ar ieroču varu panākt vācu prasību izpildīšanu. Par uzvaru Goltcs nešaubījās, un tādēļ viņš cerēja, ka pēc igauņu-latviešu sakaušanas Sabiedrotie piekāpsies notikušā fakta priekšā un būs spiesti atzīt Niedras varu Latvijā. Lai nodomāto uzbrukumu padarītu par tīri "Latvijas" lietu, tad 18. jūnijā uz Goltca ieteikumu, Niedras kabinets par "Latvijas" armijas virspavēlnieku iecēla ārstu Vankinu, ar palīgu ģen. Timrotu. Tajā pašā dienā Goltcs Niedras "valdībai" uz divām nedēļām iznomāja Dzelzsdivīziju. Pēc tam Goltcs nosūtīja ģen. Gofam Tallinā telegrammu: "Vācu virspavēlnieki izpilda tikai savu priekšnieku pavēles. Jūsu ieņemtā stāvokļa paziņošana ir lieka, vēl jo vairāk tāpēc, ka mani priekšnieki jau divi dienas atpakaļ aizliedza Vācijas kaŗaspēkam piedalīties cīņās ar igauņiem." Uz di-

vām nedēļām vācu armija bija pārvērtusies par "Latvijas" armiju.

Uz Sabiedroto priekšlikumu nākošās pamiera sarunas bija noliktas Valkā 20. jūnijā plkst. 12.00. Šinīs sarunās personīgi gribēja piedalīties arī Igaunijas virspavēlnieks plkv. Laidoners. 19. jūnija vakarā, viņš kopā ar pl-lt. Kalniņu izbrauca no Tallinas, bet 20. jūnijā Valkā pienāca ziņas, ka vācieši iesākuši uzbrukumu igauņu-latviešu spēkiem.

Fronti pret vāciešu uzbrukumu Limbažu apkārtnē turēja igauņu 9. kājn. pulks, ar Vidrižos izvīzīto latviešu Limbažu komandantūru, ap 70 cilvēku, lt. Gelbes vadībā. Lielstraupes-Auciema-Lenču apkārtnē atradās igauņu 6 kājn. pulks ar latviešu Straupes komandantūru, ap 30 cilvēku, un latviešu jātnieku eskadronu. Raunas labo krastu sargāja Cēsu pulks kuņģī tolaik jau skaitījās 2300 karavīru. Tiešo karotāju gan bija mazāk. No Cēsu pulka pa kreisi igauņu 3. kājn. pulks. Igauņu-latviešu apvienoto spēku vadība atradās Valmierā un Valkā. Ziemeļlatvijas brigādes štabs pilnā sastāvā apmetas Valmierā, turpat novietojās arī igauņu 3. divīzijas operatīvā daļa ar štaba priekšnieku pl-lt. Rēku.

Vācieši uzbrukumu iesāka divos virzienos, frontāli Valmieras virzienā, pret Cēsu pulku un Limbažu un Straupes virzienā, apejot Valmieru no rietumiem. Īsi pirms Cēsu kaujām visām Dzelzdivīzijas daļām vajadzēja sapulcēties Inčukalnā, bet tajā laikā Goltca štabā bija ienākušas ziņas, it kā Daugavpilī ienākušas divi lieļinieku divīzijas, kapēc Ogrē atstāja piecus bataljonus, vienu turot gatavībā Limbažu virziena uzbrukuma pastiprināšanai. Landesvēram bija pakļauta arī firsta Līvena krievu grupa, bet tā atteicās cīnīties pret igauņiem

un latviešiem. Baloža brigādes trīs atsevišķie bataljoni un viens jātnieku divizons atradās Vecpiebalgas-Ērgļu apvidū. Brigādes štabs ar dažām rotām atradās Rīgā.

Sevišķi stipru triecienu vācieši izvērtā uz Cēsu pulka ieņemtām pozīcijām Raunas krastos. 21. jūnijā, viskritiskā kaujas dienā, tiem izdevas pārraut fronti un iedzīt ķīli 10-11 klmt. attālu no Valmieras. Otrā dienā šo izrāvumu nosprostoja un vāciešiem ciešot lielus zaudējumus tie sāka atkāpties un 23. jūnijā igauņu un latviešu vienības atkaroja Cēsis. Limbažu virzienā tie sasniedza Straupi un Vidrižus, bet pie Lādes zaudējot kauju, sāka atkāpties. Pie Vidrižu muižas krita lt. Gelbe.

Pēc vāciešu kara darbības iesākšanās, 19-20. jūnijā, igauņu-latviešu spēki ilgāk vairs nevarēja pasīvi izturēties. Viņi izpildīja arī virspavēlnieka Laidonera pavēli armijai, kur starp citu viņš rakstīja: "Uzbrukt un uzvarēt! No Rīgas labas ziņas, latvieši sāk celt galvas."

Diemžēl, Cēsu kaujās Laidoneram patīkamās ziņas nepiepildījās.

Bet pār spīti tam, Cēsu kaujas bija uzvarētas, sakautais pretinieks atkāpās un vācu muižnieku cerības valdīt un apspiest, izbeigtas. Par Cēsu kauju jēgu Goltcs kādā vietā raksta: "Mums, Vācijas vāciešiem vajadzēja pabalstīt baltus viņu cīņās, jo Sabiedrotie tikai vācu militāruzvaru varētu atzīt kā notikušu faktu un atstāt vācu kolonistus Baltijā." Tātad, ģen. Goltca nodomi Baltijā bija atjaunot vācu muižniecības varu, kolonizēt to ar vāciešiem un tikai pēdējā vietā-organizēt Vācijas karagājieni uz Krieviju. Sekas tam būtu Baltijas dabisko iedzīvotāju, latviešu, igauņu un lietuvju galīga materiāla un moraliska iznīcināšana un novešana jaunā vācu kalpībā.

Igauņu un latviešu uzvara Cēsu kaujās bija triums, kas pacīlāja uzvarētāju pašapziņu un izklīdēja mazvērtības kvalificējumu Sabiedroto pārstāvju spriedumos. Kaut arī Sabiedroto pārstāvju domāšana lēni un negribī-

*Latvijas — Pad. Krievijas miera līgumu parakstot
1920. g. 11 augustā.*

*No labās — plkv. Ed. Kalniņš, A. Buševics un Pad.
ārlietu komisārs A. Joffe.*

Ģen. Kalniņš 1963. g. 9. novembrī Losandželosā, starp
DV organizācijas vadītājiem.

gi iedarbojās nacionālās Latvijas labā, tomēr beigās, tas bija izšķiroši tālākā Latvijas atbrīvošanas karā, kas, pateicoties vāciešiem ieilga un izpostītai Latvijai bija jānes smagi upuri divās frontēs.

Cēsu kaujās igauņi zaudēja kritušus 7 virsniekus un 103 instruktorus un kareivjus, ievainotus 9 virsniekus un 270 instr. un kareivjus. Latviešiem krita 3 virsnieki un 46 instruktori un kareivji, un ievainoja 4 virsniekus un 76 instruktorus un kareivjus. Bez tiem, bija arī vairāki desmiti pazudušu. (Kopā ar Juglas kaujām.)

JUGLAS KAUA UN STRAZDU MUIŽAS PAMIERS.

Landesvērs un Dzelzdivizija, igauņu un latviešu spēku vajāta atkāpās Rīgas virzienā. 24. jūnijā tie vēl mēģināja pretoties pie Siguldas, bet Cēsu pulka bataljons apgāja viņa kreiso flanku. 26. jūnijā viņi atstāja arī Inčukalnu un ieņēma pozīcijas pie Juglas upes un Kīšežera.

Plkv-lt. Tallents savās atmiņās piemin, ka viņš kopā ar ģen. Gofu 28. jūnijā aizbraukuši līdz frontei, kur satikušies ar Igaunijas virspavēlnieku plkv. Laidoneru un citiem augstākiem virsniekiem. Gofs piedāvājis starpniecību, bet Laidoners noraidījis, jo kaujas operācijas ievadītas un tās nevar apturēt.

28. jūnijā igauņu-latviešu daļas mēģināja frontali uzbrukt ieņemt Juglas dzelzceļa un šosejas tiltus, bet vācieši tos atsita. Pie mazās Juglas, kur vācieši bija ieņēmuši pirmā pasaules karā vēl nenolīdzinātās pozīcijas 29. jūnijā izraisījās sīvas kaujas, ar upuriem abās pusēs. 1. jūlija plkst. 4.00 iesākās igauņu-latviešu vienību uz-

brukums visā frontē. Pie mazās Juglas igauņu daļas zaudēja 127 kritušus un ievainotus. Ar lielākiem panākumiem darbojās igauņu vienības Gaujas lejas galā, jo no jūras, pretī Gaujas ietekai, vācu ierakumus un artilērijas batarejas apšaudīja visa igauņu flote: 2 torpedkuģi, 1 lielgaballaiva, 2 traleri un ledlauzis. Savu uguni tie pārnesa arī uz Daugavas lejgalu. Pa to laiku pienāca pastiprinājumi: viens igauņu kājn. pulks un jātnieku daļas, no Mangaļsalas viens Baloža brigādes bataljons un no Vidzemes vidienas, viena Baloža brig. rota, kuŗa jau 2. jūlijā Cēsu pulka sastāvā piedalījās kaujās. Naktī uz 3. jūliju izdevās salauzt Dzelzsdivīzijas pretestību pie mazās Juglas un tie sāka atkāpties. Rīgu tagad igauņu-latviešu spēki apdraudēja no austrumiem. Lai neatgrieztu atkāpšanās ceļu, vācieši savus spēkus atvilka arī no citām frontēm. Ar to uzvarētāju stāvoklis bija tik labvēlīgs, ka Rīgas ieņemšanai bija necīgi šķēršļi.

Sakauto vācu kaŗaspēka vadību tagad atkal bija uzņēmis Goltcs. Viņš un viņa kaŗaspēka daļas igauņu flotes uguni no jūras sākumā noturēja par Sabiedroto floti, kas dibināti sacēla pāniku vienībās par atkāpšanās iespēju. Igaunijas virspavēlnieks turpretī, steidzināja Rīgas ieņemšanu un vāciešu atspiešanu vismaz uz vecājām pirmā kaŗa aizstāvēšanās pozīcijām dienvidos no Rīgas. Igauniju uz to spieda apstākļi viņas pašas frontē pret lieliniekiem, kuŗi guva panākumus pret ģen. Judeņiča krievu grupu un tie Pleskavas un Narvas apkārtnē tuvojās Igaunijas robežām.

Goltcs redzēdāms sava kaŗaspēka dezorganizāciju, un pie Sabiedrotiem izspēlēdams atkal pretlielnieciskas frontes svarīgumu, kaut gan līdz šim tajā izvairījies iesaistīties, bija lūdzis Sabiedroto starpniecību pamieram. Tādam nolūkam jau 1. jūlijā franču plkv. Diparkē Siguldā bija apmeklējis igauņu 3. divīzijas komandieri ģen. Pedderu un to iepazīstinājis ar sakauto vāciešu propo-

nētiem pamiera noteikumiem. Brīvpriēti tie igauņiem un latviešiem nebija pieņemami. Diparkē tad telegrafiski bija sazinājies ar ģen. Gofu Tallinā, kurš viņam lici priekšā noorganizēt abu karojošo pušu pamiera sarunas Strazdu muižā.

Par Strazdu muižas pamiera priekšvēsturi, sarunām un parakstīšanu Ed. Kalniņš raksta: Igaunū un latviešu frontes štabi atradušies Ropažu vasarnīcās, netālu viens no otra. 2. jūlijā latviešu sakaru virsnieks pie igauņu štaba ziņojis, ka tur kaut kas neparasts notiekot. Igaunū nervozējot, apspriežoties, kaut kur braucot, bet pret viņu izturoties atturīgi un ļoti noslēpumaini. Kā vēlāk izrādījies, uz vāciešu priekšlikumu Sabiedrotie igauņiem bija devuši norādījumu Ziemeļlatvijas brigādes pārstāvim Kalniņam pagaidām pamiera sarunas neizpaust un viņu uz tām neaicināt. Viņa klātbūtne vāciešiem nebija patīkama, ko tie atcerējās no Cēsu pamiera sarunām. Igaunū pārstāvi, kurš Latvijas galvas pilsētas atbrīvošanas jautajumā, kā mazāk ieinteresētu, tiem bija cerības vieglāki pierunāt parakstīt vāciešiem labvēlīgo pamiera līgumu.

3. jūlija priekšpusdienā igauņu noslēpumainība atklājusies. No viņu štaba saņemts oficiāls paziņojums par pamiera noslēgšanu, kas sākas 3. jūlijā plkst. 12.00 (Sk. Strazdu muižas pamiera oriģināla fotokopiju.) To parakstījuši, lasot no kreisās puses uz leju un labo uz augšu. Podpolkovnik *Buņin*, Upolnomočennii ot ruskavo otrjada svetlejšavo knjaza Liven. Von *Westeringen*, Major im (nesalāsams) und Bevollmächtiger des deutschen Oberbefehls. Von *Timroth*, Generalmajor und Bevollmächtiger der baltischen Landeswehr. Eesti Waabariġi Ulemjuhataja Wolinik Kindral-Staabi, Alam-Polkovnik *Reek. A. Schulmans*, leitnants, latviešu armijas dienvīdus grupas komandiera uzdevumā. Graf von *Jena*, Rittmeister, Stabsschef Ladeswehrs un Von *Jagow*, Haupt-

mann im Generalstab des deutschen Oberbefehls.

Strazdu muižas pamiera sarunās piedalījušies 16 dažādi pārstāvji. Sarunas vadījis franču plkv. Diparkē. Tās sākušās 2. jūlijā plkst. 21.00 un vairākkārt nācies pārtraukt, gan vāciešu gan igauņu pārstāvja nepiekāpības dēļ. Seit jāatceras, ka igauņu 3. divīzijas štaba priekšnieks pl-lt. Rēks vienīgais pārstāvēja uzvarētājus un viņam nācās grūti atvairīt sakauto vāciešu pārstāvju vairākumu, kuŗus, ka jau zināms, labprātāk atbalstīja arī Sabiedroto pārstāvji. Pamieru parakstīja tikai 3. jūlijā plkst. 3.30, bet ja sarunās būtu piedalījies Ziemeļlatvijas brigādes pārstāvis, tad tas nemaz nebūtu parakstīts, vai arī saturs būtu daudz citādāks. Ar pamiera noslēgšanu sakautā Goltca armija ieguva laiku sakārtoties, invest kaŗa mantas un kaŗa laupījumu un arī sajukušo armijas pārpalikumu, lai savestu kārtībā nākošam kaŗa gājienam pret Latviju. Slepēnībā parakstītais pamiera līgums satraucis latviešu štaba darbiniekus Ropažos. Līgums sagrāva igauņu un latviešu uzvaru pret vēsturisko ienaidnieku. Daudzi drošsirdīgi kaŗavīri uzvarai bija ziedojuši savas dzīvības, daudzi smagi ievainoti un sakropļoti uz visu mūžu. Strazdu muižas pamiers bija lēta maksa par izlietām asinīm un ciešanām, vēl jo vairāk tāpēc, ka galīga uzvara par šo uzbāzīgo ienaidnieku bija pavisam tuva un sajūtama.

Strazdu muižas pamiers bija noslēgts starp divām karojošām pusēm: starp igauņu pavēlniecībā atrodošos kaŗaspēku no vienas puses, un Landesvēru un vācu pavēlniecībā atrodošos kaŗaspēku no otras puses. Starp līguma parakstītājiem ir Līvena grupas pārstāvis un latviešu dienvidgrupas komandiera pārstāvis, kuŗu vienības kaujās nebija piedalījušās. Kalniņš pastrīpo: *Leitnants Šulmans, latviešu dienvidgrupas komandiera uzdevumā, parakstot pamieru, ir apliecīnājis kā Baloža brigāde liktenīgo cīņu laikā ir bijusi Ziemeļlatvijas bri-*

gādes un igauņu pretinieki, kaut gan aktīvi kaujās nav piedalījušies. Īstenībā tā tas arī bija, jo tikai 6. jūlijā viss Landesvērs, tā tad arī Baloža brigāde, oficiāli tika ieskaitīta Latvijas armijā, un līdz ar to plkv. Baloža brigāde atdalīta no Landesvēra. Pēdējais dabūja nosaukumu "Latvijas vācu zemessargi." Dzīvē tas tomēr paturēja savu Landesvēra nosaukumu.

Pēc neveiksmīgām Cēsu un Juglas kaujām Niedras "valdības" loma bija nospēlēta, tā vāciešiem nebija vairs vajadzīga, un tā 26. jūnijā demisionēja. 23. jūnijā Goltcs vāciešu militārās iestādes un kaŗaspēku no Liepājas izvāca uz Priekules un Vaiņodes apkārtni. 26. jūnijā Liepajā ieradās militāro misiju priekšnieks, angļu ģen. Gofs un paziņoja prezidentam Ulmanim, ka uz Sabiedroto valdību lēmumu, atjaunojama Pagaidu valdības darbība un tai no kuģa Saratova jāpārceļas uz Liepāju. Naktī uz 1. jūliju trīs angļu kuģi no ziemeļlatvijas Liepājā atveda pl-lt. Dankera bataljonu. Uzvara par vāciešiem pie Cēsim un Juglas radikāli pārveidoja Sabiedroto pārstāvju uzskatus.

Ropažos, ziemeļnieku brigādes štābā, starp plkv. Zemitānu un pl-lt. Kalniņu notiek intensīva apspriede. Tie konstatē, ka pamiera 6. punkts noliedz Rīgā ieiet igauņu kaŗaspēkam, bet par latviešiem nekas nav minēts. Nepārkāpjot pamiera noteikumus to nedrīkstētu arī latviešu brigāde, kamēr tā atrodas Igaunijas armijas virspavēlnieka pakļautībā. Abi ziemeļnieku vadoņi izlemj: nebaidoties no atbildības un varbūtējo risku, izstāties no igauņu pavēlniecības. Kalniņš ieradies igauņu štābā, kur satīcis frontes komandieri ģen. Pedderu un tam ziņojis par latviešu nođomu atstāt fronti un ieiet Rīgā. Ģenerālis bez vilcināšanās atbildējis: "jā, variet iet uz Rīgu." Tālāk viņš nekā nav interesējis un Kalniņš audienci izbeidzis. Par lakonisko Peddera atbildi informējis Zemitānu un nākuši pie atziņas, ka atbildību ko tie

uzņemās, militārā un politiskā ziņā, ir tik svarīga ka uz mutvārdiem nevar palaisties. Kalniņš otru reizi iet uz igauņu štabu, līdzņemot liecinieku, latviešu brigādes operatīvās daļas vadītāju kapt. M. Hartmani. Arī šoreiz tie satiek ģen. Pedderu, kaut gan Kalniņam labāk gribējās sarunāties ar štaba priekšnieku pl-lt. Rēku, operāciju vadītāju. Pedders atkārtojis jau iepriekš teikto, ar piezīmi, lai latvieši savus aizņemtos frontes sektorus kopā ar sakaru līnijām nodod igauņiem.

Tajā pašā dienā, 3. jūlijā, plkv. Zemitāns nosūta pavēli Cēsu pulka komandierim pl-lt. Berķim pulka vienību ieņemto iecirkni nodot igauņiem un vienības sakopot Lubānas šosejas apkaimē un gaidīt pavēli doties uz Rīgu. 4. jūlija pievakarē Kalniņš no Ropažiem braucis uz Rīgu. Ceļā satīcis plkv. Balodi. Sarunas ar to bijušas ļoti draudzīgas, bet Balodis pavēstījis nepatīkamu ziņu: ka Sabiedroto misiju priekšnieks, angļu plkv. Tallents, nevēloties ziemeļnieku ienākšanu Rīgā. Balodis ieteicis lai Kalniņš personīgi apmeklējot Tallentu, bet to tas neesot darījis un braucis atpakaļ uz Ropažiem. Kopā ar Zemitānu tie devušies uz fronti, lai apturētu Cēsu pulka pošanos uz Rīgu, bet pulku vairs nav sastapuši. Cēsu pulka frontes līniju jau ieņēmuši igauņi. Cēsu pulku viņi panākuši tikai pie Rumpmuižas. (Latvijas atbrīvošanas kara vēsturē, Kalniņa rakstā minēts, ka Cēsu pulks sapulcējies pie Juglas tiltiem, no kurienes tas sācis gājienu uz Rīgu. Pēc tur ievietotas šemas redzams, ka Cēsu pulka galvenie spēki atradušies Lubānas šosejas apkaimē, kādēļ trimdā rakstīta versija var būt pareizāka.) 6. jūlija rītā ziemeļnieku vienības atradušās pie Aleksandra vārtiem, Vidzemes šosejā, kad piebraukusi auto mašīna ar Baloža sūtību virsnieku kuņš paziņojis, ka Tallents pavēlējis gājienu apturēt, bet Zemitānam un Kalniņam ierasties pie viņa Bruņinieka-vēlākā Saeimas, namā. Tiem tur ierodoties tos sagaidījuši vairāki Sabiedroto misiju

virsnieki. Tulks bijis Boriss Bružis. Sarunu sākumā Tallents uzbrucis Zemitānam, ka viņš pavēlējis latviešu kaŗaspēkam patvarīgi atstāt fronti un tā noārdījis sakarus ar igauņiem. Zemitāns uz to atbildējis ar skaidru "nē!" Kalniņš tad paskaidrojis, ka fronte atstāta ar frontes komandiera ģen. Peddera atļauju un ka latviešu frontes daļu ieņēmuši igauņi. Par ko viņš un Zemitāns paši pārliecinājušies. Tas Tallentu it kā pārsteidzis un abiem ziemeļnieku vadoņiem licis uzgaidīt blakus telpā. Pēc brītiņa atkal tos iesaucis savā istabā un jautājis Zemitānam: vai viņam pakļautais kaŗaspēks viņam klausu un vai Zemitāns varot atbildēt par tā disciplīnu? Zemitāns atkal atbildējis ar noteiktu "jā". Tikai pēc šāda eksamena Tallents paziņojis, ka ziemeļnieku kaŗaspēks var ienākt Rīgā.

No Tallenta, un vispār Sabiedroto šaubām par ziemeļnieku uzvešanos Rīgā, kas izpaudies viņa jautajumos, spriežams, ka tie arvien vēl dzīvoja nelaimīgo zemes sargu rotu sacelšanās, 1918. g. decembrī, iespaidā un vēl arvien noticēja vāciešu apgalvojumam, ka visi latvieši, izņemot Balodi un pagaidām viņa brigāde, ir komūnistu. Nav šaubu, ka Sabiedroto neuzticību ir centies izkļiedēt rīcības brīvībā ierobežotais prezidents Ulmanis, bet vai nu nespēja, vai maz šinī virzienā bija darījis plkv. Balodis, lai nesānītos ar saviem "priekšniekiem" — vāciešiem.

6. jūlijā pāri Gaisa tiltam Rīgā iesoļoja ziemeļnieki un viņu priekšgalā uz zirgiem plkv. Zemitāns un pl-lt. Kalniņš. Kā atbrīvotājus tos Rīgas iedzīvotāji sagaida ar ziediem un gaviļēm. Te jānorāda uz kaŗa vēsturnieka tekstu: "Maija vidū Rīga ar prieka asarām bija apsveikusi dienvidniekus. Jūlija sākumā tā, tāpat kā atbrīvotājus, sagaidīja ziemeļniekus." Kādēļ tāpat kā atbrīvotājus? Ar parasto vienpusību šinī teikumā ir domāts dalīt Rīgas atbrīvošanas nopelni un ziemeļnieki ierindoti ti-

kai otrās šķiras atbrīvotājos. Patiesību tas tomēr negroza, kaut arī dienvidnieku kaŗavīru labie nodomi nepiepildījās. Rīgas atbrīvošanu no svešām varām jāuzskata no ta brīža, kad tajā varēja atgriesties nacionālā valdība. Ziemeļnieki atbrīvoja arī Baloža brigādi no vācu virspavēlniecības un ar to tiem piekrīt dīvkārša atbrīvotāju slava.

BALOŽA BRIGĀDES NEITRALITĀTE CĒSU ŅKAUJAS LAIKĀ

Aiz saprotamiem iemesliem par šo jautajumu neviens Latvijas patstāvības laikā nav atklāti runājis ne rakstījis. Arī ģen. Kalniņš savā rakstā Latvijas atbrīvošanas kaŗa vēstures grāmatā starp citu raksta: kā Balo-dis un viņa brigāde Cēsu kaujas laikā ieturējusi neitralitāti, izpildot prezidenta Ulmaņa direktīves un Sabiedroto pārstāvju vēlēšanos un norādījumus. Trimdā, kad šis jautajums plašāki pārrunāts, pievienojušies vēl citi "svārīgi" attaisnojumi, ka, nepatika sacelties pret seniem kaŗa draugiem un priekšniekiem, apgādes jautājums, draudi plkv. Baloža un viņu kaŗavīru dzīvībām un vēl citi. Baloža rīcības aizbildināšanai iemeslu būtu pietiekami, ja, būtu nākotnē vismazākās cerības, kā radīsies kāds stiprāks sabiedrotājs kā igauņi, ar kuŗu palīdzību atbrīvoties no vācu uzkundzēšanās. Tādu cerību nebija kāpēc vēstures priekšā attaisnojumu grūti atrast. Vēl mazāk no patriotiskā viedokļa. Cēsu kaujas laikā Ulmanis uz kuŗa Saratova dzīvoja un uzturējās tik pat kā no Sabiedroto žēlastības. Viņš bija prezidents bez cietas zemes zem kājām un bez varas. Viņam vajadzēja izpildīt visu ko tam uzdeva Sabiedroto pārstāvji. Arī samierināt tos, kas viņam klausīja, lai tikai nevājinātu vāciešu piedāvatos spē-

kus pret lieliniekiem. No šāda prezidenta pusgūstniecības stāvokļa dotās direktīves, ja vispār tādas bija, vajadzēja desmit reizes pārdomāt, lai uz vietas taisītu kādu lēmumu par izpildi. Cēsu kaujas laikā Ulmaņa valdība ar īgauniem neesot uzturējusi sakarus. Īsi pirms Cēsu kaujām Pagaidu valdības pārstāvis Tallinā mācītājs Ramans un Tautas Padomes loceklis Nonācis saņēmuši vienāda satura Ulmaņa vēstules, kurās viņš aizrādījis, ka samierināšanās ar vāciešiem ir iespējama un ka Ziemeļlatvijā nevajadzētu pret viņiem izturēties izaicinoši. Vēstuļu saņēmēji saprata, ka tā nav Ulmaņa brīva griba. Tāpat, Ramans un Nonācis nemaz nedomāja šīs Ulmaņa direktīves izlietot lai pierunātu īgaunus un ziemeļniekus piekāpties vāciešu prasībām, jo Ulmanis varēja arī nezināt, kurš izaicinoši izturās. Par Sabiedroto norādījumiem un padomiem jau iepriekš rakstīts. Tie daudzos gadījumos bija pretēji Latvijas interesēm un nepieņemami.

Pēc savas dabas svarīgāka ir plkv. Baloža aizbildināšanās piedalīties Cēsu kaujās, lai nesaceltos pret saviem "priekšniekiem," istenībā, pret ģen. Goltcu, kurš bija visu vācu spēku, arī Landesvēra, komandieris. Reizē ar bailēm no "priekšniekiem" var secināt, ka Balodis klusībā, pie sevis, būs atzinis Niedras "valdību." Ja tā, tad viņš savā dienvidnieku vadības laikā tālu bija noklīdis no plkv. Kalpaka ceļa, kuram vācieši, kā līdzcīnītēji pret lieliniekiem bija apstākļu uzspiesti, bet ne labprātīgi izraudzīti. Pēc 16. aprīļa puča vāciešu politiskās sejas aizplīvurojums nokrita. Arī šinī jautājumā neitrāls vēsturnieks par Balodī spriedīs citādāki kā līdz šim.

Maizes jautājums visos laikos ir bijis svarīgs. Bet vai zupas kauss ko Baloža brigādes kaņavīram katliņā ielēja vācu pavārs bija tik izšķirošs savā zemē, starp savu tautu? Latviešu strēlnieki Ziemas svētku kaujās trīs dienas neēduši klīda tīrelī. Kaņa vēsturnieki tos pat vie-

nā teikumā pozitīvi nepiemin. Latviešu leģionāri, atkāpjoties, nedēļām nebija kūpošu zupas katlu redzējuši, no pārguruma un nespēka ne viens vien apsēdās ceļmalā un lūdza lai draugs viņu nošauj. Kaŗā pret apspiedējiem arī Baloža brigāde nekā nebūtu zaudējusi, ja kādas dienas vēdera josta būtu jāsavelk ciešāki! Ja ģen. Kalniņš vēstures grāmatā raksta; ‘Pulkvedis Balodis, būdams atkarīgs no Niedras kabineta sava kaŗaspēka apgādes ziņā...” tad ar to viņš nedomāja Baloža rīcību attaisnot, bet gan atgādināt nepārmest un nenosodīt tos daudzos strēlniekus, kuŗiem svešumā nekur nebija kur piemesties un bada spiesti palika sarkanajos pulkos, kur izsniedza kausu virumu. Dalības neņemšana Cēsu kaujās, aiz vēdera labsajūtas, ir ļoti vājšs attaisnojums.

Tautas dziesminieks dzied: “labāk mani kaŗā kāva, ne celiņa maliņā.” Vāciešu uzvara pie Cēsīm ceļmalas upurus būtu pavairojusi simtos un tūkstošos. Neitralitātē brigāde paglāba dzīvības, turpretī, ja brigādes kaŗavīri “būtu” piedalījušies Cēsu kaujās, tad viņu dzīvības — “būtu” briesmās! Baidoties no izšķiroša riska Balodis ir apliecinājis, ka kaŗaspēka vadītāja loma tam vēl sveša. Te jāatceras Valmieras pulka virsleitnantus Reķšānu un Braņnevicu un leitnantu Zīli. Vācieši varēja iznīcināt neaizsargātus cilvēkus, bet nošaut tādus kuŗi var sevi ar ieroci aizstāvēt, ir daudz sarežģītāki. Lai nodrošinātos pret varbūtēju gadījumu, ja Balodis iedomātos sacelties pret vāciešiem Rīgā, tad viņa spēkus tur samazināja uz dažām rotām, kas nepārsniedza vācu spēkus. Trimdā ģen. Kalniņš raksta: “Cēsu kaujas laikā un vēlāk, Baloža brigādes daļas, izņemot divas rotas kas palika Rīgā, aizsūtīja Vecgulbenes-Ērgļu apkaimē, t.i. *uzbrūkošo vācu labā flankā apsardzībai un tiešā Valmieras pulka aizmugurē.* Pēdējā komandieris pl-lt. Jansons, kas reizē bija arī austrumu frontes komandieris, uzaicināja dienvidniekus ieņemt fronti pret lieliniekiem, bet tie atteicās.

Bez atbildes palika arī Jansona telegramma Balodim.” No tā izriet, ka Balodis bija noliedzis savām rotām ņemt dalību vienā vai otrā frontē, kaut gan ieējot austrumu frontes komandiera jurisdikcijā tie automatiski bija pakļauti viņa pavēlēm. Kadēļ aizrunāšanās, ka Jansona pavēles Vecgulbenes rotām nav bijušas saistošas, ir nevietā. Kaŗa vēsturnieki šo neattaisnojamo situāciju pūlas iegrozīt citādās sliedēs un raksta, ka dienvidnieku rotas esot nodrošinājušas Valmieras pulka aizmuguri, kādi draudi pulkam no lieliniekiem nemaz nedraudēja, jo Vidzeme no lieliniekiem jau bija iztīrīta. Ja šis nodrošinājums ir gribēts attiecināt pret vāciešu klejojošām bandām, kuŗas vairāk nodarbojās ar vietējo iedzīvotāju šaušanu, tad jāšaubas vai tām uzbrukot Valmieras pulkam Vecgulbenes rotas būtu aktīvi uzstājušas. Pozitīvā gadījumā tās jau būtu nonākušas kaŗa darbībā ar saviem “priekšniekiem,” kas Baloŗa aprēķinos neietilpa. Kaŗā ikviens kaŗavīrs riskē ar savu dzīvību, vai tas būtu pulkvedis vai vienkāršs ierindnieks. Uzvaru gūst stiprākais, un ja Balodis ar savu brigādi atturējās piedalīties Cēsu kaujās, kad bija tik labvēlīgi apstākļi vēsturisko ienaidnieku pieveikt, tad viņam, diemžēl, nav bijusi interese tos uzvarēt. Ja kaŗa laime Cēsu kaujās būtu pievērsusies vāciešu pusē, tad tagad mēs Baloŗa brigādes, neitralitāti un tās vadoni citādi attestētu. Latviešu tautas ilgas pēc brīvības, vāciešu uzvara, būtu aprakusi kapeņus uz nekad nepiecelšanos.

Baloŗa palikšanu Rīgā vēl pūlas pierādīt, ka viņš galvas pilsētā pārstāvējis Latvijas valdību, (ēdot Niedras maizi) ka viņš informējis un uzturējis sakarus ar Sabiedroto parstāvjiem (Tallents vēl 6. jūlijā nezināja kā ziemeļnieki ir nacionālas Latvijas kaŗaspēks un nav banda un komūnisti) un ka viņš rupējies lai vācieši pārtrauc latviešu slepkavošanu. Jāatzīst, ka uz ielām atklāti varbūt vairs cilvēkus neslepkavoja, bet tā nopelns bija Sa-

biedroto pārstāvju protestiem. Tie, kuŗi pēc vāciešu atzinuma bija jānošauj, tos arī Balodis nespēja glābt. Pa-
bažu jūrmalas kāpās, uz Inčupes krasta, vācieši nošāva septiņus mazvainīgus cilvēkus, starp tiem divas sievietes. Sējas pagastā nošāva piecus. Ka jau redzējām, arī Kārļu muižā. Visur, kur parādījās vāciešu sirojošās ka-
ŗavīru grupas, tie atstāja liķus. No lielinieku varmākām paglābušies atstāja mežos savas paslēptuves, lai tajās ielīstu atkal tie, kuŗiem dzīvības briesmas draudēja no vāciešiem.

Landesvēra leitnants Fitinghofs, Kārtužu muižas barons, pie Ropažiem nošāva Čapas (?) mežsargu. Lat-
vijas tiesa viņu sauca pie atbildības. Rodoties stipriem aizstāvjiem, ka, kaŗa flotes komandieris grafs Kaizer-
lings ar savu štaba priekšnieku kapt. Fitinghofu, kārtu-
nieka brāleni, un jādōmā arī no citām aprindām, viņu nenotiesāja un nedegradēja. Turpretī, plkv. Jansons kaŗa laikā bija nošāvis baronieti Šaksenhauzen (?). Vi-
ņam tiesa piesprieda cietuma sodu, degradēja un atņēma Lāčplēša kaŗa ordeni. Vēlāk Valsts prezidents Jansonu apzēloja. Jansonam nebija iespaidīgu aizstāvju, bet gan ienaidnieks no liktenīgas telegrammas laikiem. 1926.
g. aprīlī Jansons atnāca uz Valmieras pulka kazarmēm pie toreizējā pulka komandiera plkv. Kļaviņa. Jansons vēl pulka sētu nebija atstājis, kad no rotas uz rotu gāja valodas, ka pirmais Valmieras pulka komandieris atnā-
cis pieteikties pulkā par kareivi. Jā, Valmieras pulks sa-
vu kaŗa laika komandieri prata dievināt, kaut arī tolaik dienēja cita paaudze. Viņa vecā pulkā vairs nebija kap-
teiņi Skreja, Ozols, Rekšāns, Zīle, Spulģis, It. Grundma-
nis un daudzi citi ar kuŗiem viņš bija pārstaiģājis Vid-
zemes malienu. Bet vēl dzīvie, pl-lt. Auniņš virslt. Gol-
de un daudzie virsseržanti, ar Lāčplēša ordeņiem pie-
krūtīm, sveica savu kaujas laika komandieri.

Plkv. Jansona telegramma un sekas kas ar tos iz-

raisījās pieminēta, tāpēc, ka arī ģen. Kalniņš telegrammas esamību apstiprinā. Pārējie salīdzinājumi pievesti, lai taisnīgāki varētu spriest par Baloža brigādes neitralitāti Cēsu kauju laikā.

LATVIJAS SPĒKU APVIENOŠANA.

“Pateicoties Cēsu kaujas uzvaras spēkiem, kas bija uzticīgi Latviešu nacionālajai valdībai, tā atguva rīcības brīvību un galvas pilsētu, kuŗā prezidents Ulmanis ar kabinetu no Liepājas varēja ierasties 8. jūlijā.” Arī igauņus, par sniegto militāro palīdzību un kaŗavīru varonību, Kalniņš piemin dziļā pateicībā. Tos latviešu spēkus, kas nacionālajai valdībai nebija uzticīgi viņš vārdā nesauc, bet ikviens lasītājs to pats sapratīs. No Kalniņa atzīmēm var saprast, ka viņš plkv. Kalpaka bataljonu krasi atdala no Baloža brigādes, sevišķi pēc 16. aprīļa puča notikumiem.

Pēc Ziemeļlatvijas kaŗaspēka ienākšanas Rīgā, 6. jūnijā, notika ziemeļnieku un dienvidnieku apvienošana. Par Latvijas armijas virspavēlnieku iecēla ģen. Sīmansonu, kas pirmajā pasaules kaŗā bija sekmīgi komandējis krievu divīziju. Par štaba priekšnieku izraudzīja pl-lt. Kalniņu, bijušo Ziemeļlatvijas brigādes priekšnieka palīgu. Par dienvidfrontes komandieri iecēla plkv. Zemītānu, bet par austrumfrontes komandieri plkv. Balodi. Landesvēru ieskaitīja Latvijas bruņoto spēku sastāvā, un iztīrot to no valsts vāciešiem Sabiedrotie par viņa komandieri iecēla angļu plkv. Aleksandr, lai šo vienību pasargātu no varbūtējām latviešu pārestībām. Aleksandra palīgs bija barons Taube, bij. cara kaŗa flotes virsnieks, bet štaba priekšnieks barons Rādens, bij vācu armijas virsnieks.

Pēc ziemeļnieku uzvarām divējās frontēs Sabiedroto militārie pārstāvji noskaņojās daudz labvēlīgāki pret Latviju kā tas bija iesākumā. Latvijas un Igaunijas militāro misiju vadību pārņēmis angļu ģen. Bertss ar palīgiem pl-lt. Tallenu un Keenanu, franču plkv. Diparkē un amerikāņu virsniekiem. Tāpat kā Bertss, tā arī Baltijas un Somijas militāro misiju priekšnieks ģen. Gofs, izmantojuši visus līdzekļus lai vāciešus miera ceļā izraidītu no Kurzemes. 19. jūlija apspriedē pie Olaines Goltcs un Fletchers aizbildinājušies, ka neesot saņēmuši savas valdības pavēli un neesot arī pietiekami transporta līdzekļi. Otra sanāksme, turpat Olainē, notikusi 2. augustā, kur Gofs uzstādījis Goltcam kategorisku prasību vācu spēku izvākšanai? Goltcs noskaities, sitis dūri uz galda un kļiedzis: "Das werde ich nie tun!" (to es nekad nedarīšu) Ar to Goltcs atklāja, ka viņš gatavojas jaunām kombinācijām. Arī Sabiedroto pārstāvji viņam vairs neticēja. Kalniņam bijusi atklāta un sirsnīga saruna ar franču plkv. Diparkē, kuŗš pēc Kalniņa sprieduma bijis paties un taisnīgs franču virsnieks. Uz Kalniņa, jautājumu, vai vācieši labprātīgi atstās Latviju, Diparkē atbildējis, kā pēc viņa domām Goltcs nedrīkstētu pretoties Sabiedroto prasībām, un kā pēc Versaļas miera līguma Vācija kaŗā sakauta. Kalniņš turpretī, izteicis neticību, šaubas un nožēlu, ka latviešiem trūkst ieroču, citādi vieni paši vāciešus padzītu. Isi pēc šīs sarunas Diparkē aizbraucis uz Franciju lai informētu savu valdību par stāvokli Latvijā. Viņš ģen. Foša štaba priekšniekam ģen. Veiganam ieteicis nekavējoši Latvijai palīdzēt ar kaŗa apbruņojumu. 14. augustā Francijas valdība telegrafiski sazinājās ar prezidentu Ulmani un tas ar pateicību pieņēma franču palīdzību un maksāšanas noteikumus. Drīzi pēc tam no Francijas saņēma 500 ložmeteļus, 10,000 šauteņu, 20 lauku lielgabalus ar patronām un citiem kaŗa piederumiem, vienas divīzijas pilnīgai apbruņošanai.

Pa to laiku Goltcs Kurzemē vairoja savus spēkus. Kaut gan Vācijas valdība oficiāli Goltcam bija noliegusi iejaukties vietējā politikā, tā tomēr Goltca karaspēkam maksāja algas un apgādāja ar ieročiem. Goltca domu biedrs radās kādreizējā kapelmeistera Bermonta personā, kas bija pārvērties par grafu pulkvedi Bermontu-Avalovu. Viņš cīņai pret lieliniekiem Vācijā, starp krievu gūstekņiem organizēja brīvprātīgo krievu rietumarmiju. Bermonts saorganizēja 4-500 brīvprātīgo, starp tiem daļa arī vācieši. Goltcs izvairīdamies no Sabiedroto spiediena sava karaspēka evakuēšanai 21. septembrī otram lāgam to iznomā Bermontam. (Pirmo reizi Cēsu kauju laikā Niedras "valdībai.") Goltcs zem baltkrievu maskas gribēja nostiprināties Kurzemē un otru reizi iekarot Rīgu un Latvijas valdību piespiest vāciešu kolonizācijas plāniem. Tagad Vācijas valdība Sabiedrotiem varēja paziņot, ka Dzelzsdivīzija labprātīgi pārgājusi krievu dienestā.

Par spīti tam, ka Latvijā un Igaunijā uzturējās Sabiedroto militārās misijas angļu ģen. Berta vadībā, 1919. g. augusta beigās Rīgā ieradās angļu valdības speciāli sūtīts ģen. Marčs, (March) ar uzdevumu noorganizēt pretlielniecisko rietumfronti. Šis gadījums liecinā, ka Sabiedrotiem, šinī gadījumā angļiem, maz interesēja mazo tautu liktenis, bet gan vecās Krievijas varas restaurēšana. Ģen. Marčs Bruņniecības namā, Rīgā, izkārtoja Latvijas Lietuvas un Igaunijas armijas pārstāvju apspriedi, kurā bija aicināts arī Bermonts. No Latvijas armijas ģen. Sīmansons deliģējis pl-lt. Kalniņu, no Lietuvas kāds pulkvedis un Igaunijas armijas virspavēlnieks plkv. Laidoners ar dažiem štaba virsniekiem, bet neviens no Rīgas Sabiedroto militārās misijas locekļiem. Bermonts bija ģērbies melnos, garos kazāku virsnieku, svārkos. Uz vienas piedurknes ar sudraba diegiem uzšūts liels ortodoksālās baznīcas krusts.

Sēdi vadīja ģen. Marčs. Pie garā galda sev labā pusē nosēdināja Bermontu, kreisā-Laidoneru. Marčs runāja arī krieviski un pret Bermontu izturējās uzkrītoši laipni, titulējot viņu par ģenerāli, lai gan uz Bermonta svārkkiem bija skaidri redzami krievu pulkveža sudrabi uzpleči. Pēc īsa ievada, Marčs, uz galda izklātā kartē, klātesošos uzaicināja fiksēt pretlielnieciskas frontes stāvokli. Kad tas bija izdarīts, katrs dalībnieks, pret savas valsts frontes sektoru, parakstījās Marča iepriekš sagatavotā listē. Kā pēdējo jautājumu vajadzēja apspriest Bermonta vēlēšanos ar savu kaŗaspēku doties uz Daugavpili. Kā jau zināms, viņa spēki atradās Kurzemē un Zemgalē, latviešu un lietuvju spēku aizmugurē. Pret šo Bermonta nodomu, turpīnāt Latvijas teritorijas okupāciju, kam bija svarīga politiska un militāra nozīme, Kalniņš enerģiski protestējis, zinādāms, ka viņu atbalstīs arī kaimiņu valstu armijas pārstāvji. Marčs negaidīti pasludinā apspriedes pārtraukumu un kopā ar Bermontu, karti un parakstiem izgāja no sēžu zāles. Pēc kāda laika sēžu zālē ienāca kāds angļu virsnieks un apspriežu dalībniekiem izdalīja rotētas lapas ar apspriežu dalībnieku parakstiem un fiksēto frontes stāvokli. Pie tiem bija pievienots arī Bermonta paraksts, ar atzīmi ka viņš ies uz Daugavpili. Marčs ar savu parakstu apliecīnā, kā tāda vienošanās panākta. Šāda angļu ģenerāļa falsifikācija apspriežu dalībniekus uztrauca. Arī Laidoners un Lietuvas pārstāvis Marča rīcību neakceptēja. Par notikušo Kalniņš telefoniski ziņojis ģen. Sīmansonam, kurš pavēlējis nekavējoši par notikušo ziņot prezidentam Ulmanim. To arī Kalniņš darījis un pēc dažām minūtēm Ulmanis ieradies. Ar Marču tam bija gara saruna un Kalniņa klātbūtnē Marčam norādījis, kā neviens no apspriedes dalībniekiem tādai Bermonta rīcībai nav piekrituši. Tajā pašā reizē Ulmanis Marču informējis par Goltca un Bermonta īstajiem nolūkiem Baltijas telpā.

Vakarā ģen Marčam par godu ģen. Berts bija rīkojis vakariņas, kuŗās bez apspriežu dalībniekiem piedalījās arī Ulmanis, ģen. Sīmansons un pārējie militāro misiju locekļi. Bermonta nebija, jo tas bez atsveicināšanās bija aizbraucis uz Jelgavu. Par spīti viņa lielībai, ka viņš esot ļoti stiprs, (ja očen siļon) pēc sarunām ar Ulmani Marča simpatijas pret viņu iesala. Vakariņās valdījusi vēsa gaisotne, jo Marčs sēdējis vienā galda galā un Berts otrā, ar ko pēdējais izrādīja distancešanos no Marča izrīcības.

Vēlākā laikā Bermonts nekad nav atsaucies uz Rīgas apspriedi. No tā var secināt, ka pēc prezidenta Ulmaņa protesta, Marčs savu rezolūciju par panāktō vīnošanos Bermonta iešanai uz Daugavpili, būs atsaucis.

Goltca, un viņa ideju realizētāja Bermonta, draudi Rīgai pieauga. Jau septembrī Zemitānam deva pavēli ierīkot aizstāvēšanas pozīcijas vecajos ierakumos Olaines apkaimē. Rīgā tika organizētas rotas, bataljoni un pulki. Tā radās Latgales divīzija, vēl neapmācīta un bez apģērbiem. Trūka arī ieroču, sevišķi smagie, lielgabali un ložmeteji. Kaujās norūdītais un labāk apmācītais kaŗaspēks atradās lielinieku frontē, arī bruņotie vilcieni un abas lidmašīnas. Rīgas aizstāvēšanai no Liepājas pārveda pl-lt. Dankera bataljonu, atstājot Liepājā tikai dažas rotas, sardžu dienestam un kārtības uzturēšanai. No Latgales frontes virspavēlnieks Sīmansons izsauca divus Valmieras pulka bataljonus, vienu bruņoto vilcienu un lidmašīnas. Sabiedrotie vēl arvien raudzījās lai latvieši nedotu iemeslu vāciešiem par tiem sūdzēties, kaut gan oktobra sākumā Bermonts pārtrauca satiksmi starp abām pusēm, tā pārkāpjot Strazdu muižas pamiera līguma 7. punktu.

Bermonts 6. oktobrī piesūtīja prezidentam Ulmanim telegrammu: "Atzīdams kā tagad pienācis īstais laiks doties uz lielinieku fronti, lūdzu Jūsu ekselenci gādāt par

tādiem apstākļiem kas dotu man iespēju bez kavēšanās sūtīt savu kaŗaspēku cīņā pret Padomju Krievijas sarkanarmijas pulkiem, kas atrodās Latvijas robežās un draud iznīcināt visas civilizētās kaimiņu tautas. Lūdzu nekavējoši man paziņot par soļiem kādus Jūsu valdība domā spert lai bez šķēršļiem varētu virzīties uz priekšu. Rietumarmijas komandieris, pulkvedis Avalovs.” Šī telegramma bija saprotams drauds, nevis sarkanarmijas pulkiem, pret kuŗiem Bermonts, “gribēja” cīnīties, bet gan Latvijas galvas pilsētai Rīgai, ko aizstāvēja nacionāla latviešu armija. Ja Bermonts gribētu cīnīties pret sarkanarmiju, tad tādām nolūkam viņam kaŗaspēka pārvešanai visi ceļi bija brīvi.

BERMONTA UZBRUKUMS RĪGAI.

Nenogaidot Latvijas valdības atbildi, Bermonts 6. oktobrī izdeva kaujas pavēli, un par uzmudinājumu tur norādīja, ka latvieši un igauņi taisoties viņiem uzbrukt. 8. oktobrī Bermonts trīs kolonās uzsāka uzbrukumu visā frontē, no Baldones līdz Rīgas jūrmalai. Viņa pārspēku latviešu vienības nevarēja atvairīt. Rīgas jūrmalas aizstāvētājiem jau 9. oktobra vakarā bija dota pāvēle atkāpties uz Daugavas labo krastu. Dzelzsdivīzijas straujie triecieni bija sasnieguši Torņakalna nomali. Nīkna kaujas risinājās Katlakalnā, Rāmavas muižas apkārtnē. Ari Doles salu vācieši bija ieņēmuši. Latviešu spēki, nepietiekamu sakaru dēļ, bija sajukuši un sāka atkāpties. Frontes komandieris plkv. Zemitāns, baidīdamies kā kādā straujā triecienā vācieši neizraujās līdz tiltiem un neno-griež atkāpšanās ceļu, nesazinoties ar virspavēlnieku, dod rīkojumu arī pārējām daļām atkāpties, un nevis uz Daugavas labo, bet uz Juglas krastiem. 9. oktobra naktī

virspavēlnieks Sīmansons ar štaba priekšnieku Kalniņu un operatīvo daļu virsniekiem, personīgi ieradās Torņakalnā un noskaidro, ka atkāpšanos naktī vairs apturēt nevar, bet kaņaspēka daļas vēl pietiekami labā stāvoklī. Viņš Zemitāna pavēli apmainīja un pavēlēja jaunu aizstāvēšanās līniju organizēt Daugavas labā krastā. Naktī arī viss latviešu kaņaspēks pārgājis tiltus un uz likteņupes krasta ieņēmis pozīcijas. Šinīs divu dienu kaujās bija daudz upuru, vissmagāk bija cietis 8. Daugavpils kājn. pulks, zaudējot kritušus 3 virsniekus un 5 kareivjus, ievainotus 4 virsniekus 39 kareivjus. 1 virsnieks un 53 kareivji pazuduši. Daugavmalā cietušie pulki un bataljoni atkal sakārtojas un no ielu bruģa akmeņiem ierīkoja aizsargvalni.

Virspavēlniecībai bija ienākušas ziņas, ka Bermonts savus spēkus pārgrupē, it kā sūtot uz Daugavas augšteci. Tas radījis aizdomas, vai tie neatkārtos vāciešu 1917. g. taktiku, un mēģinās Daugavu pāriet pie Doles salas. Lai šādu vāciešu varbūtēju nodomu izjauktu un lai iniciatīvi pārņemtu latvieši, virspavēlniecības štabs nolemj izdarīt tilta pāriešanas mēģinājumus. Pirmo tādu izved 14. oktobra agrā rītā, bet bez panākumiem. Tajā pašā dienā pār Daugavu mēģināja pārcelties viņas grīvas rajonā, bet izrādījās, ka Bolderaju vācieši stipri apsargā. Šie maldinātāji uzbrukumi bija domāti lai vāciešu spēkus piesaistītu pie Rīgas tiltiem, pa kuriem tie pāri tikt nevarēja. Daudz bedīgāki būtu, ja tie mēģinātu pārcelties Daugavai augšpus Rīgai, kur latviešu spēki bija vājāki.

BERMONTA UN VĀCIEŠU SAKĀVE.

Sabiedroto kaņa flote bija noenkurota jūrā, pretī Daugavas ietekai. Latvijas armijas vadība lūdza ģenerāli

Bertu ar flotes uguni atbalstīt desanta operāciju no Daugavas labā uz kreiso krastu. Ģen. Bertš apsoliņa. Lai novērstu vāciešu uzmaību no Daugavas lejas gala, 15. oktobra agrā rītā, izdarīja jaunu Daugavas tilta forsešanu. Plkst. 13.30 Sabiedroto kara kuģi atklāja spēcīgu artilērijas uguni pa bermontiešu ieņemto Daugavas krastu. To tie turpināja pusstundu. Pa to laiku 9. Rēzeknes kājn. pulka četras rotas ar maziem zaudējumiem sasniedza Bolderaju un Daugavgrīvu. Rēzeknes pulka rotas turpināja pārceļšanos dienu un nakti un pēc dažām dienām Daugavas kreisā krastā pārcēlās visa Latgales divīzija. Tie arvien lielāku platību atbrīvoja talācai ofensīvei. Sakarā ar Sabiedroto kara flotes palīdzību karotāju gara stāvoklis uzlabojās. Ar šo izdevušos operāciju latviešu kara spēki iniciatīvi bija pārņēmis savā pusē un bermontiešus pārņēma nedrošības sajūta.

16. oktobrī Latvijas armijas vadībā notika lielas pārmaiņas. No armijas virspavēlnieka amata atbrīvoja ģen. Sīmansonu. Ar Sīmansonu solidarizējās arī štaba priekšnieks plkv. Kalniņš un viņa iecēla par artilērijas priekšnieku. No amata atcēla arī dievidfrontes komandieri plkv. Zemitānu, viņa vietā iecēlot plkv. Peniķi. Par armijas virspavēlnieku iecēla austrumfrontes komandieri plkv. J. Balodi, par štaba priekšnieku, laikam pats virspavēlnieks pagaidām izraudzīja sava pagasta cilvēku un Viļņas kara skolas draugu pl-lt. Laimiņu. Ar 27. oktobri par virspavēlnieka štaba priekšnieku iecēla no Ukrainas atbraukušo ģenerālštaba plkv. P. Radziņu. Lieļākas pārmaiņas notika arī kajnieku komandējošā sastāvā.

Visu Latvijas laiku un vēl tagad ir palicis noslēpums, kādi motīvi valdību spieduši izdarīt tik lielas pār-

maiņas armijas vadībā, un pie tam, tik kritiskā laikā. Būtu saprotami, ja vecā armijas vadība būtu ievadījusi nesekmīgu ofensīvi. Bet ar Bolderajas un Daugavgrīvas ieņemšanu un bermontiešu apdraudēšanu flankā jau bija ievadīta viņu sakāve! Kalniņš savās atzīmēs pie šī jautājuma pieskaras ļoti uzmanīgi, jo laikam tāpēc, ka pats daļēji cietējs. Viņš turpretī, nenoliedz plkv. Zemītāna kļūdu, ar pārsteidzīgo pavēli atkāpties uz Juglas līniju. Bet šo kļūdu izlaboja ģen. Sīmansons, tā kā pret viņu nekādus pārmetumus nevarēja vērst. Sīmansonam, ka cara armijas divīzijas komandierim, bija lieli pieredzējumi kara laukā un kara spēka vadībā. Tādi trūka jaunam virspavēlniekam, kuŗš visu kara laiku pavadīja vācu gūstekņu nometnē. Ģen. Peniķis Latvijas atbrīvošanas kara vēstures grāmatā raksta: "Par virspavēlnieku iecēla... pulkvedi Balodi, kas ar savu agrāko kaujas darbību Kurzemē bija kļuvis ļoti populārs un iecienīts visā armijā un sabiedrībā." Būtu vēltīgi oponent atzītam kara vēsturniekam, ja viņš tādu atestāciju būtu rakstījis no brīvas gribas, bet tā kā, *tā bija* jāraksta, tad jāšaubās vai vēsture to atzīs par patiesību. Neviens Latvijas virsnieks, rotas, bataljona vai pulka komandieris, ievadot savas vienības dažās kaujās, pašam aiz tām sekojot, nav populārs un iecienīts tapis. Arī tie virsnieki, kuri gājuši savu vienību priekšgalā un savas galvas nolikuši, nav ar tādiem slavas lauriem apbērti kā Balodis. Lai slava dzīvajiem, kam ienaidnieka lode pagājusi garām, bet Kurzemē, dienvidnieku kaujas nekādā ziņā nevar uzskatīt par tik svarīgām lai paliktu populārs. Tās, salīdzinot ar ziemeļnieku kaujām un arī dažām kaujām pret bermontiešiem, ļoti viduvējas. Ir tieša, Baloža vārds bija populārs, kad Vidzemē plosījās sarkanā vara. Tad katrā lauku sētā, no mutēs mutē runāja: "No Kurzemes nāk atbrīvotāji, Baloža armija." Vidzemnieki pievīlās, Baloža armija bija zem svešas komandas un Rīgā aplusa. Pievīlās arī igauņi, kuri nemaz neva-

rēja pielaist varbūtību, ka Baloža brigāde nepiedalīsies cīņā, kad vācieši uzbrūk ziemeļniekiem. Savu lielo sašutumu plkv. Laidoners personīgi izteicis Kalniņam. Igaunu tautai, kuŗa savas tautas piederīgo glābtu, kaut arī pašam jāiet bojā, bija sveša latvieša — Baloža nostāja. Lai cik primitīva tauta, tomēr ikviens savas cilts piederīgo no uzbrucēja aizstāv. Sabiedroto griba nevarēja grozīt dabas likumus, brālim aizstāvēt brāli, vecākiem-bērņus un bērņiem vecākus.

Iemesli Baloža iecelšanai par virspavēlnieku laikam būs meklējami Airītes leģendā. Arī tālāko Latvijas atbrīvošanu valdība gribēja saistīt ar Kalpaka vārdu un viņa novēlējumu!

Bez Latgales divīzijas nepartrauktiem uzbrukumiem Rīgas jūrmalas un Ilgeciema virzienā, arī citas latviešu vienības Daugavas krastos izdarīja gan lielākus un mazākus uzbrukumus, un kur vien bija iespējams mēģināja pārklūt Daugavas kreisā krastā. 19. oktobrī vācieši divas reizes, ar diviem bataljoniem, uzbruka Jaunjelgavai, kuŗu aizstāvēja Valmieras pulka divas rotas kapt. Spuļga vadībā. Vācu uzbrukumi tika atsisti, ar lieliem zaudējumiem viņu pusē. Tur krita arī viņu bataljona komandieris fon Jena, Cēsu pamiera sarunas dalībnieks un Strazdu muižas pamiera parakstītājs. Lielākas kaujas risinājās Daudzevas apkārtnē, kur vāciešiem uzbruka nelielas partizāņu vienības. Lielāki un mazāki uzbrukumi bija nepieciešami lai drīzāk vāciešus padzītu no Rīgas pievārtes un Daugavas krastiem, jo tā drīz varēja aizsālt un pārstāt būt drošs galvas pilsētas aizsargs.

3. novembrī, ar Sabiedroto kaujas kuŗu artilerijas uguni iesākās Pārdaugavas iztīrīšana no vāciešiem. Tā ilga astoņas dienas. Tikai 11. novembrī plkst. 2.00 Dzelz-

divizijas komandieris majors Bišofs pavēlēja savām vienībām atkāpties un Olaines pozīcijām. Veselu mēnesi Rīgas ielas un namus bija ārdījušas vāciešu granatas, bet 11. novembrī kaujas trokšņus nomainīja baznīcas zvani.

Pēc Rīgas nomales atbrīvošanas mūsu spēki turpinā uzbrukumus gar Rīgas jūrmalu un Bauskas virzienā, ko vācieši atstāj 17. novembrī. Ar to bermontiešu spēkiem, Jelgavas apkārtnē draudēja ielenkšana. Bermonts savu kara vadoņa lomu bija izspēlējis, un apzinoties viņa armijas bezizejas stāvokli, atteicās no tālākās vadības. To pārņēma vācu ģenerālis Eberhardts. Jaunam vācu spēku komandierim bija zināms, ka Sabiedrotie iecēluši speciālu komisiju, franču ģen. Nisseļa vadībā, kurai uzdots rūpēties par vācu spēku evakuāciju no Latvijas. Lai no šīs komisijas izspiestu iespējami labvēlīgākus noteikumus, Eberhardts par visu varu gribēja Jelgavu noturēt, līdz šīs komisijas ierašanās. 18. novembra rītā viņš ar svaigiem Dzelzdivizijas spēkiem, atbalstītu ar bruņoto vienību un aviāciju, uzsāka spēcīgu triecienu Rīgas virzienā gar dzelzceļu un šosejas abām malām. Mūsu vienības triecienu neizturēja un bija spiestas atkāpties. Pēcpusdienā vācu spars sāka atslāpt un pamazām atspieda atpakaļ. Tās pašas dienas vakarā, Eberhardts pa radio nosūtīja mūsu armijas vadībai telegrammu, paziņojot, ka Krievijas rietumu armija pārgājusi viņa pakļautībā, un lai uzsāktu pamiera sarunas, viņš liek priekšā naktī no 19. uz 20. novembri pārtraukt kara darbību. Telegrammai virspavēlnieks, ar valdības piekrišanu neatbildēja, jo pastāvēja pārliecība, ka Jelgavu un Kurzemi ātrāk atbrīvos ar ieročiem nekā ar sarunām.

Mūsu spēki turpināja uzbrukumus. Niknas kaujas izraisījās starp Tukumu un Jelgavu. Par spīti ietiepīgai vācu pretestībai 21. novembrī ieņēma Jelgavu un 22. novembrī Tukumu. Pēc šo pilsētu un svarīgu dzelzceļa mezglu ieņemšanas vācu pretestība atslāba un mūsu ka-

Nisseļa komisijas vilciens, sarunu sākumā, lēnām sāka braukt Janišku virzienā. Franču pulkvedis paskaidroja, ka vācieši baidoties, ka piebraukušais bruņotais vilciens tos neapšauda. Kalniņu nodarbināja cita rūpe, jo vilcienā atradās Peniķis, kuŗš sarunu vedēju sarakstā nebija ievests.

Pašā sarunu sākumā, kurā piedalījās arī Lietuvas ģenerālis Žukas, franču pulkvedis ierosināja tūlītēju mūsu vienību uzbrukumu apturēšanu un dot iespēju vāciešiem sapulcēties dažādos ceļu krustojumos, Aucē, Priekulē un citur, lai tad evakuētos. Kalniņš tam nav piekritis, aizrādot, ka vāciešiem dodot iespēju sakārtoties tie var atkal uzsākt cīņu ar latviešiem. Viņu izdzīšana no Latvijas ir steidzama un neatliekama, jo paliek vēl otrā fronte pret lieliniekiem. Franču pulkvedis vēl mēģinājis aizrādīt, ka latvieši vajajot vāciešus varot pāriet Lietuvas robežu un tā sanākt konfliktā ar Lietuvu. Arī šo iebildumu Kalniņš atspēkojis, jo latvieši vāciešus vajās tikai līdz Lietuvas robežai, un ja arī kāda vienība tai pāries, tad pēc atgriezīsies savā zemē. Bet, ņemot vērā Latvijas fronti pret lieliniekiem viņas intereses un nepieciešamība ir paturēt brīvu dzelzceļa satiksmi no Jelgavas uz Liepāju, kadēļ latviešiem uz laiku jāieņem arī Možeiku stacija. Izcēlušās asas debates un franču pulkvedis pārmetis Kalniņam, ka viņš kavējot ģen. Nisseļa komisijas darbību. Franču pulkvedis atsaucies uz ģen. Žukas, kas esot piekritis vāciešus laist cauri Lietuvas teritorijai sakopotā veidā. Žukas arī to apstiprinājis un protestējis pret latviešu nodomu ieņemt Možeikus. Bet kad Kalniņš viņam paskaidrojis, ka latvieši uz visstingrāko respektēs Lietuvas robežu, tas piekritis.

Franču pulkvedis tomēr neatlaidās un gribēja panākt Kalniņa piekrišanu par kaŗa darbības pārtraukšanu un ļaut vāciešiem sapulcēties. Viņš jautājis: "kā tad vācieši varēšot evakuēties, ja tiem neļaušot sapulcēties ceļu

mezglos?” Kalniņš ar roku pārvilcis pa karti, caur Lietuvu uz Vāciju, kas bez vārdiem nozīmejis: tādā stāvoklī, kādā latvieši tos izdzīs no savas zemes. Pulkvedis uztraukumā izsauca: “taļ tak viņi izlaupīs Lietuvu!” Uzkrītoša gādība par vāciešiem arī Kalniņu uztraukusi un viņš atbildējis; “Latviju viņi ir jau izlaupījuši!”

Radies saspīlēts stāvoklis. Kalniņš nomanījis, ka laipnais un korektais Albats uz viņu raugas ar pārmetošu skatu, it ka viņš par skarbu izturējies. Bet Kalniņa iepriekšējie piedzīvojumi bija mācījuši, ka vāciešiem nevar uzticēties un savās domās tas izlēmis ne pie kādiem apstākļiem nepiekāpties.

Franču pulkvedis nomanījis Kalniņa apņēmību, aicinā viņu blakus vagonā, vest sarunas ar vācu admirāli Hofmani. Kalniņš nopratis, ka tad viņam radīsies divi pretinieki, kadēļ atbildējis, ka viņš pilnvarots vest sarunas tikai ar ģen. Nisseļa komisiju, bet ne vāciešiem. Franču pulkvedis aizgājis viens. Pēc brīža viņš smaidīdams atgriezies un paziņojis, ka admirālis piekritis Kalniņa priekšlikumam un apsoliņies bez pretošanās līdz 3. decembrim izvest vācu karaspēku no Latvijas teritorijas. Par to ticis sastādīts protokols.

Latviešu sarunu vedēji no ģen. Nisseļa komisijas šķīrušies draudzīgi. Vilciens tos atvedis atpakaļ, kur uz šosejas gaidīja viņu auto.

Atbraucis Rīgā, Kalniņš virspavēlniekam ziņojis par sarunu gaitu un izteicis pārliecību, ka vācu karaspēks Latvijas robežas atstās pat pirms 3. decembra. Viņš norādījis arī, lai nerastos pārpratumi, Možeiku staciju ieņemt tūlīt pēc vāciešu atstāšanas, bet beigās tas nebijis vajadzīgs. Virspavēlnieks par sarunās gūtiem panākumiem bijis apmierināts.

Ap ģen. Nisseļa komisijas sarunu laiku, 9. Rēzeknes pulka rotas pie Griezes muižas likvidēja kādu bermontiešu ložmetejrotu. Tā nav gribējusi padoties, bet

caur Ļockavas miestīņu laužusies uz Janiškiem. Latviešu rotas ieguva vairākus ložmeteļus ap 40 zirgus ar pajūgiem, sedlus un dažādas citas kaŗa mantas. Pajūgos at-rasts, Latvijā salaupīta, bērnu un sieviešu veļa, dažādi apģērbi un citas mantas kas kaŗam nav nepieciešamas. Ar to, Kalniņš pašā pēdējā brīdī, varēja pierādīt kā vācieši izlaupījuši Latviju.

Tāpat kā agrāk, arī šinī, Nisseļa komisijā, kaŗavīrs un diplomāts plkv. Kalniņš ar panākumiem aizstāvēja Latvijas intereses, un pat starptautiskā mērogā.

Kurzeme no vēsturiska ienaidnieka bija atbrīvota. Asiņainās cīņās pret bermontiešiem no 8. oktobra līdz 28. novembrim Latvijas armija bija zaudējusi daudz kritušu un ievainotu. Vissmagāk bija cietis: 6. Rīgas kājn. pulks, krituši 3 un ievainoti 9 virsnieki, krituši 34 un ievainoti 284 instr. un kareivji. 8. Daugavpils kājn. pulkam bija krituši 6 virsnieki un 8 ievainoti, krituši 31 un ievainoti 162 instruktori un kareivji. Tā tikai ir maza daļa, divu pulku zaudejumi! Pilsētas bija nopostītas, lauku sētas nodedzinātas vai sašautas. Atkāpjoties vācieši nodedzināja 18. g.s. celto Jelgavas pili. Slavēnā itaļu arhitekta Rastrelli mākslas darbu. Kas atļāvās iekrauties kaŗavīru orē, paņemts. Kaŗavīrs un diplomāts Ed. Kalniņš rezignē: "*Tādas bija 1919. g. 3. jūlija Strazdu muižas pamiera sekas.*"

Bet nevien tas, frontes upuri un izpostītā Kurzeme, arī novilcinātā Latgales atbrīvošana guļ uz Strazdu muižas pamiera "sirdsapziņu." Sarkaniem lieli spēki bija jāiesaista balto ģenerāļu armiju sakāvē, tādēļ Latgales frontē tiem atradās tikai atvaires spēki. Jūnija-jūlija mēnešos tos ar daudz mazāk upuriem varēja atvairīt pāri Latvijas robežām. Pateicoties Cēsu kaujām un Strazdu muižas pamieram Latgales atbrīvošanu varēja nobeigt tikai 1920. g. augustā, kad parakstīja miera līgumu ar Padomju Savienību.

FRAGMENTI NO ĢEN. KALNIŅA PIEDZĪVOJUMIEM UN ATZIŅĀM.

Pēc lielinieku revolūcijas 1917. g. Somijā stacionētais Krievijas kaŗaspēks patvaļīgi demobilizējies. Krievji braukuši uz Krieviju, ko steidzinājusi arī Somijas valdība. Poļu un ukraiņu izceļošana ieilgusi, jo tie nav gribējuši braukt uz Krieviju. Visdrīzāk Somiju atstājuši poļi, aizbraucot uz savu dzimteni. Arī virsnieki nav gribējuši braukt uz Krieviju, kādēļ Somijas valdība tiem izdevusi uzturēšanās atļaujas. Tie saņēmuši arī kādu laiku algu no militāro iestāžu rīcībā uzkrātām summām. Vēlāk tie algas saņēmuši no kādas organizācijas Zviedrijā, kurās priekšgalā atradies kāds Krievu cara ģimenes loceklis. Kalniņš saistījies darbā pie kādas Somijas ak/sab., kurai Pēterpilī piedēŗēja lieli nekustāmi īpašumi, par šo īpašumu pārvaldnieku. Tos gan viņš savā pārvaldīšanā nekad nepaspējis pārņemt, bet algu tomēr saņēmis.

Tāpat kā Krievijā, arī Somijā sākusies lielniecisma propoganda ar nolūku pārņemt valsts varu pēc Krievijas parauga. Tas revolucionāriem arī izdodas 1918. g. naktī no 14. uz 15. janvāri. Somijas demokrātiskā valdība atgāja uz valsts ziemeļa daļu. Ģenerāļa Manerheima spēki bija par vājiem lai padzītu lielniecisko valdību, kādēļ bija jāgrieŗās pie Vācijas pēc palīdzības. To arī tā apsolīja un 3. aprīlī Somijas krastā izsēdināja desantu, divu diviziju sastāvā. Bez lielas pretestības komūnistisko teroru tie izbeidza un 1918. g. 14. aprīlī vācu spēki ieņēma Helsinkus. Vācu desanta spēkus Somijā vadīja mums jau labi pazīstamais fon der Goltcs.

Kalniņš jau bijis nolēmis braukt uz Latviju pie brāļa, kaut gan par iekārtu un politisko stāvokli Latvijā tam nav bijušas nekādas ziņas. Vācu štābā kārtojot izceļošanas lietu viņš uzzinājis, ka vācieši šos transportus

sūta uz Ukrainu. Tur viņš nav gribējis braukt un nolēmis gaidīt izdevīgāku laiku. Somu draugi tam izgādājuši uzturēšanās atļauju Somijā uz neierobežotu laiku. Kalniņam esot bijusi izdevība sevi piesaistīt baltgvardu ģenerāļa Judeniča grupai, kas Helsinkos vervējis spēkus pret lieliniekiem, bet Kalniņš nav to darījis.

1918. gada decembra beigās Kalniņš uzzinājis, ka Helsinkos ieradies, un kādā viesnīcā uzturoties no Latvijas iebraucis latvietis. Viņš tūlīt gājis to uzmeklēt. Iebraucējs izrādījies Tautas Padomes loceklis adv. Valdemārs Beķeris. Pirmā tikšanās bijusi vēsa, it kā ar kādu neuzticēšanos aizplīvurota. Tālākās sarunās tas viss ātri izkaisis un tajā pašā dienā jau Beķeris bijis Kalniņa ģimenes mīļš viesis. No atbraucēja Kalniņš guvis pirmo un plašāko informāciju par Latvijas republikas nodibināšanos un valdības darbību, kā arī par Kalpaku kas ar savām rotām cīnās pret lieliniekiem. Šī informācija Kalniņā nobriedinājusi apņēmību atgriesties dzimtenē, un cik drīz tik tas iespējams.

Kopā ar Beķeri Kalniņš 1919. g. janvāra vidū ieradusies Tallinā, lai gūtu informāciju par Igaunijas valsti un viņas armijas stāvokli, tāpat lai iepazītos ar mācītāju Ramani, kas Tallinā pārstāvēja Latviju. Kopīgās sarunās ar Ramani vienojušies, ka Kalniņam jāuzņemas Latvijas neoficiāla militāra pārstāvja pienākumi Somijā un jāturpinā Beķera iesāktās sarunas par brīvprātīgo vervēšanu Latvijas armijai. Šo uzdevumu Kalniņš arī uzņēmis, jo viņam laimīgā kārtā bijis tuvs paziņa toreizējais Somijas ārlietu ministrs Enkels. Ramans un Beķeris izdevuši 1919. g. 17. janvārī parakstītu apliecību, ka Kalniņš ieskaitīts Latvijas armijā.

Tajā pašā reizē Kalniņš uzmeklējis un iepazīies ar igauņu armijas virspavēlnieku plkv.-lt. Laidoneru. Pēdējais viņu informējis par igauņu armijas sekmīgām cīņām pret lieliniekiem. Laidoners arī pastāstījis, ka cīņu turp-

makā gaitā esot nepieciešami, kā svarīgu satiksmes centru, ieņemt Valku. Tūlīt gan piebilstot: "mēs igauņi pēc Valkas netīkojam, Valka ir latviešu pilsēta un tur dzīvo arī daudz žīdi, kuņi kā tirgotāji protams, vairāk jūtīsies saistīti ar Rīgu." Kā kaņavīram Kalniņam Laidonera Valkas ieņemšanas plāns ir bijis jāatzīst par pilnīgi pamatotu, kaut vai Apes dzelzceļa dēļ vien. Tajā pašā dienā Kalniņu pie sevis aicinājis Igaunijas valsts galva advokāts Petss. Arī viņš draudzīgā sarunā par Valku apstiprinājis to pašu ko Laidoners. No pirmās tikšanās un arī no vēlākās sadarbības ar Laidoneru un Petsu, tie Kalniņam palikuši atmiņā kā godīgi un draudzīgi Latvijas labvēļi.

Gaidot uz ieceļošanas atļauju Somijā, Kalniņš dzīvojis viesnīcā. Kādā vakarā pavērušās durvis un viņa istabā ienācis nepazīstams, nosarmojis virsnieks, Latvijas kaņavīra tērpā. Ienācējs izrādījies kapteinis Jorgiņš Zemītāns, nesen iebraucis no Liepājas un Kalniņa adresi uzzinājis caur Ramani. Pagaidu valdība Zemītānu komandējusi uz Igauniju organizēt latviešu spēkus un Kalniņam atkal izdevība iegūt vispusīgas ziņas par valdības traģisko stāvokli. Zemītāns Kalniņa istabiņā pavada vairākas dienas un domu izmaiņā abi sadraudzējas. Kalniņam viņš atstājis sirsniņu un simpatisku iespaidu.

Pēc ilgākas gaidīšanas Kalniņam tomēr izdodas sadabūt ieceļošanas atļauju Somijā un tas dočas ceļā. Nonācis Helsinkos viņš tūlīt apmeklē ārlietu ministri Enkelu un lūdz informāciju par iespējām Somijā vervēt brīvprātīgos Latvijas armijai. Ministrs paskaidrojis, ka Somijā varētu atrast cilvēkus, kas brīvprātīgi savās vienībās būtu ar mieru cīnīties Latvijas balto pusē, bet tiem būtu jāmaksā lielas algas, dzīvības apdrošināšana, ģimenes piemaksas, invaliditātes nodrošināšana un vienreizēja liela iemaksa pie līguma slēgšanas. Kalniņš tūlīt nopratis, ka jaunājai Latvijas valstij tādi izdevumi nebūs pieņe-

mami. Pie šādiem apstākļiem Kalniņš brīvprātīgo vervēšanas lietu pārtraucis, bet pūlējies apzināt Somijā dzīvojošos latviešus. Sākumā viņš sameklejās tikai pl-lt. K. Berķi, ko uzaicinājis braukt uz Igauniju un stāties Latvijas armijas rindās.

“Februāra mēnesī no Zviedrijas Helsinkos bija iebraucis Ministru prezidents Ulmanis un apmeties kādā viesnīcā. No šveicara uzzināju, ka viņš mani varot pieņemt starp plkst. 13-14. Audienci pie viņa uzskatīju par sevišķi svarīgu un lai izrādītu savas dzimtenes prezidentam cienību, saģērbos oficiālai vizītei pienācīgā tērpā: ketovejā ar svītrainām biksēm. Noteiktā laikā ieradās viesnīcā, kur šveicars man pateica, ka Latvijas prezidents ieradies un lūdza uzgaidīt. Pēc īsa brīža zālē ienāca liela auguma pases kungs, tērpies saburzītā brūngani rūtainā vasaras tērpā ar mīkstu svītrainu kreklu un tauriņveidīgu kravati. Iepazīstoties laikam viens par otra apģērbu bijām izbrīnējušies. Man kā latvietim bija zināms, ka izpostītais zemes prezidents nevarēja ģērbties pēc modes, bet tūlīt padomāju, kādu iespaidu viņa apģērbs atstās pie Somijas valsts vīriem? Par mani prezidents laikam nodomāja, ka viņam darīšana ar kādu švītu, kaut gan biju tādā tērpā, kāds bija pieņemts diezgan turīgajā Somijā. Ulmani informēju par savu sarunu ar ārlietu ministri, par brīvprātīgo vervēšanu un par somu tautas valdošiem uzskatiem par jaunajām Baltijas valstīm. Izmanojot reto izdevību, lūdzu Ulmaņa domas un uzskatus par Latvijas suverenitāti un tās drošību nākotnē? Kā viņš iecerējis šo jautājumu atrisināt? Uz to Ulmanis ļoti dedzīgi un uzkrītoši nervozi man diezgan ilgā runā skaidroja, ka nevarot būt nekādas šaubas par Latvijas patstāvības nākotni. Nobeidzis savus paskaidrojumus viņš no manis atvadījās. Prieka vietā, par tikšanos ar savas zemes prezidentu, sirdī iegūlās smagums. Saruna bija vēsa, bez sirsnības un bez gadījumam vajadzīgās uzticības. Arī par

frontes stāvokli nekā tuvāk neuzzināju. Nodoms Ulmani uzaicināt pie sevis, kā tas bija gadījumā ar Beķeri, izpalika. Arī vēlāk ar Ulmani nemeklēju sastapšanas un nezinu pat, kad viņš no Helsinkiem aizbrauca. Vēlākajā sadarbībā ar Ulmani neatkarīgā Latvijā arī radās izskaidrojums viņa vēsajai stājai Helsinkos. Ulmanis nekad nemilēja pretrunas, viņš necieta citu cilvēku domas, ja tās nesaskanēja ar viņa domām. Par Latvijas neatkarību man nekādu šaubu nebija, tikai gribēju dzirdēt augsti stāvošas personas un diplomāta domas, kā neatkarību nosargāt? Mana interese Ulmanim nav patikusi. Vēlāk, Latvijā dzirdēju, ka kādā ministru kabineta sēdē Ulmanis runājis par mani esot stāstījis kā es toreiz Helsinkos esot šaubījies par Latvijas patstāvības iespējamību.

Kā jau biju paredzējis, Somijā Ulmanim brīvprātīgo vervēšanas sarunas bija bez panākumiem. No Somijas viņš aizbrauca uz Igauniju, kur ar igauņu valsts vīriem principiāli vienojās par latviešu tautību kaņavīru organizēšanu uz Igaunijas teritorijas.

Advokāts Beķeris iebraucot Liepājā solījās par mani informēt Apsardzības ministri Zālīti un tā nu sāku gaidīt viņa pavēli kur tikšu nozīmēts. Pavēle pienāca tikai februārī ar kuŗu tiku iecelts par Igaunijā formējamā latviešu kaņaspēka artilērijas priekšnieku. Ar piezīmi, kā vienību formēšana uzdots kaptenim Jorgim Zemitānam. Kādreiz man Beķeris stāstīja, ka Liepājā Ulmaņa klātie nā ticis spriests kam uzdot Latvijas militāro spēku organizēšanu Igaunijā, man, ka plkv.-leitnantam, vai kapteinim Zemitānam. Ulmanis uzturējis Zemitāna kandidāturu. — Saņēmis pavēli, tūlīt iesniedzu lūgumu Somijas valdībai izsniegt izbērkšanas atļauju uz Igauniju. Atļauju man kavējās izsniegt, tā kā tikai marta pirmās dienās ierados Tallinā pie Zemitāna.

Sakarā ar Ulmaņa un Petsa vienošanos par palīdzību Latvijai, igauņi ar konzulu Ramani un kapt. Zemitā-

nu februārī bij izstrādājuši formēlu līgumu, kuŗu arī parakstījuši. Līgumā bija paredzēta atlīdzība Igaunijai par palīdzību Latvijai, kad tas Latvijai būs iespējams, un tāpat līgums deva tiesības Igaunijai ieņemt Valku ar apkārtnējiem septiņiem pagastiem. Vēlāk šo līgumu kritizēja kā ļoti neizdevīgu priekš Latvijas. Līdz ar iecelšanu par Latvijas karaŗspēka komandieri Igaunijā, kapteinis Zemītāns bija paaugstīnāts par pulkvedi leitnantu. Bija jau noorganizēts Valmieras pulks ar komandieri pl-lt. Jansonu. Cēsu pulks formēšanas stāvoklī. Zemītānam bija jārūpējās par materiālo apgādi jauno daļu formēšanai, ieroču piegādi un citiem jautājumiem. Tāpat jāapmeklē frontē nosūtītās vienības, kādēļ viņa darba atslogošanai Igaunijas virspavēlnieks mani iecēla par brigādes komandiera palīgu. Ziemeļlatvijā darbojās arī Latvijas civilpārvalde ar priekšnieku inž. Marku Gailīti. Šinīs pārvaldes sēdēs, ar balss tiesībām, piedalījās arī karaŗspēka komandieris Zemītāns.

Civilpārvaldes priekšnieks Gailītis, konzuls Ramanis un pl-lt. Zemītāns bieži sūtīja ziņojumus valdībai uz Liepāju par atbrīvoto apgabala grūto stāvokli, ar dažādiem jautājumiem sakarā ar kopdarbību ar igauņu valdību un lūdza valdības norādījumus kā attiecīgos gadījumos rīkoties. Visi ziņojumi un jautājumi palika bez atbildēm. Konzuls Ramanis man stāstīja, ka tikai vienu reizi viņam kāds angļu karaŗa kuģa kapteinis sacījis, ka Ulmanis pa radio telegrafu licis Ramanim pasacīt: "Radiet stipru armiju!" Starp Tallinu un Liepāju bieži braukāja Latvijas mazais tvaikonītis Laima, bet kapteinis nekad no Liepājas neatveda kādu valdības aploksni.

Maija beigās, kad atrados Tallinā igauņu virspavēlnieka štābā, pie manis ienāca Gailītis un teica, ka tūlīt ostu atstājot kāds angļu karaŗa kuģis kas viņu aizvedīŗot uz Liepāju, lai no valdības saņemtu kādas ziņas un norādījumus par tālāko darbību. Igauņu valdība un virspa-

vēlniecības štabs interesējoties par Latvijas valdības nodomiem un stāvokli. Arī Ziemeļlatvijas atbrīvotos pagastos esot liela nepieciešamība pēc valdības norādījumiem. Gailītis lūdza mani uzņemties, pa viņa prombūtnes laiku, civilpārvaldes vadību, atstājot man rakstisku pilnvaru un zīmogus. Gailītis solījās drīzi atgriesties, kādēļ pārvaldes sēdēs sevišķu aktivitāti neizrādīju. Bet kad Gailīša prombūtnē ieilga un no viņa arī nekādas ziņas nesaņēmu, nācās izlemt vairākus principiālus jautājumus. Viens tāds pacēlās par naudas drukāšanu, jo valdības atsūtītās 100,000 ostmarkas bija iztērētas, bet ieņemtie apgabali palielinājās. No šī nodoma bija jāatsakās, jo iesākās, Niedras bandu uzbrukums Cēsīm. Armijai trūka apģērbu un apavu. Igauniem pašiem nebija, bet tie piedāvāja 100,000 kronas aizņēmumu lai iegādājamies paši. Tajā laikā Helsinkos kā Latvijas neoficiāls konzuls darbojās kāds Dzinēja kungs. Viņš bija stājies sakaros ar Somijas valdību un uzzinājis, ka Helsinkos atrodas lielāki krājumi zābaku, kas pieder kādai angļu firmai un ka atļauja tos pārdot latviešiem ir jāizgādā no Londonas. Atļauju arī viņš izgādāja un par igauņu aizdevumu tikām pie 1000 pāru zābakiem. Tie bija gatavoti no laba materiāla, tikai liela izmēra, bet armijas apgādei bija liels atbalsts.

Pēc Valmieras pulka apstāšanās Melnupes krastos, plkv. Zemitāns un es aizbraucām uz pulka štabu, lai noskaidrotu notikušās neveiksmes. Pl-lt. Jansonu un pārējos pulka virsniekus redzēju pirmo reizi. Iespaidis no tiem palika ļoti labs. Visi viņi bija drošsirdīgi, pašai aizliedzīgi un vienkārši kaņavīri. Bataljoni un rotas, sevi nesaudzējot bija devušās pretīm ienaidniekam, dažreiz pat neapdomīgi un pārsteidzīgi. Jau izmocītie kaņavīri nekad ne-

bija atteikušies pildīt priekšnieku pavēles. Sarunu laikā, Zemitāns pārmeta Jansonam par neapdomīgo un nevajadzīgo dzīvā spēka izlietošanu. Jansons izskaidroja šos neveiksmju iemeslus, ar pretinieku milzīgo pārspēku, jo pretī Valmieras pulkam bija stājušies vairāki sarkano pulki, un nemitīgo igauņu prasība pēc ofensīvēm.

Latviešu brigādes štābā no lieliniekiem atbrīvotiem pagastiem ienāca sūdzības par igauņu kaŗaspēka patvarībām: iedzīvotājiem tiekot atņemti zirgi, liellopi, citi saimniecībai nepieciešami piederumi, aizvesti sagatavoti lini, cērtot mežus un no Latvijas dzelzceļu mežgliem aiztransportēts uz Igauniju ritošais materiāls. Šinī jautājumā Zemitāns un es ieradāmies pie plkv. Laidonera. Pēdējais neapstrīdēja, ka igauņu kaŗaspēks dažos gadījumos rīkojies nepareizi, bet tālākās sarunās noskaidrojās, ka Laidoners uz savu kaŗaspēka morali skatās pilnīgi reāli. Tas bija uz ātru roku saorganizēts, bez labas apmācības, bez moraliskas audzināšanas un arī disciplīna nebija pietiekami augsta. Mūsu klātienē Laidoners uzrakstīja pavēli minētās nebūšanas pārtraukt un ņemt vērā, ka igauņu kaŗavīri operē uz draudzīgas valsts teritorijas. Bet tajā pašā laikā viņš piebilda, ka neesot pārliecināts vai šo pavēli visi un visā pilnībā izpildīšot. Laidoners ļoti labi pazina savus kaŗavīrus. Ja tie bija uzņēmīgi, drošsirdīgi un apķērīgi kaujās, tad daudz kas cits tiem bija jāpiedod.

Igaunijas valdība savas armijas virspavēlniecību bija uzticējusi spējīgākam virsniekam, vēl tikai pl-lt. dienesta pakāpē, kad viņa štāba priekšnieks bija ģenerālis Soots, 3. divīzijas komandieris ģen. Pedders. Laidonera štāba virsnieki visi bija ar kaŗa akadēmijas izglītību.

Cēsu pamiera sarunu laikā, kad mana neapmierinātība par vāciešu viltīgajiem priekšlikumiem bija sasniegusi kulmināciju, sēdes vadītājs plkv. Grīns, igauņu plkv. Rinku un mani ieaicināja atsevišķā istabā, bez vāciešiem, un centās mani pierunāt viņa otrā priekšlikuma pieņemšanai. Sarunu smagumu atkal nācās iznest man, jo Rinks tikai noklausījās. Tas arī bija saprotami, jo igauņu tautai it kā nekādas briesmas nedraudēja, izņemot satiksmes ierobežojumi pa dzelzceļu, kurš nonāktu zem vācu kontroles. Protāms, arī igauņiem bija jāizšķiras vai atzīt vai neatzīt Niedras valdību par likumīgu varas nesēju Latvijā. Bija saprotams, ka šī valdība nebija patstāvīga, bet tikai ierocis vācu iekarošanas plānu īstenošanai. Pēdējie varēja skārt arī Igauniju.

Plkv. Grīns man apgalvoja, ka Latvijai būšot nacionāla valdība un ka latviešu intereses tikšot pilnā mērā ievērotas. Es viņam paskaidroju vāciešu īstajos nolūkus Baltijā un ka viņi nepildīs Sabiedrotiem dotos solījumus. Izteicu arī savas domas, ka vāci respektē tikai varu un tāpēc viņu kaŗaspēka esamība Latvijā var izrādīties par lielu politisku kļūdu, jo Sabiedrotiem tāda kaŗaspēka nav un ka vācieši Baltiju labprātīgi neatstās. Grīns tomēr man neatlaidīgi atakeja. Viņš laikam domāja ka igauņu pārstāvis beigās piekāpsies. Arī man nebija skaidri zināmi plkv. Rinka nodomi, jo nezināju kādas direktīves viņam dotas no valdības. Sabiedrotu misijas pārstāvju nodomi bija skaidri — viņi vēlējās nodibināt vienotu fronti pret lielniekiem, nerēķinoties ar Baltijas valstu nacionālām interesēm. Atsities pret manu nelokamo stāju Grīns noskaities man jautāja: “vai tad jūs latvieši gribat vienlaicīgi cīnīties ar lielniekiem un arī ar vāciešiem?” Es atbildēju: “jā.” Tad Grīns — “kur jūs ņemsiet ieročus?” “Ceru ka tos mums dos Sabiedrotie” atbildēju.

Grīns jau piesarcis: “viņi tos jums nedos” un ar mani pārtrauca sarunāties.

Sākoties sadursmēm ar vāciešiem, igauņu štabs gaidīja ka arī plkv. Baloža brigāde ņems aktīvu daļību paredzamajās cīņās pret tiem. Pēc pirmām Cēsu kaujām es lielāko tiesu uzturējos Tallinā un sadarbojos ar igauņu štabu. Igauni no manis, šinī kritiskā stāvoklī, prasīja paskaidrojumus par Latvijas valdības nodomiem un rīkojumiem. Bet man nekas nebija zināms. Nebija arī nekādu sakaru ar valdību Liepājā. Inž. Gailītis arī no Liepājas nebija atgriezies. Un arī konzuls Ramanis nebija nekādas norādījumus saņēmis. Stāvoklis palika galīgi nepatīkams, kad igauņi man pateica, ka Ērgļos un Gulbenē ieradušās Baloža brigādes daļas, kuŗas esot nostājušās igauņu un Ziemeļlatvijas brigādes frontes aizmugurē. Tās atteicoties piedalīties cīņā pret lielniekiem un igauņiem neesot zināms par šo daļu uzdevumiem, vai tās ieņemšot naidīgu, vai draudzīgu stāvokli. Šī ziņa arī mani pārsteidza, jo dzirdēju pirmo reizi no igauņu štaba. Ziemeļlatvijas brigādes štabā par Baloža brigādes daļu ienākšanu Ziemeļlatvijā nebija nekādu ziņu. Bijām pilnīgi nezināšanā un pārsteigti, ko tas viss nozīmē!? Igauniem es mēģināju ieskaidrot, ka plkv. Baloža daļas ir izkaisītas starp vācu vienībām un ka tām nav iespējams izrādīt aktivitāti pret vāciešiem. Tāpat paskaidroju, ka Balodis atzīst tikai likumīgo Ulmaņa valdību, bet pagaidām spiesti izturēties pasīvi. Tā es domāju.

Vēlāk, jau Rīgā, mums Valmieras pulka komandieris plkv. Jansons, kas reizē bija arī austrumfrontes pavēlnieks, ziņoja, ka viņš Baloža vienības uzaicinājis ieņemt fronti pret lielniekiem, bet tās atteikušās to darīt. Sakarā ar Liepājas valdības nezināmo stāju, nepamierinātība

īgauņu štābā arvien pieauga. Štāba priekšnieks ģenerālis Soots mani ieraugot jau pa gabalu prasīja: "ko dara jūsu Balodis?" Es nekā nevarēju atbildēt. Soots bija ar vienkāršu, noteiktu un taisnīgu rakstūru. Viņš no manis neslēpa neapmierinātību par neskaidrām un nenoteiktām attiecībām starp Igaunijas un Latvijas Ulmaņa valdībām.

Kā tas nāca zināms vēlāk, Niedras valdības sākumā, Ulmanis vedis sarunas ar Niedru par abu valdību apvienošanu. Niedra Ulmanim piedāvājis zemkopības ministra posteni. Bet Ulmanis redzēdams tautas naidu pret Niedras valdību no piedāvājuma vēlāk atteicies. Bet spriežot pēc Ulmaņa vēstulēm Ramanim un Nonācim, (tās pieminētas iepriekš) ka ir cerības panākt saprašanos ar vāciešiem, šo versiju apstiprinā. Tāda politika patiktu arī Sabiedrotiem, un jādōmā, ka uz to Sabiedrotie Ulmani piespieda, jo to galvenais mērķis bija cīņa pret lielniekiem. Ulmaņa un Niedras nesaskaņas tām kaitēja. Šo slēdzienu apstiprinā arī plkv. Grīna taktika Cēsu pamiera sarunu laikā!

Cēsu kauju laikā, 21. jūnijā iegāju īgauņu divīzijas štābā Valmierā. Štāba priekšnieks pl-lt. Reeks bija ļoti uztraukts, jo nesen saņēmis ziņojumu par frontes pārrāvumu starp īgauņu trešo bataljonu un latviešu daļām. Nesot īsti noskaidrots kuņi pirmie atgājuši, āgauņi vai latvieši. Viņš mani lūdza nekavējoši braukt uz fronti un darīt iespējamo lai pārrāvumu nosprostotu. Zemitāns atrodās Tallinā un man piekrita brigādes vadība. Mūsu štābā liku iejūgt zirgu, paaicināju līdzī štāba priekšnieka vietas izpildītāju pl-lt. V. Ozolu un pa lielceļu braucām frontes virzienā. Ceļā pirmos satikām Cēsu pulka vezumniekus. Tie brauca uz pulka nākošo apstāšanās vietu, kas sakrita ar taktisko stāvokli. Tālāk satikām ložmetējnie-

kus. Daži no tiem bija cietuši no vāciešu ķīmiskiem šāvieniem. Tos atlaidu uz ambulanci, bet veseliem liku sekot mums. Celš bija diezgan kluss, jo Cēsu pulka kaņavīri, zaudējuši sakarus, atkāpās pa krūmiem un kokiem apaugušu apvidu. Tālāk satikām Valmieras bateriju. Tās komandieris, kas reizē bija arī visas artilērijas priekšnieks, vrlt. Skujenieks arī bija cietis no vācu ķīmiskiem šāvieniem. Seja tam bija sarkana un asaroja acis. Liku lielgabalus novietot pozīcijā un atklāt uguni pa Liepas muižu. Uzdevu Skujeniekam uzmeklēt pārējās divas baterijas un izdarīt šaušanu pēc saviem ieskatiem. Zināju, ka noguruši un noklīduši kājnieki atgūst sparū kad iedarbojas lielgabali. Tie pat ap tiem sāk pulcēties. Braucot tālāk Lodes stacijas virzienā, kādā gravā, netālu no Jaunzemju mājām sastapām pl-lt. Berķi ar dažiem štaba virsniekiem un ziņņešiem. Berķis ziņņoja, ka viņam sakari ar sava pulka daļām izjukuši un viņš nezinot kur tās atrodās. Bet kamēr apskatījām apkārtni, ieradās daži sakarnieki un pulka komandieris jau dažām rotām varēja nodot pavēles.

Vēlā vakarā Cēsu pulka komandieris Berķis ziņņoja, ka sargrupējis ap 600 kaņavīru, kas ieņēmuši fronti. Naktī šis Berķa ziņņojums tika nodots Zemitānam Tallinā un šim ziņņojumam bija liela nozīme, jo 21. jūnija dienā igauņu divīzijas štabs bija ziņņojis Laidoneram, ka Cēsu pulks pilnīgi izklīdis un kā ar to, ka kaujas vienību, nevar vairs rēķināties.”

Pēc vāciešu sakāves pie Cēsīm un viņu nespēka brīdim tuvojoties arī uz Juglas līnijas, tie vienīgo glābīņu meklēja iekārdināt, uzvārētājus igauņus un ziemeļniekus, ar pamieru. 28. jūnija vakarā, cauri fronteī, Amerikas karoga aizsardzībā, Ropažos ar automobili iebraukuši ba-

rons Taube, kāds Dzelzdivizijas virsnieks un kāds amerikāņu pulkvedis. Kādā vasarnīcā notikusi apspriede, kurā atbraucēji igauņu divizijas štāba priekšniekam pl-lt. Reekam un pl-lt. Kalniņam piedāvājuši pamieru, katrai pusei paliekt patreizējās pozīcijās. Rīgā tad vēl paliktu vācu kungļi! Pēc pamiera nekavējoši jāiesākot sarunas par kara darbības izbeigšanu. Uzvarētāji uzstādīja prasību, ka vāciešiem nekavējoši jāatkāpjas aiz Lielupes krastiem. Sarunas ievilkušās vairākas stundas un sarunu laikā pl-lt. Reeks pastāvīgi sazinājies ar plkv. Laidoneri Tallinā. Vienošanās nav panākta un pretinieka delegāti, gaismai austot, aizbrauca uz Rīgu.

“Gen. Goltcs savās atmiņās raksta, ka viņš jau 1. jūlijā slepeni no frontes izņēmis Dzelzdivizijas daļas un cauri Rīgai sūtījis uz Daugavas kreiso krastu. Šī kara spēka kustība, lai arī kādā slepenībā notika, nevarēja palikt nezināma Sabiedroto misiju locekļiem Rīgā. No šī fakta tiem vajadzēja vilkt konzekvences, ka Goltcs pats jau apzinās, ka viņa kara spēks ir pretestības nespējīgs un kā to saglābt ar pamieru nav iespējams. Arī plkv. Balodis, kam Rīgā bijuši ap 1,300 karavīru, nevarēja neredzēt šo kluso un noslēpumaino Goltca kara spēka atiešanu. No tā jādomā, ka Balodis par vāciešu atkāpšanos zināja vienu vai divas dienas pirms Strazdu muižas pamiera noslēgšanas, kuŗu nodiktēja vācieši ar viņiem labvēlīgi noskaņotiem Sabiedroto misiju locekļiem. Pēc šī pamiera noslēgšanas ļoti svarīgi bija viena igauņu bataljona novietošana Rīgā, ko igauņi vēlējās panākt. Viņa atrašanās Rīgā nebūtu uzskatāma par Rīgas okupāciju. Tam nebūtu okupācijas kara spēka starptautiskās tiesības, bet tikai ar simbolisku nozīmi, ka Igaunijas kara spēka varonības pārstāvim. Igauniem šis bija prestiža jautājums. Kāda bataljona ienākšana Rīgā būtu atzinības izrādīšana par viņu nopelniem. Varēja uzaicināt kādas vienības vai komandas Rīgas apskatei, sārīkot kopēju pa-

rādi, viesmīlīgi pacienāt, ar ko nostiprinātos draudzība, kas bija radusies ierakumos no 19. jūniju līdz 3. jūlijam. Rīgu tie nebūtu okupējuši, jo tajā iegāja latviešu pulks, jātnieki un artilērija. Varonīgie igauņu karavīri Rīgas torņus gan redzēja, bet pašu Rīgu neredzēja. To tiem liedza neizdevīgais pamiers. Augstākie igauņu komandieri to saprata, bet parējiem karavīriem šis necienīgais stāvoklis bija liels sarūgtinājums. Mums bija nepieciešams paturēt spēkā ciešās draudzības saites, kas bija nodibinātas kopējā cīņā, pret kopēju ienaidnieku. Pamiera autoriem par to bija maza bēda. Mazās tautas tiem bija kā nedzīvi alvas zaldātiņi, kuŗus bīdīja pēc katrreizējām iegribām. Turpretī, Sabiedroto misiju locekļi, sarunās ar Goltcu par viņa karaspēka izvešanu no Latvijas un Lietuvas, ar to apgājās kā ar kādu suverēnu varu. Kaut patiesībā tā bija banda, ko kopā turēja līgumi un solījumi. Goltca "jaukteni" Sabiedrotie glāba un sargāja, arvien vēl ceredāmi, ka tas kādreiz piedalīsies cīņā pret lielniekiem un tā atslogojot balto ģenerāļu Judeniča, Vrangeļa, Denikina un c. frontes.

Igauņu karavīram raugoties Rīgas torņos palika iespaids, ka viņš ir bijis tikai melnā darba veicējs. Pēc padarītā darba neesi vajadzīgs. Visā igauņu tautā, toreiz un vēl daudz gadus vēlāk, pastāvēja uzskats, ka viņas dēlu asins upuri Latvijas labā, nav pienācīgi novērtēti. Lai arī igauņi kara gājienos no Latvijas paņēma un izveda visu kas pagadījās, dabūja Valku un vairākus pagastus, bet maksa, mātei un tēvam par dēlu kas no kara lauka nepārnāk, pasaulē vēl nav izgudrota.

Daudzus gadus esmu domājis par plkv. Tallenta izturēšanos 1919. g. 6. jūlijā, Rīgā, un viņa negribēšanu, ka latviešu karaspēks ienāk Rīgā. Ja tas būtu viņa jau ie-

priekš pieņemts lēmums, tad par to viņš varēja mums paziņot agrāk. Nekādu izskaidrojumu nevarēju atrast arī Tallenta apvainojumā, ka Zemitāns un es, esam izdarījuši smagu disciplināru pārkāpumu, izņemot no frontes latviešu vienības. Atrisinājumu manai neziņai atradu tikai trimdā, Tallenta grāmatā "Man and Boy", kur viņš raksta, ka 6. jūlija rītā pie viņa ieradusies ģenerālis Pedders un pl-lt. Reeks un ziņojuši, ka plkv. Zemitāns ar Cēsu pulku esot patvarīgi atstājis fronti, noņēmuši telefona līnijas un tagad ejot uz Rīgu. Kā Tallenta citāts var būt patiesība, apstiprinā mani piedzīvojumi un vērojumi kas toreiz palika bez izskaidrojumiem. —

Pēc Strazdu muižas pamiera, man vairākkārtējos dienesta komandējumos gadījās būt Tallinā un satikties ar jau toreizējo ģenerāli Laidoneri. Sarunās izjutu, ka senā draudzība it kā izgaususi. Domāju, ka tam izskaidrojums meklējams vispārējā igauņu neapmierinātībā kādu izraisīja Strazdu muižas pamiers. 1922. gadā man atkal vajadzēja piedalīties ārlietu ministra Meierovica vadītā komisijā, kur vajadzēja vienoties par atlīdzību igauņiem par palīdzību atbrīvošanas karā. Atlīdzība tika noteikta 30 milj. igauņu kronu, kritušo igauņu kaņavīru ģimenēm, penzijām, invalidiem un c. Pēc vienošanās igauņi sarīkoja vakariņas, kuņās piedalījās arī ģen. Laidoners. Viņš pienāca arī pie manis un draudzīgā sarunā pakavējāmieš pie nesenām kopējām kaņa gaitām. Starp citu, viņš mani uzlielīja, ka es esot labs taktiķis, labs kaņavīrs, bet kā artilerists neesot pietiekāmi disciplinēts. Un tad, viņš man jautāja: "kāpēc es 6. jūlijā patvarīgi izņēmis no viņa, ka virspavēlnieka, pakļautības latviešu kaņaspēka vienības?" Ģenerāļa jautājums mani patiesi pārsteidza, jo necerēju kā tāds vēl kādreiz varētu pacelties. Biju spiests Laidoneram izstāstīt, ka viss ko es un Zemitāns darījām ar latviešu vienībām notika ar divīzijas komandiera Peddera ziņu un atļauju. Un ka pamiera līguma teksta autori

tādu spraugu latviešiem bija atstājuši. Laidoners manus paskaidrojumus uzklusījis palika domīgs. Arī mani nomāca pārdomas, kapēc Pedders sniedzis Laidoneram nepareizu informāciju, un kāds tam bijis nolūks?

Pēc Pagaidu valdības ierašanās Rīgā, kādā jūlija dienā, Vērmanes parka restoranā tika sarīkots mielasts. Tā nolūks bija virsniekiem un atbildīgiem valsts darbiniekiem savstarpēji tuvāk iepazīties. Mani pie galda apsēdināja blakus nepazīstamam ģenerālim. Labprātāk es būtu savu vietu meklējis starp saviem ziemeļnieku virsniekiem. Vēlāk uzzināju, ka mans galda biedrs ir ģenerālis Sīmansons, kurš izraudzīts par Armijas virspavēlnieku. Viņa štaba priekšnieka amatam izraudzīts es, un tāpēc apsēdināts blakus ģenerālim lai dotu iespēju tam mani novērtēt. Nākošā dienā saņēmu oficiālu uzaicinājumu uzņemties štaba priekšnieka amata pienākumus. Sākumā gan biju domājis, kā artilerists, nodoties Latvijas artilērijas organizēšanai un apmācībām, bet beigās piekritu pagaidām uzņemties štaba priekšnieka amatu.

Pirmais un grūtākais darbs, kas ar jauno amatu saistījās, bija izraudzīt un nozīmēt personas augstākiem resora posteņiem. Ģen. Sīmansons šo darbu uzdeva man. Mēģināju gan atrunāties, ka par maz pazīstu vecākos virsniekus, un ka darbs viņam pašam būtu vieglāk izvedams, bet ģenerālis nepiekāpās un pavēlēja man nekavēties. Nolēmu savu darbu veikt demokratiskā ceļā, saaicinot nodomātos virsniekus un ļaut tiem pašiem izraudzīt piemērotākās un spējīgākās personas. Šis mēģinājums izrādījās ļoti pareizs, jo apspriedes dalībnieki ļaivsirdīgi un objektīvi raksturoja un ieteica kandidātus augstājiem amatiem. Pirmajā virspavēlniecības štabā ietilpa arī visu bruņoto spēku apgādes iestādes, sanitārais die-

neests un kaŗa tiesas. Virsnieku trūkumu dēļ, biju paredzējis štabu un iestādes organizēt pēc iespējas ar mazāku, bet piedzīvojušu virsnieku, sastāvu. Biju iecerējis visu armijas apgādi (pārtika, apavi, apģērbi), un citus pieredumus, apvienot vienā iestādē — Armijas intendantūra. Šis iestādes priekšnieka amats, trūkuma laikos, bija ļoti grūts un atbildīgs. Par intendantu biju nodomājis iecelt pl-lt. Stiebrī, kuŗam bija Krievijas intendantūras akadēmijas izglītība un liela darba pieredze. Bet šim amatam pieteicās kāds jauns leitnants, vārdā Ķēvietis. Mēģināju viņu pārliecināt, ka bez iepriekšējas prakses un pieredzējumiem šo amatu nebūs iespējams kārtīgi veikt. Jaunais leitnants tomēr neatlaidās un arī otrā apspriedes dienā pretendēja uz šo amatu, piebildzams, ka viņš jau sešus mēnešus esot virsnieks un labi pārzinot kuŗaspēka vajadzības. No vecākiem virsniekiem uzzināju, ka jaunais leitnants esot Ministru prezidenta uzticības vīrs un kandidējot viņa uzdevumā. Ņemot vērā šo apstākli, biju spiests dibināt vēl vienu pārvaldi-Armijas apgādes pārvalde, par kuras priekšnieku iecēlu pl-lt. Stiebru, bet par armijas saimniecības priekšnieku jauno leitnantu, kuŗš tika pakļauts Stiebram.

Kad armijas reorganizācijas plāns bija pilnā gaitā, no Liepājas ieradās ģenerālis Misiņš. Viņš stādījās priekšā kā Galvenā štaba priekšnieks un pārmeta man, ka es esot atņēmis viņam virsniekus un ieskaitījis tos citos amatos. Kaut arī ģen. Misiņa iebildumi bija dīvaini, tomēr tas radīja pavisam nepatīkamu stāvokli. Bet kā jau iepriekš minēts, ziemeļniekiem nebija nekas zināms kas notiek Liepājā un nevienam neienāca pat prātā, ka tur darbojas tik augsta iestāde kā Galvenais štabs. Tādu arī neviens nepieminēja mūsu apspriedēs. Ģenerālis Misiņš ieteica visas saformētās iestādes ieskaitīt Galvenā štabā un tās pakļaut viņam. Kad interesējos, kas paliks virspavēlnieka rīcībā, Misiņš atbildēja: “pohodnaja kanceļa-

rija” — pārvietojamā kanceļa. Biju spiests ģenerālim paskaidrot, ka šīnī kritiskā laikā, armijas virspavēlnieka tiesību un varas ierobežošana nebūs lietderīga un arī prasīs palielināt virsnieku skaitu ārpusierindas iestādēs. Viņa prasībai nepiekritu un to pašu darīja ģen. Sīmansons. Bet lielākā nelaime nu bija tā, ka Latvijas armijas ģenerāļi bijām atstājuši bez amata, ko gan vēlāk izlaboja, radot armijas inspektora posteni, kurā amatā Misiņu iecēla. Tajā pašā rudenī virspavēlnieks Balodis šo posteni likvidēja un ģenerālis no aktīvā dienesta aizgāja.

Sabiedroto militāro misiju Rīgā vadīja angļu kavalērijas ģenerālis A. Berts (Burt). Viņš bija intelīgents un vispusīgi izglītots, pārvaldot arī vācu un franču valodas, kas bija liels retums pie angļu virsniekiem. Īsā laikā viņš iepazinās ar Baltijas politiskiem un saimnieciskiem apstākļiem. Vācu centieni viņam bija gluži skaidri jau pašā sākumā. Ģen. Berts pilnīgi piekrita un enerģiski atbalstīja mūsu valdības politiku, cik to neierobežoja viņa valdības direktīves. Viņa darba metodes un darba enerģija bija apbrīnojama. Viņš nemīlēja sēdēt savā kanceļijā un nodarboties ar teoretisku spriedelēšanu. Militāru jautājumu apspriešanai viņš gandrīz katru dienu ieradās pie virspavēlnieka Sīmansona. Diezgan bieži viņš apbraukāja fronti un uz vietas iepazinās ar mūsu kaŗaspēku un vajadzībām. Sevišķu vērību viņš piegriezta kaŗavīru moralei. Viņam pietika paraudzīties kareivju sejās, lai spriestu par viņu garīgo struktūru. Neskatoties uz mūsu kareivju apgērbu un mazizveidoto ārējo stāju, Bertam tie ļoti patika. Ar tiem viņš mēdza sasveicināties latviski “sveiki”, uz ko saņēma atbildi: “Esiet sveiks, ģenerāļa kungs!”

Virspavēlnieka štaba priekšnieka laikā man bija

vairākas reizes patīkams pienākums generāli pavadīt viņa braucienos uz fronti. Parasti braucām pa dzelzceļu līdz tuvākai frontes stacijai, bet gar fronti automobilī, kuŗu vedām līdz uz dzelzceļa platformas, Kādreiz, septembra mēneša sākumā, aizbraucām uz Livānu rajona fronti. Ģenerālis sasveicinājās ar kaŗavīriem, apstaigāja un apskatīja ierakumus. Pie kādas baterijas apskates, kuŗa bija apbruņota ar anġļu viegliem lielgabaliem, tās komandieris kapt. Dombrovskis ģenerālim paskaidrojums sniedza tīrā, nevainojamā anġļu valodā. Ģenerālis bija tā sajūsmināts, ka negribēja nemaz šķirties. Dienā redzētais un dzirdētais to ļoti apmierināja. Braucot atceļa uz Trepes staciju es ierunājos, vai nebūtu pienācis laiks arī Landesvēram doties uz fronti, jo pāris mēnešus Tukumā tie jau labi atpūtušies?! Mūsu dzīvā saruna pārtrūka. Ģenerālis tā kā ieģrima sevī un klusēja. Sāku domāt, ka būšu pateicis kaut ko nepatīkamu. Vagonā atkal valodas sāka ritēt, un ģenerālis atzinās, ka viņš visu laiku domājis par Landesvēru. Bet pirms ko izlemjot, man esot jābrauc viņam līdz uz Tukumu pie Landesvēra un uz vietas jānoskaidro, kas darāms. Pagaidām par Landesvēra lietu lai es nevienam nekā nesakot. Pēc pāris dienām automobilī devāmies uz Tukumu. Pa ceļam ģenerālis pastāstīja savus šīs dienas nodomus: viņš inspicēšot dažus Landesvēra švadronus, likšot viņiem arī izpildīt nelielus taktiskus uzdevumus laukā, pēc tam drusku pakritizēšot un arī palielišot, uzteikšot arī kā labi apmācīti un atpūtušies, arī labi apģērbti un kā tagad tiem jāejot uz fronti pret lielniekiem. Ar tādu plānu iebraucām Tukumā.

Landesvēra vienības bija nometinātas Tukuma apkārtnes muižās. Mūs sagaidīja visa Landesvēra augstākā vadībā: anġļu plkv. Aleksandr, barons Taube un arī grafs Kaizerlings, vēlākais Latvijas flotes komandieris. Kādā muižā bija sapulcēti daži švadroni. Kaŗavīri izska-

tījās labi atpūtušies un pat uzbarojušies. Ģērību bija jaunos vācu tērpos, ar vācu nozīmēm, melns-balts-sarkans, pie cepurēm. Kādā kavalerijas švadronā apskatījām zirgus. Tie bija liela auguma un labi kopti. Vispār, latvju karavīri pat sapņot nevarēja par tādu labklājību kāda tur bija redzama.

Inspekcija noritēja tieši tā, kā Berts bija izplānojis. Pēc apskates ģenerālis landesvēristiem lika sapulcēties vienā muižā, nokritizēja taktiskas apmācības un palieļāja labo stāju. Un tā kā tie esot labi atpūtušies, tad tiem jābraucot uz Austrumu fronti, kur jau latvju karavīri bez atpūtas cīnītos ar kopējo ienaidnieku-lielniekiem. Pienācis laiks latvju karavīriem līdzās stāties arī landesvēristiem. Landesvēristu sejas šī Berta pavēle radīja lielu pārsteigumu. Tādu pārmaiņu tie nebija gaidījuši.

Bija pienācis vakars. Es automobilī braucu atpakaļ uz Rīgu, jo Berts palika Tukumā pie sava tautieša plkv. Aleksandra, Landesvēra komandiera.

Otrā rītā ģen. Sīmansonam ziņoju ka ģen. Berts pavēlējis Landesvēram doties uz austrumfronti. Sākumā Sīmansonam bija tā kā nemierā, ka viss tas izkārtots bez viņa ziņas, bet kad izstāstīju, kā Berts vēlējās lietu neizpausts pirms nav zināmi rezultāti, tad Sīmansonam Berta rīkojumam piekrita. Tā arī bija vienīgā reize kad ģen. Sīmansonam ieskatīja kā esmu rīkojies par daudz patstāvīgi, bet ar visai jūtamiem labvēlīgiem panākumiem.

Ministru prezidents Ulmanis ļoti negribēja kā Landesvērs uz fronti brauks cauri Rīgai, bet cita ceļa nebija. Lielupes tilts pie Bulduriem bija saspridzināts, kadēļ Landesvēram ar saviem satiksmes līdzekļiem bija jāierodas Priedaines stacijā. No turienes pa dzelzceļu, bet Rīgā neapstājoties. Vilcienam ejot cauri Rīgas stacijai tomēr atskanēja dziesma "Die Wacht am Rhein" un da-

ži šāvieni gaisā.

Landesvērs labprātīgi uz lielnieku fronti nebrauca. Liela daļa no tiem domāja par muižniecības feudalo tiesību restaurāciju Latvijā, bet nevis par lielnieku izdzīšanu. Visas cerības tie lika uz ģen. Goltcu un Vācijas atbalstu. Veiklā ģen. Berta rīcība tos ievadīja frontē kur daudzi landesvēristi pārvērtās par lojāliem Latvijas pilsoņiem un pasargāja arī viņus no bermontiādes afezas.

Starp Pad. Krieviju 1920. g. 1 februārī noslēdza pamieru. Cīņām austrumfrontē vajadzēja izbeigties, bet īstenībā tās neapklusā, jo pamiers bija slepens un kara spēkam to neizpauđa. Mūsu izlūka gājieni sarkano aizmugurē turpinājās un piespieda ienaidnieku būt satrauktā stāvoklī un pretī mūsu frontei turēt prāvus spēkus. Jādomā, ka tas notika uz Sabiedroto pavēli, lai kaut vai indirekti, ar sarkano spēku piesaistīšanu mūsu frontē, mazinātu lielnieku spēkus pret baltiem ģenerāļiem. Mūsu armija bija jau sasniegusi Latvijas etnografiskās robežas un Latvijai bija izdevīgi slēgt mieru ar Pad. Krieviju. Bet Latvija to nevarēja darīt bez Polijas piekrišanas, jo ar to mūs saistīja militārās sadarbības līgums. Latgalē arī atradās vēl divas poļu divīzijas ģen. Ridz-Smiglija vadībā, kurš kopīgi ar latviešiem bija cīnījies pret lielniekiem.

Marta mēneša beigās uz Varšavu aizbrauca latviešu delegācija, Aša Ķeniņa vadībā. Šinī delegācijā piedalījās arī es. Maršals Piļsudskis delegāciju pieņēma personīgi un pēc draudzīgām sarunām piekrita mūsu nodomam slēgt mieru ar Pad. Krieviju. Sakarā ar to Ridz-Smiglija divīzijām bija jāatiet aiz Daugavas kreisā krasta. Sīkāk iztirzājot šo jautājumu militārā komisijā, kuŗā es pārstāvē-

ju Latvijas intereses, noskaidrojās, ka poļi vēlas Daugavpili ieskaitīt Polijas lielvalstī. Pēc ilgām un sīkstām debatēm poļi no šīs prasības beigās atsacījās. Bet tad tie vēlējās no Daugavpils izvest daļu dzelzceļa sliežu un citus dzelzceļa materiālus. Beigās arī no šīs prasības viņi atteicās.

Poļi visumā pret Latviju izturējās ļoti labvēlīgi. Tie neprasīja nekādu atlīdzību par lielo palīdzību Latgales atbrīvošanā, kas pie citiem apstākļiem būtu atkal miljonos.”

PĀRDOMAS

Kam pašam nopelni nav jāpiedzejo tas prot arī citu nopelnus atzinīgi novērtēt un pielaištās kļūdas attaisnot. To savās atmiņās ir darījis ģen. Kalniņš. Ja ziemeļnieku, sevišķi Valmieras pulka kaŗavīru drosmi un pašai dziedību, viņš cildinā, tad to daži var izskaidrot kā partejiskumu. Bet tajā pašā reizē viņš kapt. Zolta rotas kauju Kaugurciemā piemin kā vienreizēju Latvijas atbrīvošanas kaŗa vēsturē, kur varonīgi kaŗavīri, pašai dziedzīgu virsnieku vadīti gūst uzvaru par daudzkārt stiprāku pretinieku. Nevienā rindiņā Kalniņš nepārmet pl-lt. K. Berķim, ka tas Cēsu kauju laikā divas reizes “pazaudēja” savu pulku: Kad landesvēristu vienības uznākušas uz Cēsu tirgus laukuma, pl-lt. Berķis un agr. V. Gulbis vēl atradušies Cēsu pils viesnīcas priekšā un par pulka vienībām tam nav bijušas ziņas. Otro reizi pulka komandierim saskare ar vienībām izjuka pie Jaunzemju mājām. Kalniņš nenosoda ne pulka komandieri ne viņa kaŗavīrus, kuŗi nebija paspēti iepazīstināt ar elementārām kaŗa zināšanām.

“Man nebija laime būt varonīgam latviešu strēl-

niekam”, kādā vietā raksta Kalniņš, bet tas viņu neatturēja strēlnieku nopelnus cildināt. To darija toreizējie Krievijas sabiedrotie un pat vāciešiem bija jāatzīstas, ka astoņas latviešu zvaigznes tiem kafijas dzeršanu Pēterpilī aizkavēja uz vairākiem gadiem. Arī tad strēlnieku varonību, nopelnus un upurus nevarēja noliegt un neatzīt, kad daļa no tiem aizgāja maldu ceļus. Tas bija traģisms kuŗu pavadīja nezināšana, pašuzturēšanās tieksme un galvenais, cīņas turpināšana lai atriektu savus kaŗa draugus kas palika tīrelī un pie ložmeteja kalna. Daudzi savus maldus izpirka, Latvijas atbrīvošanas kaŗā pārnākot fronti, kas daudz reiz bija saistīts ar dzīvības briesmām. Latvijas laikā strēlnieku nopelnus un viņu traģismu tā kā noniecināja un pat skolas grāmatās viņi netika pieminēti.

Ne mazaku traģismu piedzīvoja dienvidnieki pēc 16. aprīļa pučas. Kalpaks tos bija pulcinājis un iedvesmojis 18. novembra ideju sargāšanai un piepildīšanai. Pučas viņiem šīs cerības nojauca. Atlika pavisam ierobežots mērķis, vāciešu vadībā kauties ar lielniem ar nevienam nezināmu iznākumu. Samierināšanos ar šo vienīgo iespēju, par lielu gudrību no vadītāja puses, tomēr uzskatīt nevar, jo palika nepiepildīts Kalpaka solījums: “Pagaidu valdību aizstāvēsim līdz pēdējam asins pilienam.” Var piekrist, ka valdības, dēļ, cīņa ar toreiz daudz stiprākiem vāciešiem bija neiespējama, bet vai tāpēc pulkvedim “Ballod” jau iepriekš baronam Mantefelim bija jāapsola, ka viņš nekad nesacelsies pret Landesvēru? (Claus Grimm, Vor den Toren Europas 1918-1920, Geshichte der Baltishen Landeswehr. Hamburg 1936. 194. 1. p.) Sevi pašapmānot, varam pielaiest, ka tāds solījums nav nācis no brīvas gribas, bet vai vācieši būtu uzdrīkstējušies arī no Kalpaka šādu solījumu prasīt? Ja nacionālās valdības aizstāvēšanas neiespēju var kvalificēt kā tra-

ģismu, tad komandiera blanko vekseļa izrakstīšanai jau jāmeklē cits vārds. Ar šo brīdi dienvidnieki bija ievirzīti neapskaužamā un tragiskā situācijā. Pirms nebija izšķīries Cēsu kauju liktenis, Baloža brigādes karavīriem bija pat noliegts piedalīties cīņā pret lielniekiem austrumfrontē. Ja kaŗa vēsturnieks Latvijas atbrīvošanas kaŗa vēstures grāmata raksta: kā pēc 16. aprīļa puŗa dienvidnieku komandieris nolēmis turpīnāt cīņu pret lielniekiem un tas esot bijis "visgudrākais" lēmums kāds tik iedomājams, tad tagad paceļas jautājums, līdz kuŗai vietai šī lēmuma izvešana bija gudra un kad tā sākās negudra? Kā zinām, līdz Rīgai šī gudrība aizstiepusies, bet tālāk uz austrumiem no 5. jūnija līdz Cēsu kauju no beiguma, cīņa ar lielniekiem palikusi negudra, un Baloŗa rotas tur atteicās piedalīties. Par spīti visām pretrunām un neskaidrībām, ko izraisa kaŗa vēsturnieki grāmatās un periodiskos izdevumos, dienvidnieku komandieris, ar savu nosvērto dabu, visu mērķtiecīgi izvadījis, saskaņojoties ar Sabiedroto misiju gribu un prezidenta Ulmaņa direktīvēm. Vai un kādas direktīves Balodis no Ulmaņa Rīgā būtu saņēmis paliks nenoskaidrots, bet katrā ziņā, Ulmanis nebūs noliedzis Balodim piedalīties cīņā pret lielniekiem. Tas bija arī pirmais un galvenais Sabiedroto pārstāvju mērķis. Tāpēc, nevis Balodis izpildīja Ulmaņa un Sabiedroto ieteikumu, bet gan Goltca pavēli un neļāva savām rotām ieņemt fronti pret lielniekiem, lai no turienes nevarētu izņemt kādas latvieŗu vai igauņu vienības un pārvest uz Cēsīm, pret kuriem Goltcs bija izplānojis iesākt kaŗa darbību. Kapēc no šīs patiesības pašiem izvairīties, kad neapstrīdami fakti to pierāda? Tajā sajukuma laikā, kad bija dažādas valdības, dažādu sveŗnieku rīkojumi un norādījumi, un ja baidījās uzņemties atbildību par savu darbu, bija grūti izšķirties kā vienā vai otrā gadījumā rīkoties. To varēja darīt tikai vadoņi ar pašierosmi un kas nebaidījās no atbildības. Cēsu kau-

ju laikā tas netrūka ne igauņiem ne ziemeļniekiem. Ģen. Kalniņš starp citu raksta: "Ulmanis izvairījās uzņemt līdzbildību par militārajiem notikumiem Ziemeļlatvijā, tādējādi, ja Cēsu kaujas būtu zaudētas, viņš varētu atsaukties, ka par to nenes atbildību." Pierādas, ka arī viņš ticēja, ka Sabiedrotie *ar apspriedēm* panāks nacionālās valdības varas restaurāciju. Pie šādiem apstākļiem būtu jāpievienojas izteicienam: "priekš kam tad karot!" Bet paldies Dievam, igauņiem un ziemeļniekiem šī miega zāles deva bija par niecīgu un tie arī nebaidījās no atbildības, kaut arī no Latvijas valdības nesaņēma nekādus uzmodinājumus.

Sakarā ar Baloža brigādes rotu atrašanos Vidzemē, un viņu nepaklausību austrumfrontes komandiera pl-lt. Jansona pavēlei paceļas tīri principiālas dabas jautājums: Pēc kara laika likumiem un Latvijas armijas reglamenta noteikumiem, kas bija pārņemti no cara armijas, vienības vai atvevišķi karavīri, kas bija iegājuši, vai kara darbības laikā iekļūduši cita komandiera kaujas rajonā automatiski pārgāja augstākā komandiera pakļautībā. Baloža brigādes rotas bija iegājušas austrumfrontes komandiera pl-lt. Jansona kaujas rajonā un ja tās sevi būtu uzskatījušas par piederīgām nacionālai Latvijas armijai, bez ierunām vajadzēja padoties pl-lt. Jansona pavēlēm. Viņš bija vecākais netikai amatā, bet arī dienesta pakāpē. Reizē, ar Jansona, kā vecākā amatā, doto pavēli tika no mainītas visas citas agrāk Baloža rotām dotās pavēles. Bet ja nu viņa pavēli neizpildīja un arī vēlāk šinī lietā neiejaucās kara tiesas prokurors, tad labāku pierādījumu vairs nemaz nevar būt, ka Baloža rotas nav sevi uzskatījušas par nacionālas Latvijas karaspēku un ka viņu komandieris arvien vēl ir bijis ģen. Goltcs. Te der atcerēties, ka Igaunijas virspavēlnieka pl-lt. Laidonera pavēles pildīja viņa štaba virsnieki-pulkveži un divīzijas komandieri-ģenerāļi.

Pēc toreizējo apstākļu pazinēja domām, Jansons izdarījis vairākas kļūdas: vispirms, "sevi pēkšņi bija iedomājies par priekšnieku Baloža brigādes vienībām..." un kā viņš neesot pratis pieklājīgi palūgt. (DVM. Nr. 4/1964) Kaņavīru terminoloģijā tiek ievests jauns vārds-lūgšana. Šādu terminu, kaņavīru savstarpējā attieksmē nemācīja lietot ne jaunkareivjiem reglamenta stundās, ne, jādodomā, arī Kaņaskolā. Kaņavīru savstarpējās attiecībās izteicās ziņojumos priekšniekiem un pavēlēs pakļautiem. Kaņavīrs lūdza tikai meiteni uz deju. Bet ja nu Jansonam šinī gadījumā arī bija jālūdz, tad pierādās, ka Jansons, kā nacionālas Latvijas austrumfrontes komandieris nebija tiesīgs dot pavēles Niedras valdības kaņaspēkam. Vai var būt vēl kāds cits izskaidrojums? Bet citā gadījumā, vai Balodis nodeva kaņa tiesas prokuroram to rotu kas bez viņa pavēles 2. jūlijā piedalījās cīņā pret vāciešiem Cēsu pulka sastāvā? Ja nē, kapēc? Vai varbūt tas piekrita Goltca kompetencei, un viņš to nepaspēja?

Baloža rotas esot nodrošinājušas Valmieras pulka aizmuguri! Tā tad, svarīgs militārs uzdevums. Kā tas ir veikts, nav zināms!

Cēsu kauju laikā, kāda Dzelzdivīzijas jātnieku nodaļa atradusies sirojumā Rīga-Vecgulbene-Stāmeriene-Litene. Ceļā tā nodarbojusies ar cilvēku šaušanu un izlīmējusi uzsaukumus iedzīvotājiem, ka tie nākot Latvijū atbrīvot no lielniekiem. Kad tā ieradusies Vecgulbenē, tur atradusies Valmieras pulka saimniecības rota virsleitnanta Robežnieka vadībā. Daļa kaņavīru atradīs stacijā un daļa 2,5 klm. attālā muižā. Vāciešu parādīšanās sacēlusi trauksmi un organizēta aizstāvēšanās, bet vācieši turpinājuši ceļu Stāmerienas virzienā. Nonākot Litēnē vācieši sastapuši pret lielniekiem izvīrītās igauņu vienības. Sākumā igauņi "ciemiņus" laipni uzņēmuši, pacienājuši ar pankūkām un ievārijumu. Pēc cienasta igauņi aicinājuši vāciešus atstāt viņu kaujas sektoru, bet tie at-

teikušies paklausīt un izcēlusies bruņota sadursme. Vācu kolonas vadītājs barons Engelhardts aprakstot savu sirojumu atzīstās, ka pret igauņiem Litenē un Stāmerienā tie cietuši lielus zaudējumus — 44 jātniekus, zirgus un vezumus. Uz Rīgu atgājuši pa mežu ceļiem, nopostot telefona līnijas, un kā jau parasts, gar ceļmalām atstājuši arī liķus. Vai apturēt šīs vācu kolonas virzīšanos Valmieras pulka aizmugurē neietilpa Baloža brigades rotu pieņēmums?

Strazdu muižas pamieru ģen. Kalniņš nosauc par kauna traipu igauņu un ziemeļnieku varonībai. Pamieru parakstījis arī latviešu dienvidgrupas komandiera uzdevumā leitnants A. Schulmans, ar nezināmu izcelsmi. Baloža brigādes štaba augstākie virsnieki, kā redzāms, no šā goda atturējušies. Pēc līguma teksta, 8. punkta, Sabiedrotie Rīgas kārtības uzturēšanā nepiesaista Baloža brigādi, bet to uzdod Sabiedroto misijām sadarbībā ar Latvijas valdību, kuŗa gan vēl Rīgā nebija. No tā izriet, ka Sabiedrotie Baloža brigādi nav atzinuši kā Latvijas karaspēku. Paliek liels noslēpums, cik ilgi Sabiedrotie Rīgu būtu pārvaldījuši bez Latvijas valdības, ja ziemeļnieki nebūtu uzņēmušies risku un atbildību un ienākuši, Rīgā? Tie tad arī ir patiesie Rīgas atbrīvotāji, ko apliecinā uzņēmums uz Gaisa tilta, kur uzvarētāji, plkv. Zemitāns un pl-lt. Kalniņš ar ziediem rokā laimīgi smaida. Starp viņiem stāv Balodis, bet viņš ziemeļnieku priekos nevarēja piedalīties. Šim uzņēmumam taču ir savs stāsts, ko ar filozofēšanu nevar grozīt!

“Baloža brigādes rotas Vidzemē nodrošināja Cēsīm uzbrukošo vācu vienību flanku. Leitnants Schulmans parakstot Strazdu muižas pamieru Baloža uzdevumā, ir apliecinājis, ka dienvidnieki ir bijuši igauņu un ziemeļnieku pretinieku pusē.” Šis ģenerāļa Kalniņa atziņas, godīgā veidā, būs grūti apšaubīt.

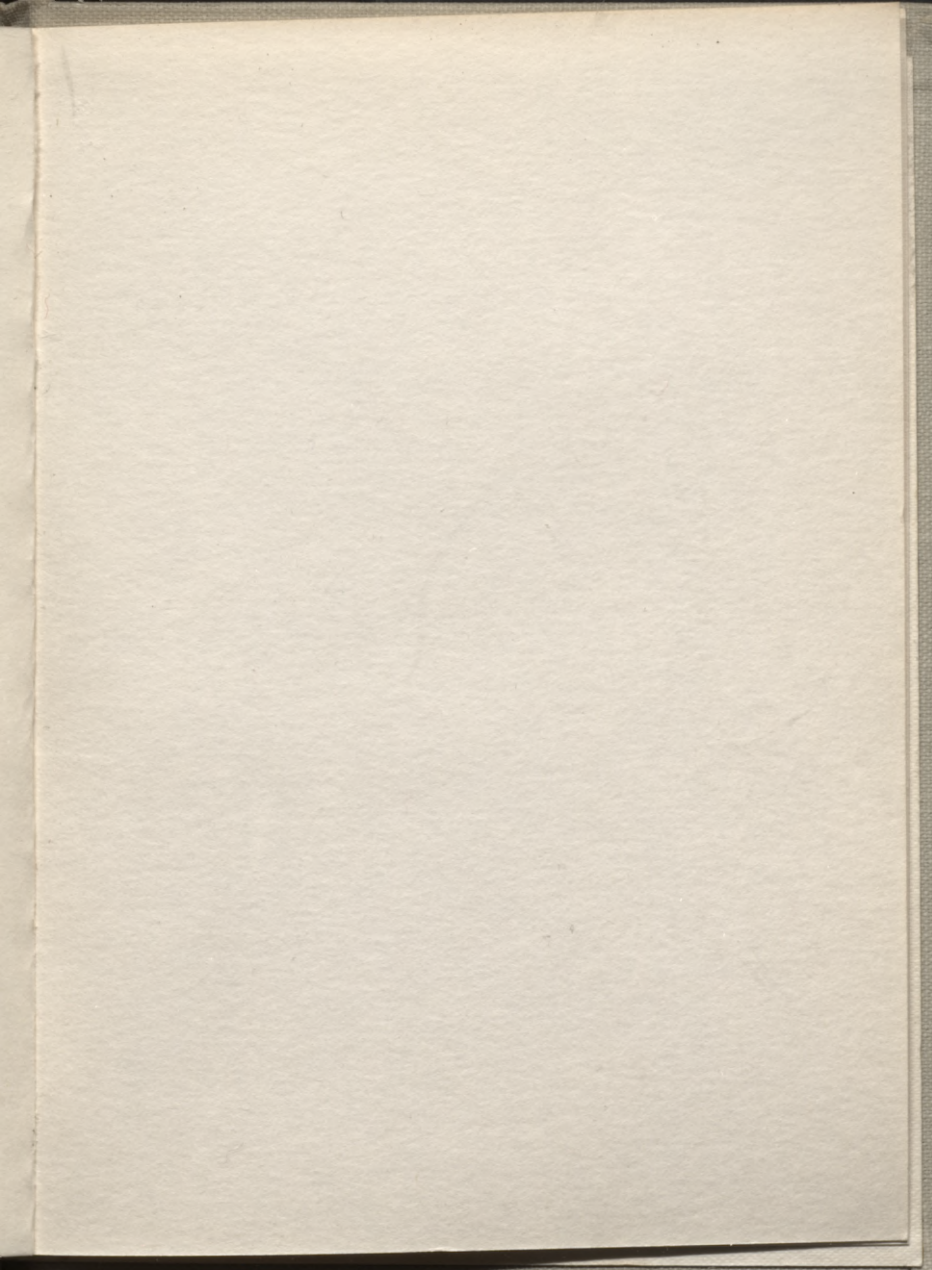
Latvijas atbrīvošanas karš jau aiz tāliem kalniem,

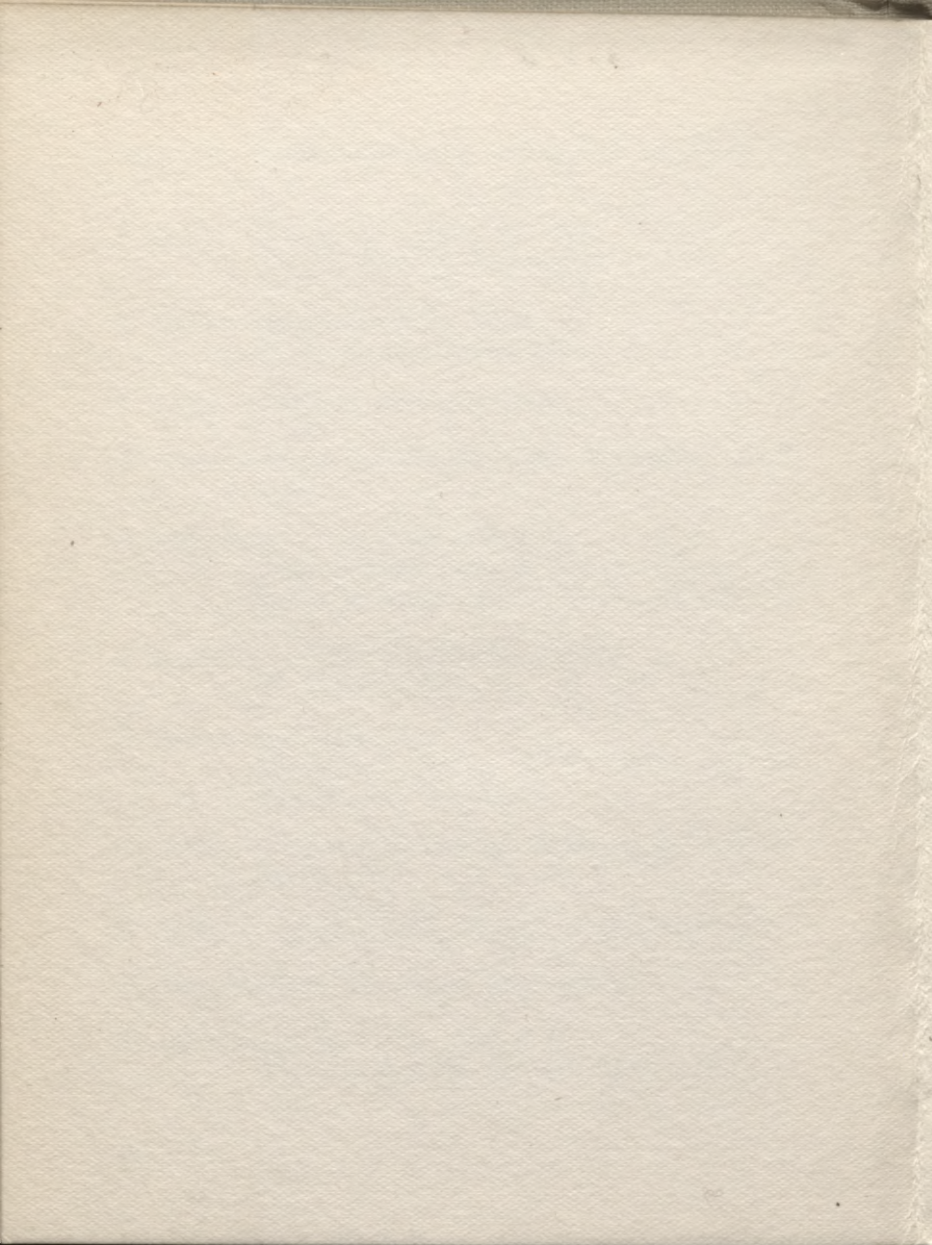
bet brīvības izcīnītājus latvju tauta neaizmirst un neaizmirsīs kamēr tā pastāvēs. Starp šiem neaizmirstamiem kā pašreizliedzības un drosmes statuja paliks Kalniņa tēls, kas ar saviem mūža labākiem gadiem un darbiem iecirtis pieminekli: "No zobena saule lēca!"

Ģenerālis Kalniņš savu mūžu piepildījis ar Līgotņa Jēkaba vārdiem: Kas šaubās un bīstas, tas ceļmalā mīt,
Tik drošais noiet pie mērķa vai krīt.

APGĀDA SAULESKRASTS AGRĀKIE IZDEVUMI

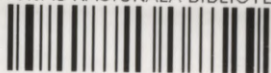
- A. Iksens* — Ganu zēnu prieki un bēdas
Ar I. Zeberiņa ilustrācijām
- E. Jurka* — Pulkvedis Krišs Kūķis
Ar A. Iksena ievadvārdiem
- E. Jurka* — Manas dzimtenes mežs
- A. Blūmentāls* — Latvietis krokodiļu mednieks Austrālijā
- A. Blūmentāls* — Ilgas pēc saules
Abas grāmatas iesietas kopējā sējumā: Krokodiļu mednieka gaitas, ar 32 uzņēmumiem
- Četri autori* — Pulkvedis Oskars Kalpaks
Ar uzņēmumiem
- A. Iksens* — Latvju sēta
Slavinājums pantos. Ar M. Gaujas vāka zīmējumu un ilustrācijām.
- E. Jurka* — Ģenerālis Ludvigs Bolšteins, ar uzņēmumiem.
- E. Jurka* — Lkok Andrejs Iksens, ar uzņēmumiem.
- V. Skaistlauks* — Tā pagāja dzīve, dzejas.
- E. Kārklejass sakārt.* Vai atzīsties...?
Viena gada čekas briesmu darbi Latvijā.

10. -

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309057840

